

การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์
ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะ
วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

โดย
นายเกริกพล ศุภเสรีภาพ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์
ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาามหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

A STUDY OF THE DECLARATION IN HONORARY DEGREE OF HIS MAJESTY
KING BHUMIBOL ADULYADEJ THE GREAT AS A PANEGRIC LITERATURE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts THAI

Department of THAI

Silpakorn University

Academic Year 2022

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์
ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร ในฐานะวรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ
โดย นายเกริกพล ศุภเสรีภาพ
สาขาวิชา ภาษาไทย แผนก ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัทมา ทิฆมประเสริฐกุล

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี ลิ้มประเสริฐ)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรรณราย ชาญศิริณ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัทมา ทิฆมประเสริฐกุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(อาจารย์ ดร. รัชนิกร รัชตกรตระกูล)

61202203 : ภาษาไทย แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : คำประกาศถวายราชสดุดี

นาย เกริกพล ศุภเสรีภาพ: การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญาเกิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัทมา ชิมประเสริฐกุล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา ภาษา และภาพลักษณ์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญาเกิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ โดยนำคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญาเกิตติมศักดิ์จำนวน 154 ฉบับ จำนวน 15 มหาวิทยาลัยเป็นกลุ่มตัวอย่างการศึกษา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ารูปแบบของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีโครงสร้าง 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุป ส่วนเนื้อหาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยคำนึงถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสาขาวิชาของปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นสำคัญ ในด้านภาษาพบว่ามีการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ 2 รูปแบบ ได้แก่ การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธย และการใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังปรากฏการใช้คำราชาศัพท์ และโวหาร คืออธิบายโวหาร บรรยายโวหาร และพรรณนาโวหาร โดยปรากฏอธิบายโวหารมากที่สุด ในด้านภาพลักษณ์ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ นำเสนอภาพลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรากฏใน 5 ด้าน ได้แก่ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ภาษาและศิลปวัฒนธรรม และด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม โดยในแต่ละด้านจะปรากฏภาพลักษณ์ที่หลากหลาย ลักษณะของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีโครงสร้างและเนื้อหาที่เป็นระบบระเบียบตามแบบแผนของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และมีส่วนที่ปรับให้สอดคล้องกับการเป็นงานที่เป็นพิธีการในวาระโอกาสเฉพาะ รวมทั้งยังคงสืบทอดความคิดเรื่องการนำเสนอภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ตามแบบวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ แสดงให้เห็นว่าคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะสำคัญของการเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในลักษณะหนึ่ง

61202203 : Major THAI

Keyword : Proclamation of praise

MR. Kroekbol SUBHASERIBHAB : A STUDY OF THE DECLARATION IN HONORARY DEGREE OF HIS MAJESTY KING BHUMIBOL ADULYADEJ THE GREAT AS A PANEGYRIC LITERATURE Thesis advisor : Assistant Professor Ph.D. Pattama Theekaprasertkul

The purpose of this research is to study the structure, content, language, and image appearing on the proclamations of praise conferring Honorary Degree on His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great as literary works that honor the benevolence of the late King. A total of 154 proclamations of praise of Honorary Degrees from 15 universities were taken as the samples for this research.

Findings from studying the characteristics of the proclamations of praise concluded that the structure consisted of three parts: the introduction, the body, and the conclusion. The content of the proclamations of praise presented the royal biography and duties of His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great by taking into account the relationship with the field of the degree conferring to His Majesty the late King. In terms of language, it was found that there were 2 forms of words being utilized for referring to the King, namely the name of the King and words glorified the King as the Righteous King and the Great King. In addition, the use of royal words and several types of writing, including expository, narrative, and descriptive writing appeared in the proclamations of praise which expository writing appeared the most. In terms of image, the proclamations of praise displayed the image of His Majesty the King in 5 aspects, namely science and health science aspect, engineering and technology aspect, governance aspect, education, language, arts and culture aspect, and agriculture and environment aspect. Each aspect displayed a variety of images. For the characteristics of the proclamations of praise, the systematic structure and content were aligned with conventions of literature in honor. There were parts being adjusted to be utilized for ceremonial events on specific occasions. It also inherited the idea of displaying the image of the King aligned according to conventions of literature in honor. This has shown that the proclamations of praise were literature with important characteristics of being literature in honor.

กิตติกรรมประกาศ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีผู้มีความเมตตาและทรงเสวยราชย์สืบมาแต่โบราณกาล ทรงเปรียบประดุจพระประมาตมันแห่งนิกรชาวไทยให้ร่มเย็นพำนักพักนอนด้วยความสุขใจ ภายในร่มพระภูมิบาลที่แผ่กิ่งก้านสาขา เพื่อปกป้องรักษาปวงประชาแต่น้อยคุ่มใหญ่ พระราชทานขวัญและกำลังใจแก่ราษฎรแต่ก่อนมายังปัจจุบัน ทรงพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งนั้นของทวยราษฎร์ทั่วทุกภูมิภาคมิให้เจริญมั่นคงและยืนยงเทียบเท่าไพรัชประเทศ มิได้มีเหตุอันควรสงสัยแต่ประการใดว่าที่ทรงตรากตรำใช้กำลังพระวรกายอย่างเหน็ดเหนื่อยถึงสถิตีพรหมแห่งการดำรงเสวยราชย์นั้นทรงทรมานเพื่อใคร หากมิใช่แต่บรรดาหมู่ข้าพบุลละองธุลีพระบาทแห่งพระบรมนาถยุคลบาทแห่งราชอาณาจักร งานวิจัยนี้จึงเป็นความรักและภักดีที่มีต่อพระรามาวตารผู้เสด็จผ่านพิภพ กุศลใดอันพึงบังเกิดครบจากวิทยานิพนธ์นี้ ขอน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นราชพลีต่างควนรูปเทียนเครื่องมาลาสักการ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมด้วยความรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงภูมิภาษาไทยอย่างอุกฤษฏ์ และปรากฏพระกิตติคุณในทางภาษาไทยเป็นอเนกปริยาย อีกทั้งพระกรุณาคุณแห่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ที่ปกเกล้าฯ แต่ครั้งดำรงพระชนม์ แม้นจะเสด็จสู่ฟ้าแล้วผลแห่งพระกรุณาคุณยังคงกมลปรดิ้อยู่ในใจตลอดไป

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรรณราย ชาญศิริ และ อาจารย์ ดร. รัชนิกร รัชตรัตระกุล ที่กรุณาเป็นคณาจารย์สอบหัวข้อและสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้กำลังใจและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งทุกครั้งที่

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัทมา ทัชประเสริฐกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้เมตตาและอดทนอย่างยิ่งต่อการเคี้ยวเคี้ยวผู้วิจัยให้พัฒนาตนเองในงานวิชาการ ทั้งยังเมตตาช่วยเหลือด้วยพรหมวิหารตั้งแต่เริ่มศึกษาเรื่อยมาในระดับปริญญาโทมาบัดนี้

ขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ธงทอง จันทรางศุ ในความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ทั้งขอบพระคุณคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยรามคำแหง โรงเรียนนายร้อยตำรวจ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กล่อมเกลามาเลลาทุกขณะและปัญญาแก่ผู้วิจัยด้วยความเมตตาอยู่เสมอมา

ขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากรในความช่วยเหลืออย่างยิ่งทั้งในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอบคุณ พ.ต.ท. สิริปณัฐ อินจินดา ผู้ให้คำปรึกษาและช่วยตัดสินใจให้ผู้วิจัยเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากร รวมทั้งคุณกฤษานา คำบุญศรี ที่เป็นกำลังใจให้ตั้งแต่เริ่มต้นศึกษาตลอดมา

ขอบคุณทุกท่านและทุกสถานที่อันมีส่วนสำคัญหรือส่วนเล็กน้อยที่คอยเติมเต็มให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์

ท้ายสุดนี้ ขอขอบพระคุณบิดาและมารดาผู้เมตตากรุณาเหลือประมาณในการช่วยเหลือทุกอย่างด้วยความหวังที่จะให้ประสบความสำเร็จทางการศึกษาโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

นาย เกริกพล ศุภเสรีภาพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูปภาพ.....	ฉุ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	11
1.3 สมมติฐานงานวิจัย	11
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	12
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	19
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	19
1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	21
1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
1.8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติโดยตรง.....	23
1.8.2 การศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ	25
1.8.3 ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี	27
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	29
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ ของพระบาทสมเด็จพระ บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.....	30

2.1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร.....	30
2.2 ประวัติ ข้อปฏิบัติและธรรมเนียมเกี่ยวเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร	48
2.3 ภูมิหลังและความสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดี	51
บทที่ 3 วิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิม พระเกียรติ.....	54
3.1 รูปแบบและเนื้อหาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ.....	54
3.1.1 ส่วนนำ	54
3.1.1.1 การลงมติของสภามหาวิทยาลัย.....	54
3.1.1.2 การยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น.....	58
3.1.2 ส่วนเนื้อหา	64
3.1.2.1 พระราชประวัติ	64
3.1.2.2 พระราชกรณียกิจ.....	67
3.2 ภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดี.....	74
3.2.1 การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์.....	74
3.2.1.1 การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธย.....	75
3.2.1.2 การใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่	76
3.2.2 การใช้คำราชาศัพท์.....	77
3.2.3 โวหาร.....	81
3.2.3.1 บรรยายโวหาร.....	82
3.2.3.2 อธิบายโวหาร	83
3.2.3.3 พรรณนาโวหาร	86
3.2.4 การกล่าวอ้างถึงหลักธรรมในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ.....	88
บทที่ 4 ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ.....	92

4.1 ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ	92
4.1.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์	92
4.1.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์การกีฬา	93
4.1.3 พระมหากษัตริย์ผู้สนพระราชหฤทัยทางการแพทย์และงานอนามัย	95
4.2 ด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี	97
4.2.1 พระมหากษัตริย์ผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรม	97
4.2.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	98
4.3 ด้านการปกครอง	100
4.3.1 พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย	100
4.3.2 พระมหากษัตริย์ผู้มุ่งขจัดและแก้ไขปัญหา	102
4.3.3 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมในการปกครอง	103
4.3.4 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์	104
4.3.5 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก	105
4.3.6 พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์	107
4.4 ด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม	108
4.4.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษา	108
4.4.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักอักษรศาสตร์	110
4.4.3 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศิลปิน	111
4.5 ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม	112
4.5.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทาน	113
4.5.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการเกษตร	114
บทที่ 5 สรุปลง อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	117
5.1 สรุปลงการศึกษา	117
5.2 อภิปรายผล	120

5.3 ข้อเสนอแนะ 122

รายการอ้างอิง 123

ภาคผนวก..... 131

ประวัติผู้เขียน 140

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ลักษณะของส่วนนำการลงมติของสภามหาวิทยาลัย	57
ตารางที่ 2 แสดงลักษณะของส่วนนำการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น	62

สารบัญรูปร่าง

หน้า

ภาพที่ 1 จำนวนคุณวุฒิปริญญาที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย..... 115

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นวรรณกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแสดงการเฉลิมพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีและยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ (ปราโมทย์ สกุลรักความสุข, 2561, หน้า 1) ลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ จะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ พระชาติวุฒิ พระคุณวุฒิ พระราชจริยวัตร รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์มาร้อยเรียงด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่งดงาม เพื่อสวดตีพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเป็นวรรณกรรมที่ปรากฏขึ้นว่ามีการสร้างสรรค์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา โดยจารึกเป็นภาษาร้อยแก้ว อาทิ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (หลักที่ 1) เป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จารึกวัดป่ามะม่วง เป็นวรรณคดียอพระเกียรติพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) เมื่อครั้งทรงออกผนวชที่วัดป่ามะม่วง (ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล, 2556, หน้า 1) แต่วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรูปแบบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา นั่นคือเรื่อง “ลิลิตยวนพ่าย” (วัชร รมยะนันท์, 2538, หน้า 103) เนื่องจากมีรูปแบบแตกต่างไปจากวรรณคดียอพระเกียรติสมัยสุโขทัย คือ มีการประพันธ์เป็นวรรณคดีร้อยกรอง และเป็นงานที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ให้เป็นเรื่องยอพระเกียรติโดยตรงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเรื่องแรก (เสาวณิต วิงวอน, 2530, หน้า 18)

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ หรือนักวิชาการบางท่านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าวรรณคดียอพระเกียรติ เหตุที่เรียกว่า “ยอ” เป็นเพราะการใช้มาแต่เดิมเพื่อพรรณนาคุณความดีของบุคคล (เสาวณิต วิงวอน, 2530, หน้า 7) ลักษณะที่สำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติมักมีภาษาที่งดงาม เนื้อเรื่องคัดเลือกแต่สิ่งที่ดีมากกล่าว บุคคลที่สรรเสริญมักเป็นวีรบุรุษของกลุ่มชนนั้น ๆ (เสาวณิต วิงวอน, 2530, หน้า 13) โดยเนื้อหาจะกล่าวถึงพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร พระเกียรติคุณ พระปรีชาสามารถ และการถวายพระพรชัยมงคล (วิเศษฐชาย กมลสังจจะ, 2561, หน้า 5) ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คือการระบุจุดมุ่งหมายในการแต่งอย่างชัดเจน จุดมุ่งหมายของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คือมุ่งสวดตียกย่องพระมหากษัตริย์ให้ดีเลิศ (ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล, 2547, หน้า 5)

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติมีการประพันธ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณสมเด็จพระมหาบุรุษกษัตริย์ราชเจ้าทุกพระองค์เรื่อยมา จวบจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์) ล้วนปรากฏวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่มีลักษณะเป็นร้อยกรองและร้อยแก้วมากมาย เช่น บทอาศิรวาท บทเพลงเฉลิมพระเกียรติในวาระโอกาสต่าง ๆ ภาพยนตร์เฉลิมพระเกียรติ การ์ตูนเฉลิมพระเกียรติ การสร้างสรรค์จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติปรากฏในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้มีวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ คือคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญาภิตติมศักดิ์ ซึ่งจะจัดทำขึ้นในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยมีธรรมเนียมหนึ่งแห่งการพระราชทานปริญญาบัตรคือการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาภิตติมศักดิ์แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงการพระราชทานแก่นักวิชาการต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์แห่งปริญญาภิตติมศักดิ์นั้น ๆ โดยในการทูลเกล้าฯ ถวายหรือพระราชทานปริญญาภิตติมศักดิ์จะต้องมีคำประกาศเกียรติคุณถึงผลงานที่ประจักษ์ชัดในผลงานที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายหรือพระราชทานปริญญาบัตร

งานพระราชทานปริญญาบัตร เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2473 เวลา 16.30 น. ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์) งานพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกนั้น เริ่มจากเมื่อพระบรมวงศานุวงศ์และผู้รับเชิญเข้าร่วมพิธีเข้าสู่ห้องประชุมแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ห้องประชุม ทรงจุดเทียนชนวนที่พระพุทธรูปและพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อจากนั้นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ (มหาดามาศย์เอก พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ครั้งนั้นยังไม่ได้ทรงกรม) ทูลเกล้าฯ ถวายฉลองพระองค์ครุยบัณฑิตพิเศษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานครุยภิตติมศักดิ์แก่ข้าราชการของมหาวิทยาลัยสองท่าน คือ บัณฑิตชั้นโท (มหาบัณฑิตในปัจจุบัน) ทางวิทยาศาสตร์แก่พระยาภะรตราชาผู้บัญชาการ (อธิการบดีในปัจจุบัน) และบัณฑิตชั้นเอก (ดุขฎิบัณฑิตในปัจจุบัน) แก่ศาสตราจารย์ น.พ. A.G.Ellis คณบดีคณะแพทยศาสตร์ (ต่อมาเป็นอธิการบดีคนแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่าง พ.ศ. 2478-2478) ต่อจากนั้นผู้บัญชาการของมหาวิทยาลัยกล่าวอัญเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานประกาศนียบัตร (ปริญญาบัตรในปัจจุบัน) บัณฑิตใหม่กล่าวคำปฏิญาณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานรางวัลเหรียญทองและเหรียญเงินสำหรับผู้ได้คะแนนยอดเยี่ยมตลอดหลักสูตร 4 ปี เหรียญทองแดงสำหรับผู้ได้คะแนนเป็นที่ 1 ในแผนกกายวิภาคศาสตร์ แผนกศัลยศาสตร์ แผนกสรีรวิทยา แผนกพยาธิวิทยา แผนกสรีระวิทยา

และแผนกกายวิภาควิทยา ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบาทสมเด็จพระบรมราชาไชยาทร
 ถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์ถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ
 พระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินกลับ จากนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกราบบังคมทูลขอพระบรม
 ราชานุญาตว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาพระบาทสมเด็จพระปรีญาบัตร
 นั้น มหาวิทยาลัยขอพระบรมราชานุญาตสงวนธรรมเนียมไว้ คือถือว่าการพระบาทสมเด็จพระปรีญาบัตร
 เป็นการหน้าที่หนึ่ง หากเสด็จไม่ได้ก็จะเป็นการถวายปฏิญาณต่อพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ และรับ
 พระบาทสมเด็จพระปรีญาบัตรจากผู้แทนพระองค์ เมื่อทรงทราบ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็
 ได้พระบาทสมเด็จพระบรมราชานุญาตตามที่มหาวิทยาลัยกราบบังคมทูล ดังนั้นจึงเป็นธรรมเนียมสืบ
 ต่อมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐอื่น ๆ ก็ดำเนินตามธรรมเนียมนี้ (หอประวัติ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552, ออนไลน์)

ต่อมาในรัชกาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัยได้ทูลเกล้าฯ ถวายปฏิญาณกิตติมศักดิ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตแด่พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2493 เพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่มหาวิทยาลัย อีกทั้งยังเป็นโอกาสที่จะได้สรรเสริญ
 และเชิดชูพระเกียรติยศของพระองค์ที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจจำนวนมาก ทำให้เกิดเป็นธรรม
 เนียมสืบมาในสถาบันอุดมศึกษา ธรรมเนียมการทูลเกล้าฯ ถวายปฏิญาณดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แด่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ ทำให้เกิดการจัดทำคำประกาศราชสดุดีฯ เพื่อประกาศพระเกียรติยศ
 และทำให้พระเกียรติยศเป็นที่ปรากฏในวงทางวิชาการและเผยแพร่เป็นสาธารณะ

ปฏิญาณดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ที่มหาวิทยาลัยทูลเกล้าฯ ถวาย สามารถจำแนกตามสาขาวิชา
 ได้ 3 ด้าน ด้านแรกเป็นปฏิญาณทางด้านวิทยาศาสตร์ ด้านที่ 2 เป็นปฏิญาณทางด้านศิลปศาสตร์ และ
 ด้านที่ 3 เป็นปฏิญาณวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ทั้งนี้ ปฏิญาณบัตรด้านที่ 3 มีปรากฏเฉพาะ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ดังคำกราบบังคมทูลดังนี้

“ทรงเป็นสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราช ผู้เปี่ยมด้วยพระปรีชาในสรรพ
 วิทยาการทั้งปวง ทรงรอบรู้ในวิชาหลากหลาย ทั้งฝ่ายวิทยาศาสตร์และศิลป
 ศาสตร์ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อประโยชน์แห่งมหาชน ผล
 แห่งพระราชจริยาวัตรที่ทรงบำเพ็ญอย่างต่อเนื่อง ได้เป็นเครื่องเกื้อกูลอย่าง
 สำคัญให้วงวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์มีความก้าวหน้า และทรง
 นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์นำมาซึ่งความผาสุกสภาพรแก่พสกนิกร”

(ปฏิญาณวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

เมื่อพิจารณาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ในเบื้องต้นแล้วพบว่า การทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา กิตติมศักดิ์มีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ในแต่ละสมัย ดังเช่นคำประกาศถวายราชสดุดีที่แสดงข้างต้น เป็นการทูลเกล้าฯ ถวายที่บังเกิดเหตุการณ์สำคัญในรัชกาล คือการจัดพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมีผลให้เกิดการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาที่ผนวกรวมทั้ง 2 ศาสตร์ อันได้แก่วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ดังเนื้อความว่า

“ในส่วนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแม้ได้เคยขอพระราชทาน ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์เฉลิมพระเกียรติในวงวิชาการ มาแล้วโดยลำดับถึงสิบเอ็ดครั้งในศาสตร์และศิลป์สาขาต่าง ๆ แต่ก็ยังหา เพียงพอแก่พระเกียรติคุณไม่ ด้วยพระปรีชาสามารถและความเชี่ยวชาญใน ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ทุกแขนงของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ซึ่งยังประโยชน์ให้บังเกิดแก่พสกนิกรและประเทศชาติ ในมหามงคล สมัยพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ พุทธศักราช 2542 นี้ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาวิทยาศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์และศิลปศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต กิตติมศักดิ์แก่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ในวาระ เดียวกัน อันเป็นวิधिปฏิบัติที่ไม่ได้เคยมีมาแต่ก่อน ทั้งนี้เพื่อสำนึกในพระมหา กรุณาธิคุณ และเฉลิมพระเกียรติให้เป็นที่ปรากฏในวงวิชาการทั้งฝ่าย วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ทุกแขนง กับทั้งเพื่อแสดงความจงรักภักดีโดยสุจริต ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสืบไป”

(ปริญญาวิทยาศาสตรและศิลปศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

ในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์นี้ สภามหาวิทยาลัยเป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย และต้องจัดทำคำประกาศถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติประกอบด้วยในงานพระราชทาน ปริญญาบัตร เพื่อใช้สำหรับอ่านถวายต่อหน้าพระพักตร์ ดังนั้นแต่ละมหาวิทยาลัยจึงต้องจัดทำขึ้นด้วยความ ประณีตทั้งด้านเนื้อหาที่คัดเลือกแต่พระราชกรณียกิจที่สำคัญและเกี่ยวข้อง และด้านภาษาที่ เลือกรรกรการใช้ภาษาอย่างวิจิตร อันมุ่งแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระบรมชน กาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าคำประกาศถวายราชสดุดีพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีการจัดวางโครงสร้างของคำประกาศฯ ไว้อย่างเป็นระบบ ระเบียบ คือประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุป ดังต่อไปนี้

ส่วนนำของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การลงมติของสภามหาวิทยาลัย และ 2) การยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การลงมติของสภามหาวิทยาลัย คือ การกราบบังคมทูลถึงมติเอกฉันท์ของที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยในอันที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ในศาสตร์สาขานั้น ๆ ดังตัวอย่างปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีลักษณะการเริ่มต้นคำประกาศที่จะเริ่มจากการแจ้งครั้งที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย และวันที่ประชุม รวมถึงมติในที่ประชุมที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา ดังนี้

“ด้วยสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในคราวประชุมครั้งที่ 3/2526 เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2526 ลงมติอนุมัติให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) แต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท...”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

การยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น คือการพรรณนาถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร นับแต่การขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์จวบจนปัจจุบัน โดยการยกย่องนี้ จะเป็นการยกย่องในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั่วไป หรือจะเป็นพระราชกรณียกิจที่สอดคล้องต่อสาขาที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อความสันติสุขของอาณาประชาราษฎร์ชาวไทยทั้งมวล เป็นเวลาสืบเนื่องยาวนานนับเฉพาะในส่วนที่ทรงดำรงราชไทยสวรรคต เป็นพระมหากษัตริย์อาริราชเจ้าแห่งสยามประเทศ ก็เป็นเวลาอันเกื้อบังเกิดศตวรรษ พระราชกรณียกิจ ของพระองค์บังเกิดประโยชน์สุขแก่ปวงชนชาวไทยทั่วรัฐสยามฉลวยอย่างไพศาลสุดที่จะพรรณนาได้ กล่าวโดยเฉพาะในด้านศิลปกรรมศาสตร์ พระราชกรณียกิจในด้านศิลปกรรมก็ส่งผลเป็นคุณอนันต์ต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งทั้งในด้านทัศนศิลป์ ดุริยางคศาสตร์ และศิลปะการถ่ายภาพ”

(ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536)

จากคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แสดงให้เห็นเนื้อหาของคำกราบบังคมทูลที่เป็นการยกย่องพระเกียรติคุณตั้งแต่ทรงราชย์ และกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั่วไป จากนั้นจึงเชื่อมโยงถึงเนื้อหาของปริญญาฯ ที่ทูลเกล้าฯ ถวายว่าสัมพันธ์กับด้านศิลปกรรมศาสตร์ทั้งด้านทัศนศิลป์ ด้านดุริยางคศาสตร์ และด้านศิลปะการถ่ายภาพ ทั้งนี้ส่วนนำจะทำหน้าที่กำหนดประเด็นของเนื้อหาเพื่อพัฒนาไปสู่การพรรณนาของส่วนเนื้อหาต่อไป

เมื่อพิจารณาส่วนเนื้อหาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ามีลักษณะเนื้อหาอยู่ 2 ลักษณะคือเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประวัติ และเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ดังนี้

พระราชประวัติ คือ เรื่องราวว่าด้วยความเป็นไปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากลักษณะของคำประกาศฯ จะพบว่ามี การนำเสนอพระราชประวัติตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เรื่อยไปจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ บางฉบับมีการหยิบยกการได้รับทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล หรือได้รับพระราชสมัญญารวมถึงความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์มาเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงถึงพระเกียรติคุณ ตามเนื้อหาปริญญาศิลปกรรมศาสตร์ดุสิตบัณฑิตศึกษาคณะจิตรกรรมจิตรกรรม มหาวิทยาลัย ตัวอย่างดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระคุณวิเศษในวิชาการด้านดนตรีเป็นที่ประจักษ์ชัดอยู่โดยทั่วไป ได้ทรงเริ่มสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะแขนงนี้มาตั้งแต่สมัยเมื่อดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชในรัชกาลก่อน ได้ทรงเริ่มต้นฝึกดนตรีสากล ประเภทเครื่องเป่าตามแบบฉบับของการศึกษาวิชาดนตรีอย่างแท้จริง โดยทรงเริ่มฝึกฝนทางการบรรเลงแบบคลาสสิกก่อน แล้วจึงทรงดนตรีแบบแจ๊สตามพระราชอัธยาศัยในภายหลัง”

(ปริญญาศิลปกรรมศาสตร์ดุสิตบัณฑิตศึกษาคณะจิตรกรรมจิตรกรรม มหาวิทยาลัย, 2529)

คำกราบบังคมทูลของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยได้พรรณนาถึงพระปรีชาสามารถทางด้านดนตรี โดยเน้นย้ำให้เห็นถึงการทรงดนตรีตั้งแต่ยังทรงเป็นพระอนุชาธิราช ซึ่งถือว่าเป็นพระราชประวัติ และเป็นการประกาศที่สำคัญว่าพระองค์สนพระราชหฤทัยทางดนตรีมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ และการนำพระราชประวัติมาเป็นองค์ประกอบของการเขียนคำประกาศฯ เพื่อเป็นการย้ำชัดถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพระราชประวัติและพระอัจฉริยภาพ รวมถึงการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา

พระราชกรณียกิจ พระราชกรณียกิจ แปลตามศัพท์ว่า “พึงทำ” หรือ “ควรทำ” หมายถึง กิจที่ควรทำ, สิ่งที่ควรทำ, ข้อผูกพัน, หน้าที่, การงาน (ทองย้อย แสงสินชัย, 2552, ออนไลน์) เนื้อหาของคำประกาศจะกล่าวถึงกิจต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติมาตลอดทุกรัชสมัย ไม่

ว่าจะเป็นการเสด็จฯ เยี่ยมพสกนิกร โครงการในพระราชดำริ รวมถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาค้นคว้า ทั้งในเรื่องการจัดการน้ำ ที่ดินทำกิน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้พื้นฐานในด้านเกษตร โดยทรงปรับให้มีความสอดคล้องเหมาะสมตามสภาพภูมิศาสตร์และสังคม ทรงตั้งสถานีทดลองขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดา โครงการฝนหลวง การจัดการลุ่มน้ำต่างๆ ซึ่งได้ทรงดำเนินการด้วยการวิเคราะห์สังเคราะห์ที่ลึกซึ้ง จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแม่นยำถูกต้อง”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548)

คำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แสดงลักษณะของการพรรณนาพระราชกรณียกิจที่เป็นไปในลักษณะของการทรงงาน คือ มีการศึกษาค้นคว้า การทดลอง การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เมื่อได้ผลเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้วจึงพระราชทานแนวพระราชดำริแก่หน่วยงานหรือประชาชนที่ได้รับประโยชน์

ส่วนสรุป คือการประมวลเนื้อหาที่พรรณนาพระเกียรติคุณต่าง ๆ เพื่อที่จะยกย่องและมุ่งแสดงให้เห็นถึงคุณวุฒิที่เหมาะสมในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร เนื้อหาของส่วนสรุปจะแสดงให้เห็นถึงการประกาศพระเกียรติคุณ การลงมติของสภามหาวิทยาลัย การทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาหรือครุยกิตติมศักดิ์ และการถวายพระพรชัยมงคล ซึ่งเป็นไปเพื่อเป็นเกียรติประวัติและเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัย ดังตัวอย่างปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหาร สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้

“เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเพิ่มพูนเกียรติคุณแก่คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ อีกทั้งเพื่อเป็นเครื่องยืนยันในความจงรักภักดีในพระกรุณา ในวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในวันที่ 2 กรกฎาคม พุทธศักราช 2531 นี้ สภามหาวิทยาลัยมหิดล ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และความเป็นเลิศในพระอัจฉริยะ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหิดล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

ในวโรกาสมหามงคลสมัยนี้ และวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บรรดาคณาจารย์ ข้าราชการ บัณฑิตใหม่ และ

นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนถึงผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ
 ที่นี้ ขอน้อมจิตตั้งสัตยาธิษฐาน ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย พระสยาม
 เทวาริราชและพระเดชพระมีแห่งบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งสยามประเทศ
 ขอถวายพระพรชัยมงคล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพล
 ดุลยเดชมหาราช ขอจงอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้สถิตสถาพร
 ในมโหศวรรย์ราชสมบัติ ดำรงมั่นพันสรรพพิบัติอุปัชฌาย ทรนเจริญ
 พระชนมายุและสวัสดิ์มงคลตลอดอนันตยกาล”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม,
 มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531)

ลักษณะส่วนสรุปของคำประกาศมหาวิทยาลัยมหิดล จะพบว่า มีการใช้มิติของสภา
 มหาวิทยาลัยเป็นข้อสรุปของการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญากิตติมศักดิ์ มีการให้เหตุผลการทูลเกล้าฯ ไว้
 ไว้ว่าเพื่อเป็นสิริมงคลของมหาวิทยาลัย และเพื่อเฉลิมฉลองในวาระสำคัญแห่งรัชกาล และปิดท้ายด้วย
 การถวายพระพรชัยมงคล ลักษณะการถวายพระพรชัยมงคลที่ปรากฏนี้เป็นลักษณะพิเศษที่ไม่ได้
 ปรากฏในทุกฉบับของคำประกาศฯ

นอกจากโครงสร้างของคำประกาศถวายสดุดีที่มีลักษณะโครงสร้าง 3 ส่วน อันได้แก่ส่วนนำ
 ส่วนเนื้อเรื่องและส่วนสรุปแล้ว ยังพบว่าการใช้ภาษาในคำกราบบังคมทูลมีการเลือกใช้ภาษาที่สวยงาม
 และมุ่งแสดงถึงการสดุดีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ
 บพิตร ภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดี พบว่ามีการใช้ภาษาที่ที่น่าสนใจ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวของ
 คำประกาศถวายสดุดี เช่น การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ และการใช้คำราชาศัพท์

ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ (2514, หน้า 139) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการใช้คำเรียก
 พระมหากษัตริย์ว่า “สังคมไทยมีวัฒนธรรมการให้เกียรติแก่ชนชั้นหัวหน้าหรือผู้ที่ชุมชนเคารพนับถือ
 ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ บรรพบุรุษของคนไทยมีความรักและเคารพ
 พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นประมุข ดังนั้นจึงคิดค้นคำที่เห็นว่าสุภาพและเป็นคำสูงมาใช้สำหรับ
 พระมหากษัตริย์เพื่อให้สมพระเกียรติ” ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ม.ล. ปีย์ มาลากุล (2507, หน้า
 4) ที่ว่าเป็นความต้องการเคารพต่อบุคคลที่ควรแก่การเคารพสูงสุดและเพื่อแสดงว่าไม่ได้
 ละลาบละล้วงบุคคลนั้น ข้อมูลเบื้องต้นในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีปรากฏคำเรียก
 พระมหากษัตริย์ 2 แบบ คือ 1) การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธย 2) การใช้คำเรียกแสดงความเป็น
 ธรรมราชาและจักรพรรดิราช

การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธยในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีทั้งพระปรมาภิไธยอย่างมัธยม คือพระนามที่ตัดทอนคำตกแต่งออกเสียบ้างให้สะดวกแก่การนำไปใช้ในการต่าง ๆ และพระปรมาภิไธยอย่างสังเขป ซึ่งมีแต่พระบรมนามาภิไธยกับพระนามแผ่นดิน หรือให้มีแต่พระนามแผ่นดินเพียงประการเดียว (ภาवास บุนนาค, 2537, หน้า 37-38) พระปรมาภิไธยอย่างมัธยมที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีคือ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร” ปรากฏทุกปริญญาในส่วนใดส่วนหนึ่ง และปรากฏทุกมหาวิทยาลัย ส่วนพระปรมาภิไธยอย่างสังเขปที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีคือ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช” ปรากฏทุกปริญญาในส่วนใดส่วนหนึ่งและปรากฏทุกมหาวิทยาลัย

การใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ พระมหากษัตริย์ของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติและบริหารปกครองบ้านเมืองด้วยคติธรรมราชา การปฏิบัติพระองค์ตามหลักธรรมราชามีหลักการโดยเฉพะ อาทิ ราชสังคหวัดถุ และทศพิธราชธรรมเป็นหลักเบื้องต้นในการเสริมสร้างพระคุณลักษณะของผู้ปกครองที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา คำเรียกที่แสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในคำประกาศราชสดุดีฯ เช่น

(1) “สมเด็จพระบรมธรรมิกราชา” หมายถึง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมมหาจักรพรรดิ ปรากฏจำนวน 6 คำ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 1, มหาวิทยาลัยขอนแก่น 1, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 1,)

(2) “พระมหารัชมิกราชา” หมายถึงพระราชา หรือผู้ปกครองที่ทรงธรรม ชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ปรากฏจำนวน 4 คำ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2, มหาวิทยาลัยรามคำแหง 1,)

(3) “พระมหากษัตริราช” หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์ทั้งหลาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ออนไลน์) ปรากฏจำนวน 3 คำ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 1, มหาวิทยาลัยขอนแก่น 1)

ส่วนการใช้คำราชาศัพท์นั้น เนื่องจากคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นงานเขียนที่ต้องอ่านต่อหน้าพระพักตร์พระมหากษัตริย์โดยตรง ดังนั้นจึงต้องใช้ในการนำเสนอเนื้อความทั้งหมด คำประกาศถวายราชสดุดี ปรากฏการใช้คำราชาศัพท์อย่างเด่นชัด ไม่สามารถเลือกใช้คำสุภาพอื่นแทนได้ เช่น ไม่สามารถใช้คำว่า “ท่าน” หรือ “พ่อ” แทนพระมหากษัตริย์ที่กล่าวถึงได้

นอกจากนี้ยังพบการใช้ภาษาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ คือ การใช้โวหาร ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารด้วยการเรียบเรียงอย่างมีวิธีการ มีชั้นเชิงและมีศิลปะ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราว เกิดจินตภาพและความรู้สึกตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, วีรวัฒน์ อินทรพร, 2556, หน้า 62) สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการใช้โวหารในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ คือการไม่เน้นการสร้างจินตภาพเหมือนในงานเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์อื่น ๆ แต่จะเน้นให้อธิบายให้เห็นจริงถึงพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ เช่น ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุขฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาที่มีพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรเป็นล้นพ้น ทรงปรารถนาให้พสกนิกรชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นเกษตรกรได้มีความอยู่ดีกินดี มีสุขตามสมควรแก่สภาพ จากการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในท้องที่ต่าง ๆ ทรงพบว่าเกษตรกรประสบความเดือดร้อนและปัญหามากมาย จึงทรงมุ่งมั่นพัฒนาการเกษตรของไทยให้เจริญก้าวหน้า และทรงเล็งเห็นว่าอุตสาหกรรมการผลิตสัตว์เป็นการเกษตรแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุขฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี)

โวหารในตัวอย่างข้างต้นเป็นอธิบายโวหารที่มุ่งอธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่เกษตรกรจะได้มีความกินดีอยู่ดี โดยอธิบายว่าสาเหตุเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเพื่อสอดส่องปัญหาของเกษตรกรด้วยพระองค์เอง

นอกจากนี้ คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ยังแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชหลากหลาย ซึ่งสัมพันธ์กับสาขาปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวาย เช่น คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปริญญาวิทยาศาสตรดุขฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความว่า

“ทรงใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และทรงใช้เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เป็นหลักคิด ประกอบกับพระบรมราชวินิจฉัยที่ได้ทรงไตร่ตรองดีแล้ว เพราะทรงรู้จักเมืองไทยและคนไทยแจ่มแจ้งยิ่งกว่าผู้อื่นผู้ใด โครงการตามพระราชดำริเหล่านั้น จึงสัมฤทธิ์ผลและอำนวยประโยชน์แก่มหาชนชาวสยามไม่เลือกหน้า”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์ ทรงใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และทรงใช้เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เป็นหลักคิด ในการทรงงานโดยเฉพาะงานในโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้โครงการเหล่านั้นประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง สาขาปริญญาบัตรจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคำประกาศถวายราชสดุดี พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และการนำเสนอภาพลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจ อีกทั้งยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงให้เห็นการสร้างงานเฉลิมพระเกียรติในรูปแบบที่สัมพันธ์กับวาระโอกาสที่เป็นพิธีการเฉพาะที่สำคัญ โดยมีมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเป็นเอกเทศเป็นผู้จัดถวาย

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา และภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ
2. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

1.3 สมมติฐานงานวิจัย

คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา ที่สอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้ยังนำเสนอภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี ด้านการปกครอง ด้าน

การศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม รวมถึงด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้มีกรอบของปริญญาบัตรเป็นตัวกำหนดภาพลักษณ์

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ผู้วิจัยจะศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญาเกิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จากสถาบันต่าง ๆ ที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2493 จนถึงปีพุทธศักราช 2560 จำนวน 5 ปริญญาบัตรขึ้นไป ทั้งนี้ มีจำนวนมหาวิทยาลัย 15 แห่ง รวมปริญญาบัตรจำนวน 154 ฉบับ อนึ่ง เนื่องจากว่าแต่ละมหาวิทยาลัยมีหลักเกณฑ์การทูลเกล้าฯ ถวายที่แตกต่างกัน เพื่อไม่ให้เกิดความลักลั่น จะใช้หลักเกณฑ์การแจ้งวันที่ทูลเกล้าฯ ถวาย และปีที่ปรากฏในสูจิบัตร ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 27 ฉบับ

- 1.1 พ.ศ. 2496 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางเกษตรศาสตร์
- 1.2 พ.ศ. 2521 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมชลประทาน)
- 1.3 พ.ศ. 2526 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์)
- 1.4 พ.ศ. 2530 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ดนตรี)
- 1.5 พ.ศ. 2533 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)
- 1.6 พ.ศ. 2538 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ส่งเสริมการเกษตร)
- 1.7 พ.ศ. 2541 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (อุตสาหกรรมเกษตร)
- 1.8 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วนศาสตร์)
- 1.9 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ปฐพีวิทยา)
- 1.10 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พืชสวน)
- 1.11 พ.ศ. 2542 ปริญญาบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 1.12 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์การประมง)
- 1.13 พ.ศ. 2542 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)
- 1.14 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์ชีวภาพ)
- 1.15 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พฤษศาสตร์)
- 1.16 พ.ศ. 2542 ปริญญาศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การบริหารการศึกษา)

- 1.17 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การจัดการทรัพยากร)
- 1.18 พ.ศ. 2542 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนาสังคม)
- 1.19 พ.ศ. 2542 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐศาสตร์)
- 1.20 พ.ศ. 2544 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร)
- 1.21 พ.ศ. 2544 ปริญญาสัตวแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 1.22 พ.ศ. 2545 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิศวกรรมต่อเรือและเครื่องกลเรือ)
- 1.23 พ.ศ. 2546 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิศวกรรมคอมพิวเตอร์)
- 1.24 พ.ศ. 2547 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์การอาหาร)
- 1.25 พ.ศ. 2548 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิศวกรรมทรัพยากรทางน้ำ)
- 1.26 พ.ศ. 2550 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)
- 1.27 พ.ศ. 2550 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมเกษตร)

2. มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 17 ฉบับ

- 2.1 พ.ศ. 2502 ปริญญาสาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 2.2 พ.ศ. 2527 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (โภชนศาสตร์)
- 2.3 พ.ศ. 2530 ปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 2.4 พ.ศ. 2531 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม)
- 2.5 พ.ศ. 2534 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิทยาศาสตร์การกีฬา)
- 2.6 พ.ศ. 2535 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิทยาการคอมพิวเตอร์)
- 2.7 พ.ศ. 2536 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วัฒนธรรมศึกษาแขนงวิชาวัฒนธรรมดนตรี)
- 2.8 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 2.9 พ.ศ. 2538 ปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 2.10 พ.ศ. 2539 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

- (เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร)
- 2.11 พ.ศ. 2540 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ฟิสิกส์)
- 2.12 พ.ศ. 2541 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(การจัดการสารสนเทศสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร)
- 2.13 พ.ศ. 2542 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศาสนศึกษา)
- 2.14 พ.ศ. 2543 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(รัฐประศาสนศาสตร์)
- 2.15 พ.ศ. 2544 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคนิคการแพทย์)
- 2.16 พ.ศ. 2545 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชนและชนบท)
- 2.17 พ.ศ. 2548 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนาชนบทศึกษา)

3. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 12 ฉบับ

- 3.1 พ.ศ. 2493 ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.2 พ.ศ. 2528 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.3 พ.ศ. 2529 ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.4 พ.ศ. 2530 ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.5 พ.ศ. 2531 ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.6 พ.ศ. 2532 ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.7 พ.ศ. 2534 ปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.8 พ.ศ. 2535 ปริญญานิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.9 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.10 พ.ศ. 2539 ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 3.11 พ.ศ. 2541 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 3.12 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
และศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

4. มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 11 ฉบับ

- 4.1 พ.ศ. 2511 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

- 4.2 พ.ศ. 2530 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การพัฒนาชุมชน)
- 4.3 พ.ศ. 2531 ปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 4.4 พ.ศ. 2537 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ภาษาไทย)
- 4.5 พ.ศ. 2539 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (นิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม)
- 4.6 พ.ศ. 2540 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศาสตร์)
- 4.7 พ.ศ. 2541 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การบริหารการพัฒนา)
- 4.8 พ.ศ. 2542 ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 4.9 พ.ศ. 2544 ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ดนตรีสากล)
- 4.10 พ.ศ. 2548 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ปรัชญา)
- 4.11 พ.ศ. 2550 ปริญญาสัตวแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

5. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 10 ฉบับ

- 5.1 พ.ศ. 2493 ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 5.2 พ.ศ. 2526 ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 5.3 พ.ศ. 2530 ปริญญาวารสารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 5.4 พ.ศ. 2531 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)
- 5.5 พ.ศ. 2536 ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 5.6 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีชนบท)
- 5.7 พ.ศ. 2538 ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 5.8 พ.ศ. 2538 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีสารสนเทศ)
- 5.9 พ.ศ. 2539 ปริญญาบริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การจัดการ)
- 5.10 พ.ศ. 2540 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีการเกษตร)

6. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 11 ฉบับ

- 6.1 พ.ศ. 2502 ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 6.2 พ.ศ. 2530 ปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 6.3 พ.ศ. 2531 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภูมิศาสตร์
- 6.4 พ.ศ. 2536 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศิลปกรรมศาสตร์)
- 6.5 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมศาสตร์)
- 6.6 พ.ศ. 2539 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พลศึกษา)

- 6.7 พ.ศ. 2542 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(วิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ)
- 6.8 พ.ศ. 2545 ปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 6.9 พ.ศ. 2547 ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนศึกษาศาสตร์)
- 6.10 พ.ศ. 2550 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ปรัชญาและศาสนา)
- 6.11 พ.ศ. 2551 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การจัดการภูมิสังคม)

7. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จำนวน 10 ฉบับ

- 7.1 พ.ศ. 2513 ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(รัฐประศาสนศาสตร์)
- 7.2 พ.ศ. 2531 ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(พัฒนาการเศรษฐกิจ)
- 7.3 พ.ศ. 2533 ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สถิติประยุกต์)
- 7.4 พ.ศ. 2542 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
- 7.5 พ.ศ. 2546 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์)
- 7.6 พ.ศ. 2551 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การบริหารการพัฒนา)
- 7.7 พ.ศ. 2552 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(พัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม)
- 7.8 พ.ศ. 2553 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีการบริหาร)
- 7.9 พ.ศ. 2559 ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 7.10 พ.ศ. 2560 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
(การจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ)

8. มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 8 ฉบับ

- 8.1 พ.ศ. 2518 ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 8.2 พ.ศ. 2532 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐศาสตร์)
- 8.3 พ.ศ. 2531 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์)
- 8.4 พ.ศ. 2540 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ปรัชญา)
- 8.5 พ.ศ. 2545 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมสิ่งแวดล้อม)
- 8.6 พ.ศ. 2549 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐประศาสนศาสตร์)

- 8.7 พ.ศ. 2550 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมพลังงาน)
 8.8 พ.ศ. 2554 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์)

9. มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 9 ฉบับ

- 9.1 พ.ศ. 2508 ปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (จิตรกรรม)
 9.2 พ.ศ. 2529 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (มานุษยวิทยา)
 9.3 พ.ศ. 2531 ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 9.4 พ.ศ. 2536 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)
 9.5 พ.ศ. 2538 ปริญญาเภสัชศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 9.6 พ.ศ. 2540 ปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศิลป์ไทย)
 9.7 พ.ศ. 2547 ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 (สถาปัตยกรรมไทย)
 9.8 พ.ศ. 2551 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 (การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม)
 9.9 พ.ศ. 2555 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีชีวภาพ)

10. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 9 ฉบับ

- 10.1 พ.ศ. 2515 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 10.2 พ.ศ. 2539 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 10.3 พ.ศ. 2546 ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
 10.4 พ.ศ. 2548 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศาสตร์)
 10.5 พ.ศ. 2550 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมเคมี)
 10.6 พ.ศ. 2552 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนาสังคม)
 10.7 พ.ศ. 2553 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมโยธา)
 10.8 พ.ศ. 2557 ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์เกษตร)
 10.9 พ.ศ. 2558 ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

11. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 ฉบับ

- 11.1 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม)

- 11.2 พ.ศ. 2542 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย
- 11.3 พ.ศ. 2544 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิศวกรรมขนบพ
- 11.4 พ.ศ. 2546 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาทัศนศิลป์
- 11.5 พ.ศ. 2549 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
- 11.6 พ.ศ. 2550 ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์
- 11.7 พ.ศ. 2554 ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

12. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จำนวน 7 ฉบับ

- 12.1 พ.ศ. 2526 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- 12.2 พ.ศ. 2530 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชารัฐศาสตร์
- 12.3 พ.ศ. 2536 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาธาณสุขศาสตร์
- 12.4 พ.ศ. 2537 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชานิติศาสตร์
- 12.5 พ.ศ. 2539 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- 12.6 พ.ศ. 2540 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาศิลปศาสตร์
- 12.7 พ.ศ. 2547 ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

13. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 6 ฉบับ

- 13.1 พ.ศ. 2512 ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (รัฐศาสตร์)
- 13.2 พ.ศ. 2531 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 13.3 พ.ศ. 2532 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เกษตรศาสตร์)
- 13.4 พ.ศ. 2537 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมสิ่งแวดล้อม)
- 13.5 พ.ศ. 2542 ปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 13.6 พ.ศ. 2544 ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

14. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำนวน 5 ฉบับ

- 14.1 พ.ศ. 2540 ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิศวกรรมโยธา)
- 14.2 พ.ศ. 2547 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เทคโนโลยีการผลิตสัตว์)
- 14.3 พ.ศ. 2549 ปริญญาวิทยาการสารสนเทศดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (นิเทศศาสตร์)
- 14.4 พ.ศ. 2550 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาศาสตร์การกีฬา)
- 14.5 พ.ศ. 2554 ปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (อนามัยสิ่งแวดล้อม)

15. มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 5 ฉบับ

- 15.1 พ.ศ. 2538 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ภูมิศาสตร์)
- 15.2 พ.ศ. 2542 ปริญญาสาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- 15.3 พ.ศ. 2546 ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (วิทยาการเดินเรือ)
- 15.4 พ.ศ. 2549 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)
- 15.5 พ.ศ. 2550 ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

อนึ่ง ผู้วิจัยจะศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เฉพาะมหาวิทยาลัยที่ถูกละทิ้ง ถวายปริญญาจำนวน 5 ฉบับขึ้นไป เนื่องจากทำให้สามารถเห็นรูปแบบและพัฒนาการของคำประกาศสดุดีแต่ละมหาวิทยาลัยได้อย่างชัดเจน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ หมายถึง ความเรียงที่แต่ละมหาวิทยาลัยร้อยเรียงขึ้นเพื่อสดุดีพระเกียรติคุณทางด้านวิชาการสาขาต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ทั้งนี้ บางมหาวิทยาลัยจะใช้คำว่า “คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์” หรือ “คำถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์” หรือ “คำประกาศถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณปริญญากิตติมศักดิ์” ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เป็น “คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์” เพื่อให้เป็นหลักการเดียวกัน

วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ หมายถึง วรรณกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแสดงการเฉลิมพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีและยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ

ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ หมายถึง ลักษณะของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ จนทำให้เกิดภาพของพระมหากษัตริย์

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การยกเนื้อหาจากคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ จะใช้การยกข้อความพร้อมทั้งบอกชื่อปริญญาและสาขา ตามด้วยชื่อมหาวิทยาลัย และปีของการพระราชทานปริญญาบัตร หรือปีของการลงมติสภามหาวิทยาลัย ดังนี้

“เทคโนโลยีสารสนเทศนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเห็นความสำคัญและประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ และทรงใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างแท้จริง ทรงเป็นผู้นำในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศประยุกต์เข้ากับการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยในหลายครั้งทรงร่วมเป็นผู้วิจัย ศึกษา และพัฒนา รวมถึงการปฏิบัติด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่อง ทรงพระปรีชาลึกซึ้งในวิธีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยทรงเน้นถึงการประหยัดและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรงทำให้พสกนิกรได้ตระหนักถึงการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศในการบันทึกและถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร เทคโนโลยีภาพถ่าย เทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมด้วยวิทยุและดาวเทียม เครื่องถ่ายเอกสารข้อมูล และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์โดยทรงนำมาประยุกต์เข้ากับการปฏิบัติงานในโครงการต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังเช่นที่ทรงใช้ในโครงการฝนหลวง ซึ่งทรงเริ่มดำเนินการตั้งแต่พุทธศักราช 2499 ด้วยพระราชอัจฉริยภาพในการวางแผนและกำหนดกรรมวิธีในการทำฝนหลวง ทรงประมวลและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งทรงใช้ความสามารถของเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยุสื่อสารดาวเทียมและคอมพิวเตอร์มาทำให้การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น”

(วิทยาศาสตร์ดุชนิพนธ์กิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

2. ในการวิเคราะห์คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จะขอย่อเรียกคำประกาศดังกล่าวว่า “คำประกาศถวายราชสดุดีฯ”

3. ปีพุทธศักราชที่ปรากฏในการอ้างอิงปริญญาแต่ละฉบับ จะใช้ปีของการพระราชทานปริญญาบัตรหรือปีของการลงมติของสภามหาวิทยาลัย

4. คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ทั้งหมด สภามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อครั้งยังดำรงพระชนมพรรษาและดำรงในพระปรมาภิไธยที่ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร” บัดนี้ทรงสวรรคตแล้ว และมีการทูลเกล้าฯ ถวายพระปรมาภิไธยใหม่เป็น “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิ

พลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในงานวิจัยนี้ จะขอขานพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช” หรือ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบวิจัยเอกสารและการนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช จากสถาบันต่าง ๆ ที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์จำนวน 5 ปริญญาขึ้นไป ดังนี้

1.1.1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 27 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากหอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.1.2 มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 17 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากฝ่ายข้อมูลจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยมหิดล

1.1.3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 12 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากศูนย์บริหารกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.1.4 มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 11 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากหนังสือบรมนาถบพิตรดุขฎิบัณชิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1.1.5 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 10 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากคลังจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.1.6 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 11 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.1.7 มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 8 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากกองบริการการศึกษาและหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง

1.1.8 มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 9 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากฝ่ายจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

1.1.9 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 9 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากสำนักทรัพยากรการเรียนรู้คุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร

1.1.10 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากสำนักจดหมายเหตุและสารสนเทศมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1.1.11 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จำนวน 7 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากหน่วยจดหมายเหตุมหาวิทยาลัย สำนักบรรณสารสนเทศ มสธ.

1.1.12 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 6 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.1.13 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จำนวน 5 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

1.1.14 มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 5 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากกองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

1.1.15 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จำนวน 10 ฉบับ ได้รับเนื้อหาจากหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1.2 รวบรวมข้อมูล เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

2. ชั้นการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี

2.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์คำประกาศถวายราชสดุดีฯ

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ศึกษารูปแบบโครงสร้างของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

3.2 ศึกษาเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

3.3 ศึกษาภาษาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

3.4 ศึกษาภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ปรากฏ

ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

4. ชั้นสรุปผลการศึกษาค้นคว้า

4.1 สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

4.2 อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

4.3 ข้อเสนอแนะ

5. ชั้นนำเสนอผลการศึกษา โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานวิจัยรวมทั้งบทความที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในรูปแบบต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติโดยตรง

8.2 การศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

8.3 ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี

1.8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติโดยตรง

เสาวณิต วิงวอน. (2530). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ” มีวัตถุประสงค์ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติของไทยในสมัยต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะของวรรณกรรมยอพระเกียรติ ภาษา แนวคิดต่อพระมหากษัตริย์ ความสำคัญทางวรรณคดี และความสำคัญประวัติศาสตร์ โดยเลือกวรรณกรรมยอพระเกียรติที่เป็นร้อยกรองที่ตีพิมพ์แล้วและต้นฉบับที่ยังไม่ตีพิมพ์มาศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมยอพระเกียรติเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่สรรเสริญพระมหากษัตริย์ แต่งขึ้นเป็นเรื่องแรกในสมัยอยุธยาประมาณ พ.ศ. 2017 – 2058 และปรากฏวรรณกรรมยอพระเกียรติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมยอพระเกียรติมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ประณามพจน์ เนื้อเรื่อง และสรุป ส่วนสำคัญของเนื้อเรื่องแสดงถึงพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ใช้ภาษาไพเราะงดงามทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งและเห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกทั้งวรรณกรรมยอพระเกียรติยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสังคมวิทยาอีกด้วย

ประคอง นิมมานเหมินท์. (2542). เขียนบทความเรื่องภาพพระมหากษัตริย์ไทยจากวรรณคดียอพระเกียรติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณคดียอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ 5 พระองค์ คือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผลการศึกษาพบว่าสะท้อนให้เห็นภาพของพระมหากษัตริย์ 5 สมัย ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือทรงเป็นผู้มีบุญญาบารมี ทรงศรัทธาและค้ำจุนพระพุทธศาสนา และทรงพระเมตตาต่อคนทั้งปวง ส่วนที่แตกต่างกันคือมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม

ธงชัย ดิษโส. (2547). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษาในวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติ ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติที่สืบทอดจารีตนิยมจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในอดีต และศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการปรับเปลี่ยนของวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติ ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษาส่วนใหญ่มีลักษณะส่งเสริมและสอดคล้องกับจุดประสงค์หลักในการแต่งวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติ ทำให้ผู้อ่านเกิดความสำนึกในพระเกียรติคุณต่างๆ ของพระองค์ รวมทั้งความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้านการสืบทอดจารีตพบว่ามุ่งสืบทอดด้านรูปแบบ เนื้อหา และศิลปะการใช้ภาษาวรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติในอดีตอย่างเคร่งครัด มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ 2 ลักษณะ คือ การปรับเปลี่ยนรูปแบบคำประพันธ์ด้วยการ

ประดิษฐ์ฉันทลักษณ์ชนิดใหม่ และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอสาระ วรรณกรรมร้อยกรอง เฉลิมพระเกียรติจึงมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างการสืบทอดจารีตและการปรับเปลี่ยน เพื่อสอดคล้องกับยุคสมัยและความนิยม

ปราโมทย์ สุกุลรักความสุข. (2554). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีในการเสนอความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์จาก ความเปรียบที่ปรากฏ และศึกษาลักษณะของการเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ว่ามีส่วนช่วยในการ สร้างสรรค์วรรณคดีของพระเกียรติได้อย่างไร ผลการวิจัยพบว่ากลวิธีเสนอความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ 8 กลวิธี ได้แก่ การใช้ความเปรียบแบบอุปมา การใช้ความเปรียบแบบอุปลักษณ์ การใช้ความเปรียบแบบอติพจน์ การใช้ความเปรียบแบบสมพจน์ การใช้ความเปรียบแบบนามนัย การใช้ความเปรียบแบบปฏิพจน์ การใช้ความเปรียบแบบอ้างถึง และการใช้สัญลักษณ์ แนวคิดในการใช้ความเปรียบพบว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชฐานะอันสูงสุดดังพระพุทธเจ้า ทรงมีพระคุณสมบัติอันประเสริฐ เช่น พระลักษณะ พระสติปัญญา เป็นต้น และทรงมีสิ่งเสริมพระบารมีที่ยิ่งใหญ่ ได้แก่ ทรงมีพระราชทรัพย์อันวิเศษ และความมหัศจรรย์ที่ทรงบันดาล มีการเปรียบเทียบมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีกลวิธี คือ การอุปมา อติพจน์ สมพจน์ ปฏิพจน์ และพบพัฒนาการใช้ความเปรียบที่แสดงถึงความสร้างสรรค์ของกวี ความเชื่อความศรัทธาตามบริบทสังคม

ปัทมา ชีตประเสริฐกุล. (2556). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ยวนพ่ายโคลงฉันท์ : ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการประพันธ์ยวนพ่ายโคลงฉันท์ที่มีความดีเด่นสมบูรณ์แบบและมีอิทธิพลต่อวรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา ผลการศึกษาพบว่ายวนพ่ายโคลงฉันท์มีกลวิธีการประพันธ์ที่ตีเยี่ยมในด้านการเล่าเรื่องและวรรณศิลป์ ผู้เล่าเรื่องมุ่งสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แสดงให้เห็นภาพลักษณ์กว้าง ๆ ของพระองค์ คือ พระมหากษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบและภาพที่ต้องการเน้นเฉพาะในเรื่องนี้ ซึ่งได้แก่ ภาพกษัตริย์นักรบผู้เก่งกล้า มีปัญญา และมีเมตตาธรรม วรรณศิลป์ทำให้บทประพันธ์มีความไพเราะ และทำให้การสรรเสริญสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความลุ่มลึก เช่น การใช้ความเปรียบเพื่อยกย่องพระองค์ว่าดีเลิศเหมือนเทพเจ้า เหมือนพระพุทธเจ้า และเหมือนตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ การเล่นคำแบบซ้ำคำและซ้ำเสียงที่สร้างความไพเราะ เน้นความหมายของเนื้อความ กลวิธีการประพันธ์มีลักษณะโดดเด่นทำให้ยวนพ่ายโคลงฉันท์เป็นต้นแบบให้แก่วรรณคดียอพระเกียรติสมัยต่อมา

ปราโมทย์ สุกุลรักความสุข. (2561). เขียนบทความเรื่อง “บทอาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะบันทึกประวัติศาสตร์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์บท

อาศิรวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในฐานะเป็นบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของไทย โดยศึกษาบทอาศิรวาทตลอดรัชสมัย (พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2559) ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ผลการศึกษาพบว่าบทอาศิรวาทมีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) เหตุการณ์งานพระราชพิธี 2) เหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง กวีแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านประจักษ์ในพระเกียรติคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อสร้างสรรค์บทอาศิรวาท

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติโดยตรง จะพบว่าการศึกษาแต่ละหัวข้อมีการศึกษาในด้านการเป็นส่วนหนึ่งของบันทึกประวัติศาสตร์ พัฒนาการสร้างวรรณกรรมยกพระเกียรติของไทย และภาพของวรรณกรรมยกพระเกียรติของไทย ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์และเนื้อหาของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทย การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้จะเป็พื้นฐานแนวคิดที่สำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ที่มีค่าประกาศถวายราชสดุดีว่ามีโครงสร้างในรูปแบบใด รวมทั้งภาษาที่ปรากฏในงานวรรณกรรมยกพระเกียรติ

1.8.2 การศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ชัยรัตน์ พลมุข. (2552). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ : แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทางวรรณศิลป์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดธรรมราชาในวรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ รวมถึงศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ ทั้งกลวิธีการเรียบเรียงเนื้อหาและกลวิธีการประพันธ์ ซึ่งช่วยให้กวีนำเสนอแนวคิดธรรมราชาได้อย่างสมบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ 70 เรื่อง แบ่งออกได้ 3 ประเภทคือ ประกาศการพระราชพิธี คำฉันท์ดุชฎีสังเวย และกาพย์เห่เรือ วรรณคดีเหล่านี้มีสถานภาพ บทบาทหน้าที่ และขนบของวรรณคดีแต่ละประเภทเป็นหลักในการเลือกเนื้อหาเกี่ยวกับพระคุณสมบัติ พระราชจริยาวัตร และพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์มานำเสนอสอดคล้องกับเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลสำคัญของพระราชพิธี การวิเคราะห์เนื้อหาเหล่านี้ทำให้มองเห็นว่า กวีมุ่งถ่ายทอดจริยาคติของพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การเป็นองค์ธรรมิกราช ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมและหลักธรรมทั่วไป การเป็นจักรพรรดิราชผู้ปฏิบัติตามหลักจักรวรรดิวัตร และได้ครอบครองเครื่องแสดงจักรพรรดิสมบัติ การเป็นพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุประโพธิญาณและเกื้อกูลมหาชน และการเป็นองค์พุทธศาสนูปถัมภกผู้ทำนุบำรุงฝ่ายพุทธจักรควบคู่ไปกับราชอาณาจักร จริยาคติเหล่านี้สามารถประมวลเป็นแนวคิดธรรมราชา 2 ประการคือ แนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงดำรงไว้ซึ่งธรรมะทางพระพุทธศาสนา เพื่อโน้มนำสังคมให้ดำเนินไปตามครรลองแห่งธรรม โดยมี

พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อบ้านเมือง อันก่อให้เกิดความผาสุกสมบูรณ์แก่ประชาชน และความมั่นคงของราชบัลลังก์ควบคู่กัน ในการนำเสนอแนวคิดธรรมราชา กวียังได้นำกลวิธีการประพันธ์มาเสริมให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์จากการเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ และศิลปะการใช้ภาษา เพื่อสร้างความเสนาะของเสียง และความสมบูรณ์ด้านความหมาย ทำให้กวีสามารถนำเสนอแนวคิดธรรมราชาได้อย่างแยกกาย กล่าวคือ ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักถึงความสำคัญและเกิดความซาบซึ้งใจในแนวคิดธรรมราชาที่กวีมุ่งนำเสนอ ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์จึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังแนวคิดธรรมราชาให้เป็นรากฐานของสังคมไทยอย่างเด่นชัด

ธานีรัตน์ จัตตุหะศรี. (2555). เขียนบทความเรื่อง “ลิลิตกระบวนพยุหยาตราสถลมารคและชลมารค: จากพระราชพิธีสุวรรณคตติเฉลิมพระเกียรติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีเรื่องลิลิตกระบวนพยุหยาตราสถลมารคและชลมารค พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ในฐานะวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอภาพการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไปถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราในลิลิตเรื่องนี้มีการผสมผสานต่าง ๆ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์มาใช้ในการพรรณนาอย่างมีวรรณศิลป์ เพื่อสรรเสริญพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะพระมหากษัตริย์ผู้ทรงหลอมรวมความเป็นธรรมราชา พญาจักรพรรดิราช และพระโพธิสัตว์ ไว้รวมกัน ทำให้ลิลิตเรื่องนี้เป็น “วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” อย่างสมบูรณ์

คณิตา หอมทรัพย์. (2560). เขียนบทความเรื่อง “พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่มีเนื้อหายกย่องและสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ผลการวิจัยพบว่า เรื่องพระมหาชนกมีฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทยจากการนำเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผ่านลักษณะ บทบาท และวิถีชีวิตของพระมหาชนก ที่เปรียบเหมือนพระมหาชนกโพธิสัตว์ เรื่องพระมหาชนกได้นัยย้าให้เห็นถึงบทบาทของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาต่อการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยยังมีลักษณะการแต่งวรรณกรรมชาดกเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกับวรรณกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นเรื่องมหาชาติคำหลวง

รัชนิกร รัชตรถระกุล. (2561). เขียนบทความเรื่อง “เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะวรรณกรรม

เฉลิมพระเกียรติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่ปรากฏในเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์ และศึกษาบทบาทในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของเรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์ ผลการวิจัยพบว่าเรื่องเล่าจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ปรากฏลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอย่างเด่นชัด 2 ประการ คือ เนื้อหาที่แสดงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตามองค์ประกอบของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ บทประณามพจน์ การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจและบทสรุป การปรับเนื้อเรื่องให้มีองค์ประกอบการแสดงเฉลิมพระเกียรติ คือ การปรับเนื้อหา การสร้างองค์ประกอบของเรื่อง การสร้างองค์ประกอบศิลป์ แสดงให้เห็นพลวัตของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่นำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ที่สื่อแนวคิดในการเฉลิมพระเกียรติได้

จากการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ จะเห็นได้ว่าการศึกษาคือเป็นไปในแนวทางของพัฒนาการด้านงานวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติจากอดีตถึงปัจจุบัน งานวิจัยที่รวบรวมนี้จะเป็นฐานรากให้คำประกาศถวายราชสดุดีเป็นงานวิจัยขอพระเกียรติแบบใหม่

1.8.3 ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี

สุวคนธ์ จงตระกูล. (2513). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “กษัตริย์ในวรรณคดีไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของกษัตริย์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทย 5 เรื่อง และบทละครนอก 5 เรื่อง เป็นวรรณคดีเฉพาะสมัยและประเภทดังต่อไปนี้ คือ วรรณคดีสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น วรรณคดีปริศนาคำทาย และวรรณคดีพื้นเมืองของไทย ผลการวิจัยพบว่าลักษณะของกษัตริย์ในวรรณคดีไทยนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของกวีในการแต่งวรรณคดีเรื่องนั้นๆ เช่น วรรณคดีเพื่อสรรเสริญวีรกรรมของกษัตริย์ จะบรรยายให้กษัตริย์มีความเก่งกล้าสามารถ หัวหาญ เป็นต้น และมีส่วนดีมากกว่าส่วนเสีย บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับประเภทของวรรณคดีด้วย กล่าวคือวรรณคดีประเภทละครนอก กษัตริย์จะมีลักษณะแตกต่างจากกษัตริย์ในวรรณคดีทั่วไป ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของละครนอกที่ถือเอาความสนุกสนาน ตลกเป็นสำคัญ และส่วนมากจะมีลักษณะความขบขันแก่ผู้อ่าน และมีส่วนเสียมากกว่าส่วนดี

วิวัฒน์ชัย หมั่นยิ่ง. (2533). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภาพลักษณ์ของผู้ปกครองในบทละครรามเกียรติ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของผู้ปกครองและทรศนะเกี่ยวกับเรื่อง ศาสนา ศาล การปกป้องบ้านเมืองที่ปรากฏในบทละครรามเกียรติ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ผลการวิจัยพบว่ากวีใช้บทละครรามเกียรติ์ในแต่ละตอนเป็นเสมือนกระบอกเสียง นำเสนอเรื่องที่สำคัญต่อความสุขของประชาชน ต่อความมั่นคงของชาติไทย รวมทั้งสะท้อนภาพลักษณ์ของผู้ปกครองและผู้เป็นใหญ่ไว้ในบทตัวละคร กวีแสดงทรศนะเกี่ยวกับศาสนา ศาล และการปกครอง

บ้านเมืองเรื่องต่างๆ สอดคล้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และพระจริยาวัตรของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ปัทมา ทัฬหประเสริฐกุล. (2547). เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา จำนวน 13 เรื่อง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ วรรณคดียอพระเกียรติ วรรณคดีพิธีกรรมและประเพณี วรรณคดีคำสอน และวรรณคดีนิทาน โดยเปรียบเทียบภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีสมัยอยุธยาที่ต่างประเภทกัน และเปรียบเทียบภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีอยุธยากับลักษณะพระมหากษัตริย์ในคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ผลการวิจัยพบว่า ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในวรรณคดีสมัยอยุธยามีคุณสมบัติ 7 ประการ ได้แก่ การมีชาติกำเนิด การมีบุญ การมีรูปร่าง การมีความรอบรู้ การมีพระราชทรัพย์ การมีพระราชอำนาจ และการมีเกียรติยศ มีการปฏิบัติหน้าที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การเป็นนักปกครองและการเป็นนักรบ คุณสมบัติและหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในวรรณคดีแต่ละประเภทแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวรรณคดีนั้น ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ตามแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ คือ พระองค์เป็นผู้ทรงพลังอำนาจและน่าเกรงขาม และตามแนวคิดของศาสนาพุทธ คือ พระองค์ทรงเป็นผู้ปฏิบัติธรรมหรือธรรมราชา

นิพัทธ์ แยมเดช. (2560). เขียนบทความเรื่อง “ความเชื่อของกวีในการสวดกษัตริย์ที่สะท้อนจาก “กวิสมยะ” : ศึกษาจากจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทย” บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อของกวีในการสวดกษัตริย์ที่สะท้อนผ่านกวิสมยะ หรือขนบการประพันธ์ของกวี ผลการศึกษาพบว่ากวีแสดงความเชื่อในการสวดกษัตริย์ที่ปรากฏในกวิสมยะมีลักษณะร่วมกัน 10 ประการ คือ พระพรหมเป็นเทพผู้สร้างกษัตริย์ขึ้นมา พระเกียรติยศของกษัตริย์ขจรฉายาไม่มีที่สิ้นสุด กษัตริย์มีพระบรมเดชาภาพเหมือนกับพระอาทิตย์ กษัตริย์มีความงามเหมือนกับพระจันทร์ กษัตริย์มีคุณลักษณะเหมือนกับพระจันทร์และพระอาทิตย์ กษัตริย์มีความงามเหมือนกับกามเทพ หรืองามยิ่งกว่ากามเทพ พระนางลักษมีมีความสัมพันธ์กับกษัตริย์อย่างแนบแน่น กษัตริย์ทรงมีความรอบรู้เป็นเลิศ พระบาทของกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ได้รับการยกย่องโดยกษัตริย์องค์อื่น และกษัตริย์มีความสัมพันธ์กับพันธมิตรไม่ว่าใหญ่หรือพันธมิตรไม่ว่าเล็ก นอกจากนี้ยังเห็นถึงความเชื่อของกวีที่มองภาพลักษณ์กษัตริย์ว่าเป็นบุคคลแตกต่างจากบุคคลโดยทั่วไป คือ กษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทพ ทรงมีคุณสมบัติภายนอกด้านรูปโฉมที่น่าชื่นชม เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดี แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความเคารพศรัทธา รวมถึงการยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นเอกอัครราชา

ผู้ประเสริฐ งานวิจัยนี้จะเป็นพื้นฐานในการศึกษาภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดี

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงรูปแบบ เนื้อหา ภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์ของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

2. ทำให้ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์ของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเป็นที่ปรากฏเด่นชัด

บทที่ 2

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์

ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อรูปแบบ เนื้อหา และภาษา รวมถึงภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาภิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวกับคำประกาศถวายราชสดุดี แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
  2. ประวัติ ข้อปฏิบัติและธรรมเนียมเกี่ยวเนื่องในพิธีพระราชทานปรีญญาบัตร
  3. ภูมิหลังและความสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดี
- ปรากฏข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระราชวงศ์จักรี ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ครองราชสมบัติยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554, หน้า 239) เสด็จพระราชสมภพ ณ โรงพยาบาลเมาท์ออบีร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ (Cambridge) รัฐแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts) สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1927 (พ.ศ. 2470) มีพระนามเดิมว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสพระองค์เล็กในสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร) และ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี และสมเด็จพระชนนีศรีสังวาลย์ ซึ่งภายหลังทั้งสองพระองค์ได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก

และ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (อุดมศึกษา, 2559, หน้า 5) มีพระเชษฐภคินีและสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ที่ 6 พฤษภาคม พุทธศักราช 2466 ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พุทธศักราช 2468 ณ เมืองไฮเดนแบร์ก ประเทศเยอรมันนี (อุดมศึกษา, 2559, หน้า 5)

เมื่อพุทธศักราช 2471 ได้โดยเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนก ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา กลับประเทศไทย ประทับ ณ วังสระปทุม ต่อมาในวันที่ 24 กันยายน พุทธศักราช 2472 สมเด็จพระบรมราชชนกสวรรคต ขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษาได้ไม่ถึง 2 ปี ทรงเริ่มการศึกษาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่โรงเรียนอนุบาลของมิสซิสเดวิส (Mrs.Davies) ต่อมาเมื่อพุทธศักราช 2475 ขณะพระชนมพรรษา 5 พรรษา ทรงศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนมาแตร์เดอี เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา 5 เดือน และหลังจากเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์แล้ว ทรงศึกษาระดับประถมที่โรงเรียนเมียมองต์ (Ecole Miremont) ในกรุงโลซาน ตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช 2476 (อุดมศึกษา, 2559, หน้า 7)

ในวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลได้กราบบังคมทูลเชิญพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติเป็น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลในพุทธศักราช 2477 และพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554, หน้า 239)

ต่อมาในวันที่ 9 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 เวลาประมาณ 09.00 น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตอย่างกะทันหัน ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง และในวันเดียวกันนี้รัฐบาลได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 แต่โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะจำเป็นต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว ตามมาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ราชกิจจานุเบกษา, 2489, หน้า 341) เมื่อจัดการงานพระบรมศพสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเรียบร้อยแล้ว พระองค์ได้เสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในวันที่ 19 สิงหาคม พุทธศักราช 2489 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว พร้อมด้วยพฤติสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรี ได้พิจารณาประกาศเฉลิมพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 ว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช” (สุธีร์ ธีระ

ปัญญาพงศ์, 2540, หน้า 9) และเสด็จพระราชดำเนินกลับไปทรงศึกษาต่อยังประเทศสวีเดนแลนด์ โดยทรงเปลี่ยนการศึกษาจากวิทยาศาสตร์มาเป็นวิชาสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ เนื่องจากทรงตระหนักว่าพระองค์จะต้องเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปกครองประชาชนร่มเย็นเป็นสุข ทั้งนี้เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการที่จะทรงดำรงฐานะพระมหากษัตริย์ต่อไป (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554, หน้า 240)

ในคืนวันที่ 4 ตุลาคม พุทธศักราช 2491 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสบอุบัติเหตุรถยนต์พระที่นั่งชนกับรถบรรทุกที่ถนนเมืองมอนเนย์ใกล้ทะเลสาบเยนีวา ประเทศสวีเดนแลนด์ ทรงได้รับบาดเจ็บและทรงเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลมอร์เซล (สุธีร์ ธีระปัญญาพงศ์, 2540, หน้า 11) ตลอดระยะเวลาที่ทรงพระประชวรและประทับรักษาพระองค์อยู่นั้น หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร (พระธิดาใน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต กับหม่อมหลวงบัว กิติยากร) ได้เฝ้าถวายการพยาบาลโดยตลอด

พุทธศักราช 2492 ทรงหมั้นกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเสด็จนิวัตประเทศไทยในพุทธศักราช 2493 แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส เมื่อวันที่ 28 เมษายน พุทธศักราช 2493 ณ วังสระปทุม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เป็น สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ (หน่วยราชการในพระองค์, 2565, ออนไลน์)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จผ่านพิภพในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงได้รับการเฉลิมพระปรมาภิไธยตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “**พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร**” ในโอกาสนี้ พระราชทานพระปฐมบรมราชโองแก่ปวงชนชาวไทยว่า “**เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม**” และ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ต่อมา พุทธศักราช 2499 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เฉลิมพระนามาภิไธย เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (หน่วยราชการในพระองค์, 2565, ออนไลน์)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง มีพระราชโอรสและพระราชธิดา รวม 4 พระองค์ คือ

1. **ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี** พระนามเดิม สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงลาออกจากฐานันดรศักดิ์ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พุทธศักราช 2515

2. **พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ตั้งแต่พุทธศักราช 2515 เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พุทธศักราช 2559 และทรงรับบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 10 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ โดยสมบูรณ์ตามโบราณขัตติยราชประเพณี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พุทธศักราช 2562 เฉลิมพระปรมาภิไธยตามจารึก ในพระสุพรรณบัฏว่า **“พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว”** (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, หน้า 1)

3. **สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** เมื่อพุทธศักราช 2520 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้นดำรงพระอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อมาพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เฉลิมพระนามาภิไธยเพื่อยกย่องพระเกียรติยศเนื่องในโอกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า **“สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณ วรราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี”** (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, หน้า 4)

4. **สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี** พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เป็นเจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน เพื่อยกย่องพระเกียรติยศ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 มีพระนามตามจารึก ในพระสุพรรณบัฏว่า **“สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี”** (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, หน้า 6)

ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประชาชนชาวไทยได้ร่วมพระบารมีต่างมีความผาสุกร่มเย็น ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรที่ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ทรงปฏิบัติพระ

ราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อก่อเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ประเทศชาติและประชาชนโดยมิทรงย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง ทรงอุทิศเวลาในการเสด็จพระราชดำเนินไป ยังท้องถื่นทุรกันดารในภูมิภาคต่างๆ เพื่อช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น ดังที่เคยพระราชทานสัมภาษณ์แก่ผู้แทนนิตยสารเนชั่นแนลจีโอกราฟฟิก (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560, ออนไลน์) ไว้ว่า

**“...เคยมีผู้กล่าวไว้ว่าราชอาณาจักรนั้นเปรียบเสมือนปิรามิด
มีพระมหากษัตริย์อยู่บนยอดและมีประชาชนอยู่ข้างล่าง
แต่สำหรับประเทศไทยแล้วดูเหมือนทุกอย่างจะตรงกันข้าม
นั่นเป็นสาเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกปวดคอและบริเวณไหล่อยู่เสมอ...”**

หลังจากเสด็จนิวัตประเทศไทยเมื่อพุทธศักราช 2494 และประทับในพระราชอาณาจักรเป็นการถาวรแล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร แม้ว่าในช่วงเวลานั้นเส้นทางการคมนาคมยังเต็มไปด้วยความยากลำบาก การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรอย่างเป็นทางการครั้งแรก เริ่มต้นขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2498 เป็นการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคกลาง ระหว่างวันที่ 20 – 21 และวันที่ 27 – 29 กันยายน พุทธศักราช 2498 ลำดับถัดมา คือ การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ 2 – 20 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2498 เป็นเวลา 19 วัน การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ – 17 มีนาคม พุทธศักราช 2501 เป็นเวลา 19 วัน และการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคใต้ ระหว่างวันที่ 6 – 26 มีนาคม พุทธศักราช 2502 เป็นเวลา 20 วัน ตามลำดับ นับแต่นั้นเป็นต้นมา ทรงถือเป็นธรรมเนียมที่จะเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักในแต่ละภูมิภาค ภาคเหนือ ภูฝิงคราชนิเวศน์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภูพานราชานิเวศน์ ภาคใต้ ทักษิณราชานิเวศน์ รวมทั้ง พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อทรงงานช่วยเหลือพสกนิกรในท้องถื่นทุรกันดารเป็นประจำทุกปี

การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้ทรงรับรู้ถึงความทุกข์ยากเดือดร้อนของราษฎร ดังเช่นเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อพุทธศักราช 2495 ทรงได้รับทราบถึงปัญหาและความยากลำบากในการเดินทางสัญจรของราษฎร จึงเป็นที่มาของโครงการสร้างถนนสายหัวมยมคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการพระราชดำริด้านพัฒนาชนบทโครงการแรก ที่มุ่งช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ ต่อมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างอ่างเก็บน้ำเขาเต่าขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของราษฎรในพื้นที่จังหวัด

ประจวบศิริพันธ์ ให้มีน้ำจืดไว้สำหรับบริโภคและอุปโภคได้ตลอดทั้งปี นับเป็นโครงการพระราชดำริ ด้านชลประทานโครงการแรก หลังจากนั้น ทรงริเริ่มโครงการด้านการพัฒนาชนบทอีกหลากหลาย โครงการ ทั้งโครงการที่เกี่ยวกับดิน น้ำ ป่าไม้ การประมง และการปศุสัตว์ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญ สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และยังเป็นการวางรากฐานสำหรับการพัฒนาประเทศอย่าง ยั่งยืน ด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลทำให้ตลอดระยะเวลา 70 ปีแห่งการครองราชย์ ประเทศไทยจึงมี โครงการพระราชดำริ/โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการส่วนพระองค์ โครงการตามพระ ราชประสงค์ จำนวนกว่า 4,000 โครงการ และมีศูนย์การศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6 แห่ง ในทุกภูมิภาคของประเทศ พระราชกรณียกิจที่ยังประโยชน์สุขแก่ประเทศชาติและอาณา ประชากรราษฎรมากมายเหลือคณานับ ได้แก่ พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ โครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา พระราชกรณียกิจด้านการคมนาคม พระราช กรณียกิจด้านการแพทย์และการสาธารณสุข พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา พระราชกรณียกิจด้าน การศาสนา พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย พระราชกรณียกิจด้านการ เจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็น พระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ทรงปฏิบัติพระองค์ดังพระปฐมบรมราชโองการที่ได้ พระราชทานในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุข แห่งมหาชนชาวสยาม” อีกทั้งทรงพระวิริยะอุตสาหะทุ่มเทกำลังพระวรกายและพระราชทรัพย์บำเพ็ญ พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น ดังพระราชดำรัสว่า “...**ขาดทุน คือกำไร (Our loss is our gain)...**” ซึ่งทรงขยายความว่า การลงทุนทำโครงการเพื่อความอยู่ดีมีสุข ของประชาชนนับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้ สิ่งที่ได้คือคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและประเทศชาติได้รับการ พัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพพระราชกรณียกิจที่ปรากฏแก่สายตาประชาชนทั้งในและนอกประเทศ ตลอดระยะเวลา กว่า 70 ปีที่ทรงครองราชย์ ต่างรับรู้โดยทั่วกันว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ทรงงานหนัก ที่สุดในโลก ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการเป็นคุณประโยชน์อเนกอนันต์แก่อาณา ประชากรราษฎร ทรงเป็นพระมิ่งขวัญและหลักยึดเหนี่ยวของพสกนิกรชาวไทย แม้เสด็จสวรรคตล่วงมา จนปัจจุบัน เหล่าพสกนิกรยังคงคำนึงถึงพระมหากรุณาธิคุณเสมอมาไม่เสื่อมคลาย

พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงได้รับการยกย่องว่า ทรงเป็นปราชญ์แห่งแผ่นดินที่ทรงพระปรีชาสามารถในเรื่องน้ำ ทรงศึกษาค้นคว้าเรื่อง “น้ำ” อย่างจริงจังและลึกซึ้ง ทรงเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น และได้พระราชทานแนวพระราชดำริการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยตั้งแต่บริเวณต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ทั้งการพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ การจัดการน้ำใต้ดิน การแก้ไขปัญหาอุทกภัย แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านการชลประทานของประเทศ อยู่เสมอ รัชสมัยนี้ เป็นยุคทองของระบบการชลประทานไทย โครงการพระราชดำริที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และน้ำเสียปรากฏอยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

ในโอกาสสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พุทธศักราช 2539 รัฐบาลได้ประกาศพระเกียรติคุณถวายพระราชสมัญญา “**พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ**” เพราะทรงพระราชอุตสาหะในการจัดการทรัพยากรน้ำ ให้พสกนิกรมีน้ำอุปโภคบริโภค ใช้ในการเพาะปลูก ทำเกษตรกรรม เลี้ยงปลา เลี้ยงปศุสัตว์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 65)

โครงการพระราชดำรินด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่สำคัญ ได้แก่ **โครงการฝนหลวง** เป็นโครงการที่ช่วยแก้ไขปัญหาคาดแล้งน้ำในช่วงฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง และฝนไม่ตกในพื้นที่เกษตรที่ต้องการ **โครงการแก้มลิง** เป็นโครงการที่ช่วยแก้ปัญหาน้ำท่วมและเป็นที่พักน้ำก่อนจะระบายสู่ทะเล ตัวอย่างเช่น โครงการแก้มลิง “คลองมหาชัย – สนามชัย” ทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และโครงการแก้มลิงรับน้ำอเนกประสงค์บริเวณทุ่งมะขามหย่อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **โครงการประตูปรับน้ำคลองลัดโพธิ์** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการเพื่อประโยชน์ในการช่วยผันน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาให้ไหลลัดออกสู่ทะเลได้เร็วยิ่งขึ้น จึงช่วยแก้ไขปัญหาน้ำท่วมบริเวณกรุงเทพมหานครและปริมณฑล **โครงการบำบัดน้ำเสียบึงมักกะสัน** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่ใช้ผักตบชวาดูดซับมลพิษในน้ำ และใช้เครื่องกลเติมอากาศ **กักหน้ำน้ำช่วยพัฒนาช่วยบำบัดน้ำเสีย โครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมผักเป็ด** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นโครงการใช้ธรรมชาติบำบัดน้ำเสียชุมชนก่อนลงสู่ทะเล **โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา เป็นโครงการป้องกันการรุกตัวของน้ำเค็ม และการพระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำเพื่อใช้อุปโภคบริโภค ทั้งในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม แก้ปัญหาน้ำท่วม และสำหรับใช้เป็นพลังงานผลิตไฟฟ้า เช่น **โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสัก** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ **เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์** จังหวัดลพบุรี – สระบุรี **เขื่อนขุนด่านปราการชล** จังหวัดนครนายก **เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล** อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และ**เขื่อนแคว**

น้อยบำรุงแดน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554, หน้า 255)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานไว้ว่า **“น้ำคือชีวิต หากไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้”** พระราชทานแนวพระราชดำริว่าการทำลายป่าในพื้นที่ต้นน้ำจำนวนมาก เป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง ก่อให้เกิดภัยพิบัติในช่วงฤดูฝน และสร้างความเดือนร้อนให้แก่ประชาชน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ต้นน้ำจึงเกิดขึ้นหลายโครงการ ที่สำคัญได้แก่ **โครงการหลวงและศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานคำแนะนำให้แก่ราษฎรเรื่องการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภคและช่วยฟื้นฟูป่าอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ก่อสร้าง ตามหลักความเรียบง่ายและประหยัด

พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรดิน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อการแก้ปัญหาดินในทุกลักษณะ ทั้งดินปนทราย ดินเปรี้ยว ดินเค็ม และการพังทลายของดิน เพื่อให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้ดีขึ้น การทรงงานเรื่องดินเป็นที่ประจักษ์ต่อนักวิทยาศาสตร์ด้านดินทั่วโลก ในพุทธศักราช 2547 สหภาพวิทยาศาสตร์ทางดินนานาชาติ (International Union of Soil Sciences) ได้มีมติเสนอให้วันที่ 5 ธันวาคม (วันพระบรมราชสมภพ) เป็นวันดินโลก เพื่อรำลึกถึงพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณด้านการจัดการทรัพยากรดิน

โครงการพระราชดำริเกี่ยวกับดินที่สำคัญ ได้แก่ **โครงการแก้มดิน** ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส เป็นตัวอย่างของการประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่พหุให้แก่เกษตรกรจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ทำให้สามารถปลูกข้าวและเพาะปลูกพืชไร่ได้ การศึกษาวิจัยการปลูกหญ้าแฝก ทรงศึกษาวิจัยของธนาคารโลกเรื่องหญ้าแฝก ทรงพบว่าหญ้าแฝกเป็นพืชที่มีประโยชน์ มีรากยาวแทงทะลุดินกว่า 300 เซนติเมตร ซึ่งรากหญ้าแฝกที่ยาวมากนี้จะเกาะเกี่ยวเนื้อดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยแก้ปัญหาเรื่องการพังทลายของดิน บริเวณเนินเขา ปัญหาดินปนทรายและดินดาน อีกทั้งยังมีประโยชน์ในการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรดิน และน้ำเป็นอย่างมาก จึงพระราชทานแนวพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา ดำเนินการศึกษาเรื่องหญ้าแฝก ซึ่งการศึกษาได้ประสบผลเป็นที่ประจักษ์ **โครงการพัฒนาที่ดินบริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี เป็นโครงการที่เกิดจากพระราชประสงค์ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่าง

พอมีพอกินตามหลักทฤษฎีใหม่ – ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาที่ดินและการบริหารจัดการน้ำ ด้วยการแบ่งพื้นที่แปลงเล็ก ๆ จำนวน 15 ไร่ ออกเป็น 4 ส่วน ในอัตรา 30 : 30 : 30 : 10 ส่วนแรกสำหรับการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำและเลี้ยงปลา ส่วนที่สองสำหรับปลูกข้าว ส่วนที่สามสำหรับปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ และ ส่วนที่สี่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งหากเกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองแล้วจัดสรรที่ดินให้เหมาะสมตามหลักการนี้ ก็จะสามารถใช้ชีวิตพึ่งพาตนเองได้อย่างอย่างยั่งยืน ภายใต้อุปสรรคที่น้อย ง่าย มีพืชผลการเกษตรบริโภคโดยไม่ต้องพึ่งพาเงินหรือระบบทุนนิยมมากเกินไป

นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานแนวพระราชดำริจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรที่ยากจน ได้แก่ **โครงการตามพระราชประสงค์หุบกะพง** **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินองพล** **จังหวัดประจวบคีรีขันธ์** และ **โครงการจัดสรรที่ดินตามพระราชประสงค์ดอนขุนห้วย** **จังหวัดเพชรบุรี** ทั้งยัง พระราชทานแนวพระราชดำริการ**แก้ปัญหาดินเค็ม** โดยให้ใช้ระบบชลประทานช่วยเจือจางลดความเค็มของดินที่จังหวัดสกลนคร **การแก้ปัญหาดินทรายตามแนวพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย** อันเนื่องมาจากพระราชดำริ **จังหวัดเพชรบุรี** และ **การฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมที่เขาชะงุ้ม** **จังหวัดราชบุรี** เป็นต้น

พระราชกรณียกิจด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก ทรงพระราชดำริว่าป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของชาติ และนำมาซึ่งความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ การทรงงานในเรื่องป่าไม้จึงผานเป็นแนวทางเดียวกันกับการจัดการทรัพยากรน้ำและดิน พุทธศักราช 2504 ประเทศไทยเข้าสู่ยุคสมัยของการพัฒนา พื้นที่ป่าไม้แปรสภาพเป็นพื้นที่การเกษตร พื้นที่อุตสาหกรรม จัดสรรเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย พัฒนาเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและผลิตกระแสไฟฟ้า บางพื้นที่ถูกใช้เป็นที่ปลูกพืชเสพติด ส่งผลให้พื้นที่ป่าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เมื่อทรงพบว่าพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น จึงทรงพิจารณาศึกษาหาแนวทางช่วยเหลือโดยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสภาพวิถีชีวิตของราษฎรในพื้นที่

โครงการหลวง เป็นโครงการเพื่อการพัฒนาการรักษาป่าต้นน้ำในบริเวณพื้นที่ป่าในภาคเหนือที่ถูกทำลายไปโดยชาวไทยภูเขาเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น โครงการหลวงประสบความสำเร็จอย่างสูงในการแก้ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า (หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 56) ในขณะเดียวกัน ยังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ให้มีอาชีพและมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ขจัดปัญหาการปลูกฝิ่นซึ่งเป็นภัยคุกคามอันร้ายแรงต่อความมั่นคงของประเทศ พระบาทสมเด็จพระ

บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์และพระราชทานคำแนะนำให้ชาวไทยภูเขาเข้ามามีอาชีพปลูกพืชผักผลไม้ และดอกไม้เมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น เช่น ถั่วแดงหลวง มะเขือเทศ แอปเปิ้ล สตรอว์เบอร์รี่พระราชทาน 80 สายพันธุ์ ปลูกร้อย ขา และกาแฟอาราบิก้า เป็นต้น รวมทั้งพระราชทานพันธุ์สัตว์ เช่น ปลาและหมู อีกทั้งได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการดำเนินงานพัฒนาโครงการหลวงหลายครั้ง ปัจจุบันโครงการหลวงเจริญก้าวหน้ามากเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ ประกอบด้วย สถานีวิจัยเกษตร 3 แห่ง คือ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง สถานีเกษตรหลวงแม่สลด สถานีเกษตรหลวงปางดะ และศูนย์พัฒนาพืชใหม่ ๆ 26 ศูนย์ ซึ่งรับผิดชอบดูแลหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน พะเยา และลำพูน จำนวน 219 หมู่บ้าน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ป่าไม้สาธิต การอนุรักษ์พันธุ์ยางนาและพืชสมุนไพร ในโครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง หลักการ คือ ปลูกต้นไม้ 3 ประเภท คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ และ ไม้เศรษฐกิจ ซึ่งต้นไม้ทั้ง 3 ประเภท สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ประการที่ 4 คือ ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ แนวพระราชดำรินี้เป็นการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ป้องกันการบุกรุกทำลายป่า สามารถพลิกฟื้นพื้นที่ป่าที่แห้งแล้งให้กลับมาเป็นป่าต้นน้ำที่สมบูรณ์ตามระบบนิเวศอีกครั้ง ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ นำแนวพระราชดำรินี้มาดำเนินการจนประสบความสำเร็จ ส่งผลให้ป่าชุมชนอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่อง การปลูกป่าทดแทน และการปลูกป่าชายเลนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ได้แก่ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ. มุกดาหาร โครงการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชายเลนในเขตพื้นที่เป้าหมายจังหวัดสงขลา และจังหวัดปัตตานี ซึ่งแนวพระราชดำรินี้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นสิ่งที่ประชาชนนักเรียน นิสิต นักศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ได้สืบสานพระราชปณิธานโดยการปลูกป่าทั้งป่าบกและป่าชายเลนสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชประสงค์จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎรซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้ดีขึ้น จึงทรงศึกษาข้อมูลและทรงทดลองปฏิบัติงานด้านเกษตรกรรมในบริเวณเขตพระราชฐาน พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เป็นเบื้องต้น ในชื่อ “โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา”

จากโครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดาข้างต้นจึงสามารถแบ่งการกำหนดงานได้เป็น 2 ลักษณะ คือ โครงการไม่ใช่ธุรกิจ และโครงการธุรกิจ (หोजดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 53) เมื่อพุทธศักราช 2504 ได้แก่ การเลี้ยงโคนม การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลานิล ปลาหมอเทศ แปลงนาทดลอง ป่าไม้สาธิต โรงสีข้าว โรงบดแกลบ การคิดค้นพลังงานทดแทน พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ และไบโอดีเซล เพื่อนำข้อมูลจากการทดลองมาเป็นแบบอย่างให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิต เมื่อผลการศึกษาทดลองเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงพระราชทานแนวพระราชดำริไปยังหน่วยงานผู้ปฏิบัติและเกษตรกร นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำเนินงานโครงการเพื่อบำบัดความเดือดร้อนเฉพาะหน้าให้แก่ราษฎรด้วย ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์รวมนม เพื่อรับซื้อน้ำนมดิบ ล้นตลาดจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้าง “โรงนมผง สวนดุสิต” เพื่อแปรรูปน้ำนมให้เก็บไว้ได้นาน ต่อมา ได้ขยายโรงผลิตผลิตภัณฑ์จากนมเพิ่มเติม คือ โรงนมเม็ดสวนดุสิต โรงนมยูเอชที สวนจิตรลดา และโรงเนยแข็ง เพื่อส่งเสริมด้านโภชนาการแก่ประชาชน ให้ได้บริโภคผลิตภัณฑ์นมแปรรูปคุณภาพดี ราคาไม่แพง ซึ่งปัจจุบันผลิตภัณฑ์แปรรูปจากน้ำนมเป็นที่นิยมในหมู่ผู้บริโภคทั้งชาวไทยและต่างประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการคมนาคม

ในอดีต เส้นทางการสัญจรของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นถนนดินลูกรัง หรือ ไม่ก็เป็นเพียงทางเดินเท้า ราษฎรในถิ่นที่ห่างไกลต้องอาศัยเกวียนหรือสัตว์เป็นพาหนะ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระราชดำริให้สร้างเส้นทางคมนาคมสัญจรหลายโครงการ เพื่อประโยชน์ของราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารและแนวชายแดนให้สามารถเข้าถึงสถานีอนามัย โรงพยาบาล โรงเรียน และส่งพืชผลการเกษตรมายังแหล่งจำหน่ายได้ง่ายขึ้น เช่น พุทธศักราช 2495 พระราชทานรถไถหรือรถบลูโดเซอร์ (bulldozer) แก่หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนค่ายนเรศวร เพื่อใช้สร้างถนนที่บ้านห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (หोजดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 79) ให้ราษฎรได้มีเส้นทางสัญจรไปมาและนำผลผลิตออกมาจำหน่ายยังชุมชนภายนอกได้สะดวกขึ้น ปัจจุบันราษฎรบ้านห้วยมงคลใช้เวลาเดินทางมาสู่ตลาดหัวหินเพียง 20 นาที จากเดิมใช้เวลาถึง 3 ชั่วโมง รวมทั้ง พระราชทานแนวพระราชดำริให้หน่วยราชการพัฒนาเส้นทางในพื้นที่ห่างไกลในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรและเจ้าหน้าที่ให้เข้าไปดูแลทุกข์สุขของราษฎรได้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น การตัดถนนสายอำเภอระแงะ-บ้านดุงงูอ-นิคมพัฒนาภาคใต้ ถนนสายบ้านสามแยก-อำเภอสุโงงป่าติ และทางสายบ้านซากอ-นิคมพัฒนาภาคใต้ (หोजดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 79) รวมทั้งพัฒนาเส้นทางข้าม

ภูเขาระหว่างบ้านเปาสามขา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ไปยังอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ระยะทาง 10 กิโลเมตร ทำให้ราษฎรทั้งสองฝั่งภูเขาติดต่อกันได้สะดวกขึ้น เป็นต้น

ขณะที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาตามกระแสสังคมโลกยุคใหม่ “โลกาภิวัตน์” การวางระบบเชื่อมทางสัญจรทางบกและทางอากาศเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าโลก และการเพิ่มขึ้นของจำนวนรถยนต์ยานพาหนะอย่างรวดเร็ว ทำให้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีปัญหาด้านการจราจร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่อง และได้พระราชทานแนวพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 81) ได้แก่ โครงการสร้างถนนวงแหวนรัชดาภิเษก แทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ที่ทางราชการจะจัดสร้างน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นของขวัญ เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชดาภิเษก พุทธศักราช 2514 การขยายพื้นผิวจราจรโดยรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย การจัดสร้างถนนหยดน้ำ การขยายช่องทางการจราจรบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ สะพานมฆวานรังสรรค์ การขยายแนวถนนเลียบริมทางรถไฟสายธนบุรี (ถนนสุขทวารวสี) (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 85) โครงการสร้างถนนกาญจนาภิเษก โครงการขยายถนนจตุรทิศตะวันตก-ตะวันออก โครงการสร้างทางยกระดับคูขนานลอยฟ้าบรมราชชนนี สะพานพระราม 8 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 83) การสร้างเส้นทางลัดในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบริเวณถนนพระราม 9 โครงการสร้างถนนวงแหวนอุตสาหกรรม สะพานภูมิพล 1 สะพานภูมิพล 2 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 83) และโครงการตำรวจจราจรตามแนวพระราชดำริ เพื่อคอยช่วยอำนวยความสะดวกแก้ปัญหาการจราจรที่ติดขัด ดูแลผู้ป่วยฉุกเฉิน ผู้ป่วยวิกฤต หญิงตั้งครรภ์ใกล้คลอดในสภาวะที่การจราจรบนท้องถนนติดขัดหนาแน่นไม่สามารถไปถึงโรงพยาบาลได้ทันการณ์

นอกจากพระราชทานพระราชดำริด้านเส้นทางสัญจรแล้ว ยังได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดเส้นทางคมนาคมโครงการสำคัญ ๆ ได้แก่ การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานเปิดสะพานมิตรภาพไทย – ลาว (หนองคาย – เวียงจันทน์) ร่วมกับ นายหนุ่ยฮัก พุมสะหวัน ประธานประเทศลาว เพื่อเชื่อมพรมแดนการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว เมื่อพุทธศักราช 2537 การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเส้นทางเดินรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ซึ่งเป็นรถไฟฟ้าใต้ดินสายแรกของไทยเมื่อพุทธศักราช 2547 ตลอดจนพระราชทานนามท่าอากาศยานนานาชาติแห่งใหม่ประเทศไทยว่า “ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ” เมื่อพุทธศักราช 2543 และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์อาคารผู้โดยสารของท่าอากาศยานแห่งใหม่นี้ เมื่อ

พุทธศักราช 2545 ซึ่งเปิดใช้อย่างเป็นทางการ เมื่อพุทธศักราช 2549 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 80)

พระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และการสาธารณสุข

เมื่อต้นรัชสมัย ราวพุทธศักราช 2496 การแพทย์และการสาธารณสุขของไทยยังไม่เจริญนัก เกิดโรคระบาดอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โรคเรื้อน อหิวาตกโรค โรคโปลิโอ และโรคเท้าช้าง ทรงตระหนักว่า สุขภาพอนามัยของราษฎรเป็นสิ่งสำคัญเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ ประกอบกับสมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนีมีพระราชปณิธานในการพัฒนาและส่งเสริมด้านการสาธารณสุขของประเทศ การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในช่วงแรกจึงเน้นเรื่องการแพทย์และการสาธารณสุข (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 87) เช่น พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างตึกมทิตลวงศานุสรณ์ สภากาชาดไทย เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า และผลิตยาป้องกันวัณโรค พระราชทานเรือเวชพาหน์ เพื่อรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่อยู่ริมแม่น้ำ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 88) พระราชทานพระราชดำริให้พัฒนาหุ่นยนต์คุณหมอพระราชทาน เพื่อช่วยแพทย์ช้กถามอาการผู้ป่วยโรคติดเชื้อโดยการควบคุมจากระยะไกล และช่วยจิตแพทย์ปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้ป่วยจิตเวช ต่อมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ก่อตั้งมูลนิธิ และพระราชทานทุนส่งเสริมการศึกษาด้านการแพทย์และสาธารณสุข ได้แก่ การก่อตั้งมูลนิธิราชประชาสมาสัย เมื่อพุทธศักราช 2503 เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อน (ต่อมาในพุทธศักราช 2540 ได้ขยายขอบเขตให้การช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเอดส์ด้วย) (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 88) การก่อตั้งมูลนิธิรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามทิตล เมื่อพุทธศักราช 2534 มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการทำงานของบุคคลและองค์กรด้านการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อมวลมนุษยชาติโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ การพระราชทานทุนส่วนพระองค์ ได้แก่ ทุนภูมิพล ก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช 2495 สำหรับพระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ศิริราชที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ทุนโปลิโอสงเคราะห์ ก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช 2495 ทุนปราบอหิวาตกโรค ก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช 2501 และทุนวิจัยประสาท ก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช 2503 รวมทั้งในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามภูมิภาคต่าง ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยแพทย์พระราชทานและหน่วยทันตกรรมพระราชทานออกหน่วยรักษาผู้ป่วยด้วยพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณด้านการแพทย์และการสาธารณสุข ทำให้โรคระบาดที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในอดีตสงบลง และทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศผู้นำด้านการแพทย์และการสาธารณสุขในภูมิภาคนี้

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับเป็นสถานที่ศึกษาของพระราชโอรสและพระราชธิดา บุตรหลานข้าราชการและประชาชนทั่วไป ได้แก่ โรงเรียนจิตรลดา โรงเรียนราชวินิต ในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนราชประชาสมาสัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนพระดาบส (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 119) รวมทั้งทรงรับอุปถัมภ์โรงเรียนไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์และในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้แก่ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ เป็นสถานศึกษาสำหรับลูกหลานชาวไทยภูเขาในภาคเหนือ โรงเรียนร่มเกล้า ในพระบรมราชานุเคราะห์ เป็นสถานศึกษาสำหรับเด็กในพื้นที่ชายแดนห่างไกลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ และโรงเรียน ภ.ป.ร. ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 118) อีกทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนไทยครอบคลุมทุกสาขาอาชีพและทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับปริญญาเอก และพระราชทานทุนวิจัยสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ทุนเล่าเรียนหลวงและทุนอานันทมหิดล สำหรับนิสิตนักศึกษาที่เรียนดีมีคุณธรรม ทุนนวกฤษ์สำหรับนักเรียนยากจน และทุนการศึกษาสงเคราะห์ ในมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 121) ทุนพระราชทานเหล่านี้ เป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ และมีผู้โดยเสด็จพระราชกุศลอย่างต่อเนื่อง เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลเพื่อสร้างอนาคตของชาติ

ด้วยทรงเห็นว่าการให้การศึกษจะเป็นการสร้างอนาคตของชาติ จึงทรงก่อตั้งมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนในพื้นที่ห่างไกลได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจศึกษาหาความรู้ทั้งในและต่างประเทศสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา พระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้น เมื่อพุทธศักราช 2506 เพื่อจัดทำหนังสือที่รวบรวมความรู้ทุกแขนงให้เยาวชนได้อ่าน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 126) เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งพระราชทานพระราชบรมราโชวาทแก่เหล่าบัณฑิตใหม่เป็นประจำทุกปี (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 122) ด้วยทรงมุ่งหวังให้บัณฑิตผู้ซึ่งเป็นอนาคตของชาติได้นำความรู้ที่เล่าเรียนมาไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นเสมือนครูของแผ่นดิน ดังเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส ต่าง

สอดแทรกด้วยข้อคิด คติธรรม และปรัชญาชีวิต เพื่อเตือนใจคนไทยให้ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกที่ควร เช่น พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก สอนเรื่องการบำเพ็ญความเพียร พระราชนิพนธ์เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ และเพลงพระราชนิพนธ์ความฝันอันสูงสุด สอนเรื่องการทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน และพระราชนิพนธ์เรื่องทองแดง สอนเรื่องความกตัญญูทวาทิตต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น

พระราชกรณียกิจด้านศาสนา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพุทธมามกะที่ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทรงพระผนวชตามโบราณราชประเพณี ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพุทธศักราช 2499 และประทับศึกษาพระธรรมวินัย ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นเวลา 15 วัน ในฐานะองค์พุทธศาสนูปถัมภก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามราชประเพณี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรประจำฤดู โดยสม้าเสมอ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้าง พระพุทธรูปสำหรับพระราชทานเป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด เพื่อประดิษฐาน ณ ศาลากลางจังหวัดต่าง ๆ ทั้งพระราชอาณาจักร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หล่อพระพิมพ์พระสมเด็จจิตรลดา เพื่อพระราชทานเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ทหาร ตำรวจผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่อันตรายที่มีความเสี่ยงสูง นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อทำนุบำรุงและปฏิสังขรณ์พระอารามต่าง ๆ อีกทั้ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ส่งคายนาดตรวจชำระพระไตรปิฎกเพิ่มเติม และให้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นฉบับภาษาบาลี ฉบับแปลภาษาไทย ซึ่งแล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช 2530 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 114) พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้แก่มหาวิทยาลัยมหิดลดำเนินการพัฒนาพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์เป็นครั้งแรกของโลกจนสำเร็จ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์หนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็กพระราชทานในวันวิสาขบูชา อีกทั้งยังสนพระราชหฤทัยเรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงว่างจากพระราชกรณียกิจจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงสนทนาธรรมกับพระเถระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทรงพระราชอุตสาหะศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาด้วยพระองค์เอง และเมื่อครั้งที่ได้ทรงสดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสáro) แห่งวัดราชผาติการาม เรื่อง พระมหาชนก ได้เกิดแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยต่อการทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พระมหาชนก

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นเอกองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่นทุกศาสนาในแผ่นดินไทยทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ ดังนี้ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สนับสนุนการแปลพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานในงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทยอย่างสม่ำเสมอ ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงเยี่ยมราษฎรหรือติดตามความก้าวหน้าโครงการพระราชดำรินในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมมัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี มัสยิดประจำชุมชน และพระราชทาน พระราชทรัพย์เพื่อการทำนุบำรุงมัสยิด (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 113) เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับ ศาสนจักร ณ นครรัฐวาติกัน เมื่อพุทธศักราช 2503 เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมชมกิจการด้านการแพทย์ การศึกษาขององค์กรคริสต์ศาสนาต่าง ๆ ในประเทศไทย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 113) พระราชทานพระราชวโรกาสให้คณะพราหมณ์คณะผู้แทนชาวไทยซิกข์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะพราหมณ์เป็นผู้นำในการประกอบพระราชพิธีสำคัญตามโบราณราชประเพณี (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 112)

พระราชกรณียกิจด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชดำริว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต จึงควรอนุรักษ์และฟื้นฟูให้คงอยู่สืบไปได้แก่ **พระราชพิธี** บางอย่างที่เคยปฏิบัติแล้ว ทรงให้ฟื้นฟูขึ้นเสียใหม่ ทรงเห็นว่าพระราชพิธีที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและประชาชน เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกร (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 101) การจัดขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ช่วยรักษาราชประเพณีดั้งเดิม และเพื่อให้เรือพระราชพิธี ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติได้รับการดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดี (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 101-102) พระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ช้างที่อยู่ตามธรรมชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 102) **โบราณสถานและโบราณวัตถุ** ทรงพระราชดำริว่า โบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญของประเทศ อีกทั้งได้พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์และเก็บรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ขุดพบ

ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งกรมศิลปากรได้สนองพระราชดำริด้วยการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ งานจิตรกรรมฝาผนัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมศิลปากรเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ พระพุทธรัตนสถาน ในพระบรมมหาราชวัง ขึ้นใหม่ ทรงแก้ไขภาพร่างทุกภาพอย่างละเอียดด้วยพระองค์เอง เพื่อรักษาไว้ซึ่งแบบแผนและเอกลักษณ์ของงานจิตรกรรมฝาผนังของไทย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 104) การแต่งกาย พุทธศักราช 2523 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแบบเสื้อชุดไทยพระราชทาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายแบบไทย ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้น้อมนำเสื้อชุดไทยพระราชทานใช้แทนชุดสากล ภาษาและหนังสือ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 106) นอกจากนี้ ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณค่าพระราชทานในโอกาสต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป เช่น หนังสือเรื่อง ธรรมเนียมราชตระกูล พระบรมราชาธิบายเรื่องความสามัคคี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 106)

พระราชกรณียกิจด้านการเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศ

นับแต่พุทธศักราช 2500 เป็นต้นมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ การเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศมหาอำนาจโลกเสรีในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ให้แน่นแฟ้นจะทำให้สถานการณ์ที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ระหว่างพุทธศักราช 2502 – 2510 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่าง ๆ ทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และสหรัฐอเมริกา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 90)

พุทธศักราช 2502 เสด็จพระราชดำเนินเยือนเวียดนามเป็นประเทศแรก

พุทธศักราช 2503 เสด็จพระราชดำเนินเยือนอินโดนีเซีย พม่า สหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรป รวม 14 ประเทศ

พุทธศักราช 2505 เสด็จพระราชดำเนินเยือนปากีสถาน มาเลเซีย นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย

พุทธศักราช 2506 เสด็จพระราชดำเนินเยือนญี่ปุ่น จีน (ไต้หวัน) และฟิลิปปินส์

พุทธศักราช 2507 เสด็จพระราชดำเนินเยือนออสเตรเลีย

พุทธศักราช 2509 เสด็จพระราชดำเนินเยือนเยอรมนี

พุทธศักราช 2510 เสด็จพระราชดำเนินเยือนอิหร่าน สหรัฐอเมริกา และแคนาดา

หลังจากนี้ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศใดอีก จนกระทั่งพุทธศักราช 2537 ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนลาวเป็นประเทศสุดท้าย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 92)

การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเจริญพระราชไมตรีกับมิตรประเทศทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักในสังคมโลกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความร่วมมือแบบทวิภาคีในเวลาต่อมา ได้แก่ ความร่วมมือโครงการโคนมไทย - เดนมาร์ก เพื่อสนับสนุนการก่อตั้งสหกรณ์โคนมในประเทศไทย การทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพันธุ์ปลานิลของญี่ปุ่นจากสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเจ้าชายอากิฮิโตะ มกุฎราชกุมารแห่งญี่ปุ่น การได้รับเงินทุนสนับสนุนจากมูลนิธิรีออคกี เฟลเลอร์ เพื่อการพัฒนาทางการแพทย์และการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ทรงเจริญพระราชไมตรีกับมิตรประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นในหลายโอกาส อาทิ ทรงต้อนรับพระประมุขและประมุขต่างประเทศที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยือนหรือเดินทางมาเยือนประเทศไทยในฐานะพระราชอาคันตุกะหรือแขกของรัฐบาล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นมงคลยิ่งราชไมตรีราชภรณ์ขึ้น (พุทธศักราช 2505) สำหรับพระราชทานแก่พระประมุขและประมุขต่างประเทศ พระราชอาคันตุกะสำคัญแห่งพระราชวงศ์ในยุโรปและเอเชียที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยือนประเทศไทย ได้แก่ สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธ ที่ 2 แห่งสหราชอาณาจักร และเจ้าชายฟิลิป พระราชสวามี เจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนท์ สมเด็จพระราชาธิบดี ฮวน คาร์ลอสที่ 1 และสมเด็จพระราชินีโซเฟียแห่งสเปน สมเด็จพระราชาธิบดี คาร์ลที่ 16 กุस्ताฟ แห่งสวีเดน สมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ สมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะ และเจ้าชายอากิชิโนะ แห่งญี่ปุ่น และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชโอรสและพระราชธิดาเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการพระราชพิธีของราชอาณาจักรอื่นตามคำกราบบังคมทูลเชิญ ได้แก่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร) และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการพระราชพิธีราชาภิเษกของสมเด็จพระราชาธิบดีวิลเลม - อเล็กซานเดอร์ แห่งเนเธอร์แลนด์ เมื่อพุทธศักราช 2556 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2564, หน้า 93)

พุทธศักราช 2549 เนื่องในโอกาสมหามงคลการพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศ 25 ประเทศ เสด็จพระราชดำเนินและเสด็จมาทรงร่วมถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร การนี้ สมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไนดารุสซาลาม ทรงเป็นผู้แทนพระประมุขและพระราชวงศ์ต่างประเทศ กล่าวถวายพระพรชัยมงคล เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พุทธศักราช 2549 ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ในหมู่พระที่นั่งจักรมหาปราสาท

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลจากองค์การระหว่างประเทศและสถาบันชั้นนำของโลก หลากหลายสาขา เช่น รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (Human Development Lifetime Achievement Award) จากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) รางวัลเหรียญฟีแล (Philae Medal) จากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) รางวัลเหรียญทองคำสดุดีพระเกียรติคุณด้านการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด (Award of Appreciation in Recognition of Outstanding Contributions in the Field of International Drug Control) จากโครงการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNDCP) รางวัลเหรียญเทเลฟูด (Telefood Award) จากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) และรางวัลเกียรติยศ Dr. Norman E. Borlaug World Food Prize Medallion ประจำปี 2007 ในฐานะ “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา”

2.2 ประวัติ ข้อปฏิบัติและธรรมเนียมเกี่ยวเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พุทธศักราช 2473 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นองค์ประธาน และการครั้งนั้นได้ถวายปริญญา กิตติมศักดิ์บัณฑิตพิเศษ ในตำแหน่งพระบรมราชูปถัมภก

พิธีรับพระราชทานปริญญาเป็นครั้งแรก มีพิธีการโดยเริ่มจากเมื่อพระบรมวงศานุวงศ์และผู้รับเชิญเข้าร่วมพิธีเข้าสู่ห้องประชุมแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ห้องประชุม ทรงจุดเทียนชนวนที่พระพุทธรูปและพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อจากนั้น เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (มหาอำมาตย์เอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ครั้งนั้นยังไม่ได้ทรงกรม) ทูลเกล้าฯ ถวายฉลองพระองค์ครุยบัณฑิตพิเศษแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนครยุกิตติมศักดิ์แก่ข้าราชการของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ บัณฑิตชั้นโท (มหาบัณฑิตในปัจจุบัน) ทางวิทยาศาสตร์แก่พระยาภะรตราชาผู้บัญชาการ (อธิการบดีในปัจจุบัน) และบัณฑิตชั้นเอก (ดุขฎิบัณฑิตในปัจจุบัน) แก่ศาสตราจารย์ น.พ. A.G.Ellis คณบดีคณะแพทยศาสตร์ (ต่อมาเป็นอธิการบดีคนแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่าง พ.ศ. 2478-2478) ต่อจากนั้นผู้บัญชาการของมหาวิทยาลัยกล่าวว้ตติกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนครยุกิตติมศักดิ์แก่ข้าราชการ (ปริญญาบัตรในปัจจุบัน) บัณฑิตใหม่กล่าวคำปฏิญาณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนครยุกิตติมศักดิ์แก่ข้าราชการและเหรียญทองและเหรียญเงินสำหรับผู้ได้คะแนนยอดเยี่ยมตลอดหลักสูตร 4 ปี เหรียญทองแดงสำหรับผู้ได้คะแนนเป็นที่ 1 ในแผนกกายวิภาคศาสตร์ แผนกศัลยศาสตร์ แผนกสูติศาสตร์ แผนกพยาธิวิทยา แผนกสรีรวิทยา และแผนกกายวิภาควิทยา ทั้งในปี พ.ศ. 2471 และ 2472 ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้สำเร็จการศึกษาใน พ.ศ. 2471 จำนวน 18 คน ใน พ.ศ. 2472 จำนวน 16 คน รวมทั้งสิ้นเป็นเวชชบัณฑิต (แพทยศาสตร์บัณฑิตในปัจจุบัน) 34 คน ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนครยุกิตติมศักดิ์แก่ข้าราชการ ถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์ถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินกลับ

การเริ่มต้นพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตรในสมัยปัจจุบัน มีข้อปฏิบัติที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

1. สํารวจผู้มีสิทธิ์สำเร็จการศึกษาและเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ในขั้นนี้ เป็นขั้นแรกของสถาบันที่จะต้องสำรวจบรรดานิสิต-นักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยว่ามีผู้คาดว่าจะสำเร็จการศึกษาจำนวนกี่คน เมื่อได้จำนวนแล้ว จึงทำหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอเชิญเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา ผ่านทางราชเลขาธิการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยต้องใส่จำนวนผู้ขอเข้ารับพระราชทานโดยประมาณการไว้ เพื่อทางกองงานในพระองค์ จักได้คำนวณวันในการเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตร และตอบกลับไปยังสถาบัน

2. หากในปีนั้น มหาวิทยาลัยมีความประสงค์จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แด่พระบรมวงศานุวงศ์ ให้แต่ละสถาบัน ส่งหนังสือแจ้งความประสงค์ไปที่กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม โดยสถาบันจะต้องจัดเตรียม 1) บันทึกรายงานการประชุมของสถาบันที่มีมติในอันที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ 2) สำเนาใบปริญญาบัตร และ 3) ร่างคำถวายราชสดุดี ส่งมอบไปพร้อมกับหนังสือแจ้งความประสงค์ เพื่อที่กระทรวงข้างต้นจักได้รวบรวมและนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อโปรดเกล้าฯ พระราชทานวันและเวลาในการเฝ้าฯ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายในโอกาสต่อไป

เมื่อกระทรวงข้างต้นรวบรวมและกราบบังคมทูลแล้ว กองงานในพระองค์จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อขอรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยว่าจะทรงรับหรือไม่ แล้วนำความแจ้งกลับไปยังสถาบันที่ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายมา พร้อมทั้งวัน เวลาและสถานที่ในการเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายว่าจะเป็นที่ใด ทั้งนี้ อาจจะเป็นการทูลเกล้าฯ ที่มหาวิทยาลัยก็ได้ หรือจะเป็นสถานที่ตามพระราชประสงค์ ขึ้นอยู่ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

การภายในสถาบัน หากในปีนั้นมีความประสงค์จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ ให้สำรวจแต่ละคณะเป็นการภายในว่าคณะใดจะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาใด เพื่อนำความเข้าที่ประชุมสภาของแต่ละสถาบันเพื่อลงมติว่าสถาบันนั้น ๆ จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาใดและถวายพระองค์ใด เมื่อลงมติแล้วจึงจะดำเนินการส่งเรื่องไปยังกระทรวงการอุดมศึกษาฯ ต่อไป จากนั้นจึงจัดทำร่างคำประกาศถวายราชสดุดีซึ่งจะกล่าวต่อไปในอีกหัวข้อหนึ่ง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงตอบรับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์แล้ว กองงานในพระองค์จะแจ้งกลับไปยังกระทรวงฯ จากนั้นกระทรวงฯ จะแจ้งกลับไปยังสถาบัน

3. เมื่อสถาบันส่งหนังสือขอกราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตร โดยเรียนราชเลขานุการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ราชเลขาฯ จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อโปรดเกล้าฯ ตามที่แต่ละสถาบันกราบบังคมทูลเชิญ การจะเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง หรือจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ เป็นเรื่องสุดแต่พระราชอัธยาศัย

หากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ราชเลขานุการในพระองค์จะมีหนังสือตอบกลับไปยังสถาบันนั้น ๆ มีเนื้อหว่า 1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินเอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์พระองค์หนึ่งเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ 2) วัน เวลา และสถานที่ในการเสด็จพระราชดำเนิน 3) ให้สถาบันติดต่องานราชองครักษ์และงานโยธา เพื่อประสานการจัดทำกำหนดการและการตกแต่งสถานที่รวมถึงงานที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเสด็จพระราชดำเนินต่อไป

4. เมื่อสถาบันได้รับหนังสือตอบกลับแล้ว จะเรียกประชุมส่วนงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการเตรียมงานพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตร

เมื่อทรงกำหนดวันแล้ว หากมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ให้แต่ละสถาบันพิจารณาตามความเหมาะสมว่าการเสด็จพระราชดำเนินนั้นยังเห็นควรอยู่หรือไม่ หากไม่เห็นควรที่จะให้เสด็จพระราชดำเนินมา สามารถทำหนังสือขอให้ทรงชะลอไว้ก่อนได้ แล้วจะได้ทรงพระกรุณาระบุวันอีกครั้งหนึ่ง

เหตุที่สถาบันจะต้องเป็นผู้พิจารณา เนื่องจากไม่อยู่ในวิสัยที่จะทรงงตได้ เพราะทรงได้รับเชิญเสด็จฯ ไว้เรียบร้อยแล้ว

การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันต่าง ๆ ที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรด้วยพระองค์เอง และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการพระราชทานปริญญาบัตร เรียงตามพระบรมราชอิสริยยศ ดังนี้

1. พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
  - 1.1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
  - 1.2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
  - 2.1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - 2.2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
  - 2.3 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
  - 2.4 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
  - 2.5 มหาวิทยาลัยนเรศวร
  - 2.6 มหาวิทยาลัยบูรพา
  - 2.7 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
  - 2.8 มหาวิทยาลัยมหิดล
  - 2.9 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
  - 2.10 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
  - 2.11 มหาวิทยาลัยศิลปากร
  - 2.12 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
3. สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี
  - 3.1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
  - 3.2 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2.3 ภูมิหลังและความสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดี

การสดุดี เป็นการยกย่องเพื่อสรรเสริญบุคคล โดยมีลักษณะเป็นพิธีการ การยกย่องสดุดีมีมาแต่โบราณกาล โดยมักจะมุ่งสรรเสริญผู้นำของกลุ่มชนนั้น ๆ หรือบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ เพื่อสร้างความ

สรรเสริญ สำหรับประเทศไทย การสดุดีส่วนใหญ่มักจะเป็นการยกย่องเทิดทูนเพื่อสำแดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ให้ปรากฏ จึงเป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีและยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ (ปราโมทย์ สกุรักษ์ความสุข, 2561, หน้า 1)

ลักษณะของการสดุดีพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ จะกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ พระชาติวุฒิ พระคุณวุฒิ พระราชจริยวัตร รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์มาร้อยเรียงด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่งดงาม เพื่อสดุดีพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์

ธรรมเนียมการมอบปริญญาบัตร เป็นธรรมเนียมที่มีความสำคัญของแต่ละสถาบันการศึกษาในโลก มหาวิทยาลัยต่าง ๆ มักจะมีพิธีมอบปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ปรัชญา และแนวทางการพัฒนา ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกิดประโยชน์ทั้งต่อชาตินั้น ๆ หรือของโลก เพื่อยกย่องสดุดีถึงการกระทำอันเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ

เมื่อประเทศไทยมีพิธีพระราชทานปริญญาบัตร หนึ่งในธรรมเนียมที่สำคัญอย่างการมอบปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์จึงถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีนี้ โดยการมอบปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์ของไทย จะมี 3 กลุ่มคือ 1) พระมหากษัตริย์และบรมวงศานุวงศ์ 2) นักวิชาการแขนงต่าง ๆ และ 3) บุคคลสำคัญจากต่างประเทศ โดยการทูลเกล้าฯ ถวายฯ หรือการพระราชทานปริญญาบัตรแก่บุคคลต่าง ๆ สถาบันมหาวิทยาลัยจะต้องประชุมเพื่อมีมติและจะต้องมีค้ายกย่องประกาศสดุดีให้เป็นที่ปรากฏ โดยมีโครงร่างในการดำเนินงานดังนี้

1. เมื่อสภามหาวิทยาลัยพิจารณาคณะสมบัติของผู้เสนอชื่อเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์แล้ว จะส่งเรื่องให้คณะกรรมการอำนวยการจัดพิธีพระราชทานปริญญาบัตร จัดเตรียมใบปริญญาและคำประกาศถวายราชสดุดีฯ หรือคำประกาศสดุดีฯ
  2. เนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ หรือคำประกาศสดุดีฯ จะมีการกล่าวถึงดังนี้
    - 2.1 พระราชประวัติ/ประวัติ ของผู้ได้รับปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์
    - 2.2 ผลงานที่ปรากฏเด่นชัดของผู้ได้รับปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์
    - 2.3 ระบุมติของสภามหาวิทยาลัยเพื่อรับรองว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการได้รับปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์
3. จัดเตรียมคำประกาศถวายราชสดุดีฯ หรือคำประกาศสดุดีฯ ส่งไปยังกระทรวงการอุดมศึกษาฯ เพื่อกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ และจัดพิมพ์ลงในสูจิบัตรพิธีรับพระราชทานปริญญาบัตรเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ความสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ หรือคำประกาศสดุดีฯ คือการยกย่องผู้ที่สมควรได้รับปริญญากิตติมศักดิ์ และเพื่อเป็นการยกย่องทางวิชาการ อีกทั้งเพื่อเป็นสิริมงคล รวมถึงเป็นเกียรติประวัติแก่มหาวิทยาลัยสืบไป

บทที่ 3

วิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

คำประกาศถวายราชสดุดีปรีญญาทิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นงานเขียนขนาดไม่ยาวมากนัก แต่มีลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่น่าสนใจ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และภาษาของคำประกาศถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

3.1 รูปแบบและเนื้อหาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

รูปแบบและเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน เพราะรูปแบบของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะกำหนดเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาศึกษาไว้ร่วมกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่ารูปแบบในแต่ละส่วนจะประกอบด้วยเนื้อหาอย่างไร รูปแบบของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ สามารถวิเคราะห์ให้ลักษณะของโครงสร้างของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ นี้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุป ซึ่งในแต่ละส่วนก็จะนำเสนอเนื้อหาดังต่อไปนี้

3.1.1 ส่วนนำ

ส่วนนำ คือส่วนเริ่มต้นของคำประกาศฯ เป็นการเปิดเนื้อหาที่จะกล่าวถึงวาระโอกาสที่เกิดขึ้น เพราะเหตุผลใด ส่วนนำของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่าสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การลงมติของสภามหาวิทยาลัย และการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น

3.1.1.1 การลงมติของสภามหาวิทยาลัย

การลงมติของสภามหาวิทยาลัยเป็นส่วนที่แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับการกราบบังคมทูลถึงมติเอกฉันท์ของที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยในอันที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปรีญญาทิตติมศักดิ์ในศาสตร์สาขานั้น ๆ ดังตัวอย่างปรีญญาทิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังนี้

“ด้วยสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในคราวประชุมครั้งที่ 3/2526 เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2526 ลงมติอนุมัติให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปรีญญาทิตติมศักดิ์

ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) แต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
...”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526)

จากคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ข้างต้น แสดงให้เห็นลักษณะการเริ่มต้น
คำประกาศที่จะเริ่มจากการแจ้งครั้งที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย และวันที่ประชุม เพื่อเป็นการ
แสดงและยืนยันข้อเท็จจริงว่ามีการประชุมเกิดขึ้นจริงโดยระบุวันประชุมและครั้งที่ประชุม ซึ่งสามารถ
สืบค้นในภายหลังได้ รวมถึงยังมีเนื้อหากล่าวถึงมติในที่ประชุมที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา โดยใน
ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงลักษณะให้เห็นว่าสภามหาวิทยาลัยมีมติที่จะยกย่องพระเกียรติคุณในด้าน
เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ เนื่องจากยังไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่มีผลงานในด้านนี้อย่างเด่นชัด

ในปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็มีการเริ่มต้นคำ
ประกาศถวายราชสดุดีฯ ไว้ในรูปแบบและเนื้อหาที่คล้ายกัน ดังเนื้อความที่ว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระ
กรุณา เพื่อทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ในการประชุมสภามหาวิทยาลัย
รามคำแหง ครั้งที่ 5/2518 เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2518 ที่ประชุมได้มีมติเป็นเอก
ฉันท์ให้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แต่ได้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท”

(ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518)

คำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยรามคำแหงข้างต้น แสดงให้เห็นรูปแบบและเนื้อหาที่มี
ความสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีองค์ประกอบร่วมกัน 2 ประการ คือ 1. มีการแจ้ง
ครั้งที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย และวันที่ประชุม 2. มติในที่ประชุมที่จะทูลเกล้าฯ ถวาย
ปริญญา ความแตกต่างข้างต้นคือการกราบบังคมทูล โดยที่ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จะกล่าวใน
ลักษณะการประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน แตกต่างจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่จะเป็นการกล่าวเฉพาะ
พระพักตร์ ด้วยการใช้คำว่า “ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระ
กรุณา เพื่อทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า...” ซึ่งคำว่า “ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท” เป็นคำสรรพน
นามบุรุษที่ 2 ใช้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรม
ราชินีเท่านั้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2562, หน้า 1) ดังนั้น คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงเป็นวรรณกรรม
เฉลิมพระเกียรติที่มีความแตกต่างจากวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องอื่น ๆ กล่าวคือ วรรณคดียอพระ
เกียรติมุ่งแต่งเพื่อสดุดีพระมหากษัตริย์ แต่มีได้มุ่งที่จะเขียนเพื่อให้พระมหากษัตริย์ได้อ่านหรือฟังเป็น

การเฉพาะ แตกต่างกับคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ที่มุ่งเน้นให้อ่านเฉพาะพระพักตร์ซึ่งเป็นการสดุดีโดยตรง ทั้งนี้ คำประกาศของมหาวิทยาลัยรามคำแหง แสดงความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ในการกราบบังคมทูล ดังนี้

“ด้วยสภามหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ ขอพระราชทาน ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาเกาส์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าพระพุทธเจ้า นายชุมพล พรประภา นายกสภามหาวิทยาลัยศิลปากร ขอพระราชทานพระราชมโหรีประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ โดยสังเขปดังนี้...”

(ปริญญาเกาส์ศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538)

จากคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยศิลปากรข้างต้น แสดงให้เห็นความสอดคล้องกับคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหงที่ว่าปริญญา กิตติมศักดิ์ล้วนเป็นมติที่มาจากสภามหาวิทยาลัย ทว่ารูปแบบของมหาวิทยาลัยศิลปากรกลับแตกต่างจาก 2 มหาวิทยาลัยข้างต้น กล่าวคือ มีการกราบบังคมทูลเบิกชื่อของผู้อ่านประกาศฯ คือนายกสภามหาวิทยาลัย และแสดงความมุ่งมั่นที่จะประกาศถวายราชสดุดี แตกต่างกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ใช้ลักษณะของการประกาศอย่างเป็นทางการ ส่วนมหาวิทยาลัยรามคำแหงกราบบังคมทูลเฉพาะพระพักตร์โดยที่ไม่ได้กราบบังคมทูลเบิกชื่อผู้อ่านคำประกาศถวายราชสดุดีฯ แตกต่างกับมหาวิทยาลัยศิลปากรที่มีการกราบบังคมทูลเบิกชื่อผู้อ่านคำประกาศถวายราชสดุดีฯ และกล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่จะนำไปสู่ในส่วนเนื้อหาต่อไป

ส่วนปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงการลงมติของสภามหาวิทยาลัยเหมือนกับทุกมหาวิทยาลัยที่ได้ระบุไว้ กล่าวคือ มีการประกาศถึงการประชุมสภามหาวิทยาลัย และประกาศวันที่ระบุไว้เหมือนกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีความแตกต่างกับมหาวิทยาลัยสองแห่งข้างต้น คือไม่ได้ระบุครั้งที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย และแตกต่างกับมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ไม่ได้กราบบังคมทูลเบิกชื่อผู้อ่านคำประกาศฯ ดังเนื้อความต่อไปนี้

“ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชโองการกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ในการประชุมสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พุทธศักราช 2511 ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ขอพระราชทาน ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทาง รัฐศาสตร์แด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท...”

(ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2512)

ในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาเทคโนโลยีการเกษตร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็มีจุดร่วมที่เหมือนกับทุกมหาวิทยาลัย คือการกราบบังคมทูลอ้างถึงสภามหาวิทยาลัยในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญากิตติมศักดิ์ และเหมือนกับมหาวิทยาลัยศิลปากร ตรงที่มีการกราบบังคมทูลเบิกชื่อผู้อ่านคำประกาศฯ แต่ก็มี ความแตกต่างกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่จะกล่าวถึงครั้งที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย และวันที่ประชุม ดังตัวอย่างเนื้อความต่อไปนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า รองศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระกรุณาประกาศราชสดุติเฉลิมพระเกียรติคุณ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในโอกาสที่สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาเทคโนโลยีการเกษตร) แต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540)

จากที่วิเคราะห์ส่วนนำของคำประกาศถวายราชสดุติฯ ข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำประกาศถวายราชสดุติฯ จะมีการระบุถึงเนื้อหาการลงมติของสภามหาวิทยาลัยไว้ แสดงให้เห็นว่าส่วนนำมีความเป็นเอกภาพเดียวกัน และให้ความสำคัญกับการแสดงเชื่อมโยงให้เห็นถึงอำนาจของสภามหาวิทยาลัยในการประชุมที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญากิตติมศักดิ์

ผู้วิจัยขอแสดงการแจกแจงส่วนนำของคำประกาศถวายราชสดุติฯ ว่ามีปรากฏเนื้อหาที่ในลักษณะใดตามตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ลักษณะของส่วนนำการลงมติของสภามหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย สถาบัน	การลงมติ ของสภา	การระบุวันที่ ประชุมสภา	การระบุครั้งที่ การประชุมสภา	การกราบบังคม ทูลเบิกชื่อผู้อ่าน คำประกาศฯ
เกษตรศาสตร์	✓	✓	✓	-
มหิดล	-	-	-	-
จุฬาลงกรณ์	✓	✓	✓	-

ขอนแก่น	✓	✓	✓	-
ธรรมศาสตร์	✓	-	-	✓
รามคำแหง	✓	✓	✓	-
ศิลปากร	✓	-	-	✓
สงขลานครินทร์	✓	✓	✓	-
มหาสารคาม	✓	-	-	-
สุโขทัยธรรมมาธิราช	✓	✓	✓	-
เชียงใหม่	✓	✓	-	-
เทคโนโลยีสุรนารี	-	-	-	-
บูรพา	✓	✓	✓	-
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	✓	-	-	-
ศรีนครินทรวิโรฒ	-	-	-	-

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ทุกมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการแสดงถึงอำนาจของสภามหาวิทยาลัยในการประชุมที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ โดยมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุวันที่ของการประชุมสภามหาวิทยาลัย แต่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่ได้ระบุครั้งที่ของการประชุมสภาฯ แตกต่างกับมหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้นที่มีได้ระบุวันที่และครั้งที่ของการประชุมสภาฯ แต่อย่างไรก็ดี อีกทั้งมีการกราบบังคมทูลเบิกชื่อผู้อ่านคำประกาศฯ ในส่วนของมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นนายกสภามหาวิทยาลัย ส่วนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอธิการบดี ผลการวิเคราะห์พบว่า แม้รายละเอียดของแต่ละสถาบันจะมีความแตกต่างกันไป แต่ก็มีจุดร่วมเดียวกัน คือการใช้มติของสภามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการแสดงสิทธิและอำนาจของแต่ละมหาวิทยาลัยในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ และแสดงความมุ่งมั่นที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์

3.1.1.2 การยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น

การยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้นคือการพรรณนาถึงพระเกียรติคุณอย่างกว้าง ทั้งนี้อาจเป็นการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร นับแต่การขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์จวบจนปัจจุบัน โดยการยกย่องนี้ จะเป็นการยกย่องในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั่วไป หรือจะเป็นพระราชกรณียกิจที่สอดคล้องต่อสาขาที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อความสันติสุขของอาณาประชาราษฎร์ชาวไทยทั้งมวล เป็นเวลาสี่เนืองยาวนานนับเฉพาะในส่วนที่ทรงดำรงราชไทยสวรรค เป็นพระมหากษัตริย์ยธาธิราชเจ้าแห่งสยามประเทศ ก็เป็นเวลาานานเกือบกึ่งศตวรรษ พระราชกรณียกิจของพระองค์บังเกิดประโยชน์สุขแก่ปวงชนชาวไทยทั่วรัฐสยามณฑลอย่างไพศาลสุดที่จะพรรณนาได้ กล่าวโดยเฉพาะในด้านศิลปกรรมศาสตร์ พระราชกรณียกิจในด้านศิลปกรรมก็ส่งผลเป็นคุณอนเนกอนันต์ต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวางและลึกล้ำทั้งในด้านทัศนศิลป์ ดุริยางคศาสตร์ และศิลปะการถ่ายภาพ”

(ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536)

จากคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แสดงให้เห็นลักษณะของคำกราบบังคมทูลที่เป็นการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น คือเริ่มตั้งแต่ทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ และกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทั่วไป จากนั้นจึงเจาะลึกถึงเนื้อหาของปริญญญา ที่ทูลเกล้าฯ ถวายในเบื้องต้น จากที่ปรากฏจะพบว่ามีกล่าวถึงด้านศิลปกรรมศาสตร์ โดยมีหัวข้อแตกแขนงออกไปอีก 3 ประการ คือ 1) ด้านทัศนศิลป์ 2) ด้านดุริยางคศาสตร์ และ 3) ด้านศิลปะการถ่ายภาพ โดยส่วนนำจะทำหน้าที่กำหนดประเด็นของเนื้อหาเพื่อพัฒนาไปสู่การพรรณนาของส่วนเนื้อหาต่อไป แตกต่างกับปริญญญาเศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ไม่ได้กล่าวถึงเนื้อหาของปริญญญา ที่จะทูลเกล้าฯ ถวาย แต่มีความเกี่ยวเนื่องกันกับการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2489 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 36 ปีแล้ว ได้ทรงปกครองประเทศชาติและพสกนิกรด้วยทศพิธราชธรรม ได้ทรงนำประเทศชาติให้ผ่านพ้นอุปสรรคและภัยพิบัติด้วยดีตลอดมาโดยลำดับ ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกรอยู่ทุกเวลา ตลอดรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงอุทิศพระวรกายบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้วยพระวิริยะอุตสาหะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพสกนิกรของพระองค์เป็นอเนกประการ สุดจะพรรณนาให้ครบถ้วน และถูกต้องได้ อันเป็นผลให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีการกินดีอยู่ดี และมีความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้าตลอดมาจนถึงปัจจุบัน”

(ปริญญญาเศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526)

จากคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แสดงให้เห็นลักษณะของคำกราบบังคมทูลที่เป็นการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น คือเริ่มนับตั้งแต่ครั้งบรมราชาภิเษก และทรงปกครองประเทศด้วยหลัก “ทศพิธราชธรรม” หมายถึง ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน, คุณสมบัติของนักปกครองที่ดี สามารถปกครองแผ่นดินโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี มี 10 ประการ (ทองย้อย แสงสินชัย, 2555) ส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า ความเหมือนกันกับปริญญาข้างต้นคือการเริ่มนับตั้งแต่ที่ทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ และกล่าวถึงพระราชกรณียกิจโดยทั่วไปในภาพรวม แต่แตกต่างกันตรงที่คำประกาศฯ ฉบับนี้มีได้กล่าวถึงเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับปริญญาเศรษฐศาสตร์แต่อย่างใด เนื่องจากว่าต้องการที่จะเริ่มต้นเนื้อหาในส่วนเนื้อเรื่องเป็นประเด็นเดียว ในขณะที่ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กล่าวยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้นของส่วนนำไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงงานด้านการพัฒนาประเทศทุกด้าน มากกว่า 62 ปี ตลอดเวลาที่ทรงดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระปรีชาสามารถและพระราชวิริยะอุตสาหะ ทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศทุกด้าน นอกจากนั้นยังทรงให้ความสำคัญเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศ พระราชกรณียกิจที่กล่าวมานี้ทรงปฏิบัติเพื่อพัฒนาระดับคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทรงเป็นต้นแบบของแนวทางการพัฒนาที่ถาวร โดยทรงบูรณาการวิทยาการ หรือเทคโนโลยีทุกแขนง เข้ามาช่วยพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการบริหาร”

(ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหาร,
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553)

ลักษณะของคำกราบบังคมทูลของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จะพบว่ามีความคล้ายกันกับมหาวิทยาลัยมหามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ขึ้นทรงราชสมบัติ โดยมีพระราชกรณียกิจในภาพรวม ในเนื้อความที่ว่า “ทรงมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศทุกด้าน” เนื้อความที่ยกมาคือการพรรณนาพระราชกรณียกิจในภาพรวมเป็นเบื้องต้น แล้วจึงค่อยเจาะลึกลงไปให้สอดคล้องกับหัวข้อปริญญาเทคโนโลยีการบริหาร แตกต่างจากฉบับของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ไม่ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจที่เป็นประเด็นของหัวข้อปริญญานั้น เมื่อศึกษาปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พบว่ามีการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้นเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ดังนี้

“นับตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อพุทธศักราช 2489 เป็นต้นมา จวบจนบัดนี้เป็นเวลา 50 ปีเศษ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์ใหญ่หลวงเกินกว่าจะพรรณนา
ได้ครบถ้วนแก่สยามประเทศและอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์โดยสม่ำเสมอ
ตลอดมา สมดังพระราชสมัญญานามว่า “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา” ที่นานา
ประเทศถวายการยกย่อง”

(ปริญาวิศวรกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิศวรกรรมโยธา,
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2540)

ลักษณะคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีมีองค์ประกอบการยกย่องพระ
เกียรติคุณในเบื้องต้น กล่าวคือ มีการพรรณนาพระราชกรณียกิจตั้งแต่การขึ้นทรงราชย์ และกล่าวถึง
พระราชกรณียกิจโดยรวม ทว่ากลับไม่ได้กล่าวถึงเนื้อหาของสาขาปริญาวิศวรกรรมโยธา แต่กลับยก
ย่องว่าจากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้ทรงได้รับการยกย่องว่า
เป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ชนิดภาพลักษณ์ซ้อน (Multiple Image) เป็น
ภาพพจน์ที่ตั้งมาจากสมมติฐานจากแหล่งต่าง ๆ มีความรู้ ความเชื่อ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม
การศึกษา และอื่น ๆ ที่ต่างกัน (พรทิพย์ พิมลสินธุ์, 2551, หน้า 8-9) ดังนั้น เนื้อหาของคำประกาศฯ
นอกจากจะมุ่งสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังส่งเสริมภาพลักษณ์
ของพระองค์ให้เป็นที่ปรากฏอีกช่องทาง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงเนื้อหาของปริญาอย่างชัดเจน แต่
การแสดงภาพลักษณ์นี้ก็เป็นการชี้ให้เห็นถึงเนื้อหาที่จะปรากฏต่อไปในส่วนของพระราชกรณียกิจที่มี
ความเกี่ยวข้องกับวิศวรกรรมโยธา เพราะว่างานวิศวรกรรมโยธาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมใน
อีกรูปแบบหนึ่ง แตกต่างจากปริญาปริญาเศรษฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ที่พรรณนาถึงพระเกียรติคุณในเบื้องต้นไว้ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงปฏิบัติพระ
ราชกรณียกิจนานัปการ นับแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน
พุทธศักราช 2489 เป็นต้นมา จวบจนปัจจุบัน พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญ
ปฏิบัติทั้งมวลอันก่อปรด้วยพระราชกรณียกิจด้านการแพทย์และสาธารณสุข
การศึกษา การอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การชลประทานและ
การเกษตร และด้านอื่น ๆ ล้วนทรงมุ่งประโยชน์แก่พสกนิกร สอดคล้องกับปฐม
บรมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาว
สยาม”...”

(ปริญาเศรษฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2550)

ลักษณะคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยบูรพา พบว่ามีความสอดคล้องกับทุกมหาวิทยาลัย คือมีการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในเบื้องต้น ที่นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทรงราชย์ และพรรณนาพระเกียรติคุณในภาพรวม โดยยกพระปฐมบรมราชโองการเพื่อเน้นย้ำถึงพระราชปณิธานของพระองค์ในการพัฒนาประเทศ แต่ไม่ได้กล่าวถึงเนื้อหาด้านเศรษฐศาสตร์แต่อย่างใด คงไว้แต่เพียงการสดุดีพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในภาพรวม เหมือนกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การพรรณนาดังนี้ความข้างต้น ล้วนเป็นการกำหนดทิศทางสำหรับส่วนเนื้อหาในส่วนถัดไป เพราะเมื่อพรรณนาโดยรวมแล้วจะปรับเข้าสู่สาขาเฉพาะและไปขมวดเป็นบทสรุปต่อไป

ทั้งนี้ จากคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ที่ยกมาเป็นตัวอย่าง จะพบลักษณะร่วมที่สำคัญประการหนึ่งคือคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ทุกฉบับ มีการกล่าวถึงช่วงระยะเวลาแห่งการทรงราชย์ อาทิ “เป็นเวลาสืบเนื่องยาวนานนับเฉพาะในส่วนที่ทรงดำรงราชไทยสวรรคต เป็นพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งสยามประเทศ ก็เป็นเวลาอันเกือบกึ่งศตวรรษ” หรือ “เมื่อพุทธศักราช 2489 เป็นต้นมา จวบจนบัดนี้เป็นเวลา 50 ปีเศษ” และ “ทรงงานด้านการพัฒนาประเทศทุกด้านมากกว่า 62 ปี ตลอดเวลาที่ทรงดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติ” ฯลฯ ถ้อยความเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติมายาวนาน ก็มีพระราชกรณียกิจที่ทรงประกอบอยู่มากมาย การยกข้อความที่แสดงถึงระยะเวลาแห่งการครองราชย์สมบัติ ย่อมเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า จากตัวอย่างของคำประกาศฯ ในส่วนของการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น มีลักษณะสำคัญคือ 1) การเริ่มนับพระราชกรณียกิจตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทรงราชย์ 2) การพรรณนาพระเกียรติคุณในเบื้องต้นในทางกว้าง แล้วจะจงกับเนื้อหาของสาขาที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร หรือมิได้จะจงลงไป และ 3) มีการนำเสนอถึงภาพลักษณ์หรือการยกย่องต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนเนื้อหาของปริญญาเกิตติมศักดิ์ให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น ซึ่งแต่ละมหาวิทยาลัยจะมีความแตกต่างกันไปดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะของส่วนนำการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น

มหาวิทยาลัย สถาบัน	การนับพระราช กรณียกิจตั้งแต่ ทรงราชสมบัติ	การพรรณนาพระเกียรติคุณ		การนำเสนอ ภาพลักษณ์หรือ การยกย่องต่าง ๆ
		พรรณนา โดยรวม	พรรณนา โดยเฉพาะ	
เกษตรศาสตร์	✓	✓	✓	-
มหิดล	✓	✓	✓	-
จุฬาลงกรณ์	-	-	-	-

ขอนแก่น	✓	✓	✓	✓
ธรรมศาสตร์	✓	✓	-	-
รามคำแหง	✓	✓	✓	✓
ศิลปากร	✓	✓	✓	-
สงขลานครินทร์	✓	✓	✓	-
มหาสารคาม	-	-	✓	-
สุโขทัยธรรมมาธิราช	✓	✓	✓	-
เชียงใหม่	-	-	-	-
เทคโนโลยีสุรนารี	✓	✓	-	✓
บูรพา	✓	✓	-	✓
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์	✓	-	✓	-
ศรีนครินทรวิโรฒ	✓	-	✓	-

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า ทุกมหาวิทยาลัยมีการพรรณนาถึงพระเกียรติคุณในเบื้องต้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มต้นจากการขึ้นทรงราชสมบัติ แล้วเริ่มพรรณนาถึงพระเกียรติคุณโดยมีวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และมหาวิทยาลัยบูรพา เลือกที่จะนำเสนอพระเกียรติคุณโดยรวมซึ่งไม่ได้มีข้อความใด ๆ ที่จะพยายามสื่อหรือนำเสนอให้เห็นถึงปรีญาภิตติมศักดิ์ที่จะทูลเกล้าฯ ถวาย แตกต่างจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่แม้จะเป็นการพรรณนาพระเกียรติคุณเช่นเดียวกับ 3 มหาวิทยาลัยข้างต้น แต่ในเนื้อหา กลับเป็นการพรรณนาที่มุ่งแสดงให้เห็นว่านอกเหนือไปจากพระราชกรณียกิจและเกียรติคุณต่าง ๆ มากมายที่พระองค์ปฏิบัติ ก็มีสาขาเฉพาะทางในการสมควรที่จะเสนอทูลขอพระราชทานปรีญาภิตติมศักดิ์ และบางมหาวิทยาลัยคือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีกับมหาวิทยาลัยบูรพา ได้นำเสนอภาพลักษณ์หรือการนำพระปฐมบรมราชโองการมาเป็นสาระสำคัญที่จะเชิดชูพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นส่วนนำที่กำหนดทิศทางของการพรรณนาเฉลิมพระเกียรติคุณในเชิงวิชาการส่วนของเนื้อหา และจะปิดท้ายด้วยส่วนสรุปที่จะขมวดเนื้อหาต่าง ๆ ให้เข้ากันเป็นคำประกาศถวายราชสดุดีต่อไป

เมื่อพิจารณาส่วนนำของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ แล้วจะพบว่าแม้ว่าจะเป็นส่วนเริ่มต้นของคำประกาศแต่ก็มีลักษณะเนื้อหาที่คล้ายกับลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คือการนำเอาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจมากล่าวเกริ่นไว้ให้เห็นพระเกียรติคุณก่อนเป็นเบื้องต้น ซึ่งในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ข้อมูลเรื่องพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเป็นวัตถุดิบหลักที่สำคัญ

มากในการนำมาใช้สำหรับการเฉลิมพระเกียรติ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็นำเอาหัวใจสำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติดังกล่าวมาแสดงไว้ตั้งต้นคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

3.1.2 ส่วนเนื้อหา

ส่วนเนื้อหาคือส่วนที่ปรากฏถัดมาจากส่วนนำ และเป็นส่วนสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เนื่องจากว่าเป็นส่วนแสดงเนื้อหาพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องต่อสาขาของปริญญาเกิตติมศักดิ์ที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย มาร้อยเรียงด้วยภาษาทางวิชาการที่สามารถอ้างอิงได้เพื่อประกาศพระเกียรติคุณ ส่วนเนื้อหาได้เสนอให้เห็นถึง 2 ลักษณะ คือ 1) พระราชประวัติ และ 2) พระราชกรณียกิจ มาเป็นตัวเชื่อมโยงของเนื้อหา

3.1.2.1 พระราชประวัติ

พระราชประวัติเป็นเรื่องราวเหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น การประสูติ การศึกษา งานอดิเรก และความสนพระทัยในเรื่องต่าง ๆ จากการวิเคราะห์ส่วนเนื้อหาในคำประกาศฯ จะพบว่ามี การนำเสนอพระราชประวัติตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ บางฉบับมีการหยิบยกการได้รับทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล หรือได้รับพระราชสมัญญารวมถึงความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์มาเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงถึงพระเกียรติคุณด้วย ดังเช่นในเนื้อหาปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เขียนไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงพระคุณพิเศษในวิชาการด้านดนตรีเป็นที่ประจักษ์ชัดอยู่โดยทั่วไป ได้ทรงเริ่มสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะแขนงนี้มาตั้งแต่สมัยเมื่อดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราชในรัชกาลก่อน ได้ทรงเริ่มต้นฝึกดนตรีสากล ประเภทเครื่องเป่าตามแบบฉบับของการศึกษาวิชาดนตรีอย่างแท้จริง โดยทรงเริ่มฝึกฝนทางการบรรเลงแบบคลาสสิกก่อน แล้วจึงทรงดนตรีแบบแจ๊สตามพระราชอัธยาศัยในภายหลัง”

(ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

จากตัวอย่างเนื้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยได้พรรณนาถึงพระปรีชาสามารถทางด้านดนตรี โดยเน้นย้ำให้เห็นถึงการทรงดนตรีตั้งแต่ยังทรงเป็นพระอนุชาธิราช ซึ่งถือว่าเป็นพระราชประวัติตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้ทรงขึ้นครองราชย์ พระราชประวัตินี้เป็นการประกาศให้เห็นว่าพระองค์สนพระราชหฤทัยทางดนตรีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ท่านได้อย่างชัดเจน ดังนั้นเมื่อมหาวิทยาลัยประสงค์จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา

ทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมและเหมาะสมอย่างยิ่ง การนำพระราชประวัติมาประกอบประกอบของการเขียนคำประกาศฯ เพื่อเป็นการย้ำชัดถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพระราชประวัติและพระอัจฉริยภาพ รวมถึงการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา

สอดคล้องกับในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ก็เขียนส่วนเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ โดยกล่าวถึงพระราชประวัติไว้เช่นกัน ดังนี้

“จากพระราชประวัติตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงสนพระราชหฤทัยในกีฬาประเภทเรือใบ ทรงต่อเรือใบด้วยพระองค์เอง โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์การกีฬามาประยุกต์ใช้ในการต่อเรือใบ ต่อมาเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ยังโปรดการต่อเรือใบพระที่นั่งด้วยพระองค์เอง และทรงทดลองแล่นเรือใบในสระภายในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทรงต่อเรือใบฝีพระหัตถ์ลำแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2507 เป็นเรือใบประเภทเอนเตอร์ไพรส์ ชื่อ “เรือราชปะแตน” ลำที่สองชื่อ “เรือเอจี” ต่อมาในปีพุทธศักราช 2508 ทรงต่อเรือใบประเภทโอเค ตามแบบสากลชื่อ “เรือนวฤกษ์” และทรงต่อเรือประเภนี้ต่อมาอีกหลายลำ ในปีพุทธศักราช 2509-2510 ได้ทรงต่อเรือ 3 แบบ ชื่อ เรือมด เรือซูเปอร์มด และเรือไม้โครมด”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2550)

จากเนื้อหาของคำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จะพบว่ามีความสอดคล้องกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวคือ มีการนำพระราชประวัติเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการเชื่อมโยงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพ เพื่อเชื่อมโยงให้เข้ากับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาทางด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เลือกที่จะนำเสนอการต่อเรือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิทยาศาสตร์การกีฬา ซึ่งการต่อเรือใบนั้นต้องใช้หลักวิชาการอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ประเภทฟิสิกส์ ในการออกแบบเรือ การใช้หลักการทางวิศวกรรมในการต่อเรือ และการใช้หลักการศึกษาเพื่อให้เรือสามารถแล่นได้เร็วและถูกต้องตามกติกาของกีฬา ดังนั้นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงต่อเรือใบด้วยพระองค์เอง และทรงเป็นนักกีฬาเรือใบที่ลงแข่งขันในกีฬาซีเกมส์ จึงเป็นความเชื่อมโยงที่พ้องกับปริญญาบัตรวิทยาศาสตรการกีฬาที่ทูลเกล้าฯ ถวายอย่างมาก

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการประกาศถวายราชสดุดีฯ บางฉบับที่นำเอาพระราชประวัติที่พระองค์ทรงได้รับรางวัลในระดับนานาชาติมาเป็นเครื่องยืนยันพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ ด้วย เช่น ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยบูรพา กล่าวถึงองค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ

ถวายรางวัลความสำเร็จด้านการพัฒนามนุษย์ ซึ่งเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้การกล่าวถึงการได้รับรางวัลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับปรัชญาบัตรทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วย ดังเนื้อความต่อไปนี้

“แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ องค์การสหประชาชาติจึงได้ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายรางวัล ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พุทธศักราช 2549 เนื่องจากเล็งเห็นว่าเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตั้งแต่ในระดับบุคคลไปจนถึงในระดับประเทศ ทั้งยังได้สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกทั้ง 166 ประเทศ ยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย”

(ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิตยสถาน
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2550)

จะเห็นได้ว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางไว้ ได้รับการยอมรับในระดับสากลจากนานาชาติ จนกระทั่งองค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ในปี พ.ศ. 2549 เพื่อเน้นย้ำหนักไปที่ผลแห่งพระคุณ ๘ รักษา ได้กลายมาเป็นความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมของพระองค์ เช่นเดียวกับปรัชญาศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิตยสถาน สาขาวิชาการจัดการภูมิสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ยกแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาต่อยอดความสำเร็จของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังเนื้อหาต่อไปนี้

“พระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นับเป็นแนวความคิดที่ทรงคุณค่า เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในนานาประเทศ องค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549”

(ปรัชญาศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิตยสถาน สาขาวิชาการจัดการภูมิสังคม,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551)

ลักษณะคำประกาศของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความสอดคล้องเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยบูรพา ที่เลือกจะนำเสนอรางวัลแห่งความสำเร็จมายกย่องหลังพระราชกรณียกิจ แสดงให้เห็นน้ำหนักแห่งผลพระราชกรณียกิจที่ได้รับการยกย่องจากต่างประเทศ

จากเนื้อหาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปรัชญาเศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิตยสถาน มหาวิทยาลัยบูรพา และ ปรัชญาศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิตยสถาน สาขาวิชาการจัดการภูมิสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้กล่าวอ้างถึงองค์การสหประชาชาติที่ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award หรือรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการ

พัฒนามนุษย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช การที่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ กล่าวถึงองค์การสหประชาชาตินี้ เพื่อจะเน้นย้ำให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถที่โดดเด่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาภิตติมศักดิ์ ด้วยว่าพระเกียรติคุณนั้นเป็นที่ปรากฏและยอมรับในความรู้และความสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อันเป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมพระบรมราชประสบการณ์อันยาวนานแต่ยังพระเยาว์ จึงมีน้ำหนักที่เหมาะสมในการจะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาภิตติมศักดิ์เพื่อเชิดชูพระเกียรติคุณ

ในส่วนเนื้อหาที่นำเสนอพระราชประวัติเป็นสำคัญจะให้เห็นการนำพระราชประวัติมานำเสนอใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การยกพระราชประวัติในอดีตก่อนขึ้นครองราชย์มาแสดงเชื่อมโยงกับปริญญาบัตร และการยกพระราชประวัติขณะที่กำลังครองราชย์ โดยเน้นไปในเรื่องราววัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย ไม่ใช่พระราชประวัติที่เกิดจากตัวพระองค์เองเป็นผู้ปฏิบัติกรนั้น ดังนั้นพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งก่อนและหลังขึ้นครองราชย์เป็นข้อมูลสำคัญที่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ นำมาใช้เพื่อเชื่อมโยงกับปริญญาบัตรนั้น ๆ

3.1.2.2 พระราชกรณียกิจ

พระราชกรณียกิจพระราชกรณียกิจ แปลตามศัพท์ว่า “พึงทำ” หรือ “ควรทำ” หมายถึง กิจที่ควรทำ, สิ่งที่ควรทำ, ข้อผูกพัน, หน้าที่, การงาน (ทองย้อย แสงสินชัย, 2552, ออนไลน์) เนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะกล่าวถึงราชกิจต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติมาตลอดในรัชสมัย ไม่ว่าจะเป็นการเสด็จฯ เยี่ยมพสกนิกร โครงการในพระราชดำริ รวมถึงพระปรีชาสามารถของพระองค์ ดังตัวอย่างคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อไปนี้

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาค้นคว้า ทั้งในเรื่องการจัดการน้ำ ที่ดินทำกิน การเชื่อมโทรคมนาคมของทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้พื้นฐานในด้านเกษตร โดยทรงปรับให้มีความสอดคล้องเหมาะสมตามสภาพภูมิศาสตร์และสังคม ทรงตั้งสถานีทดลองขึ้นในบริเวณสวนจิตรลดา โครงการฝนหลวง การจัดการลุ่มน้ำต่างๆ ซึ่งได้ทรงดำเนินการด้วยการวิเคราะห์สังเคราะห์ที่ลึกซึ้ง จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแม่นยำถูกต้อง”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2548)

คำกราบบังคมทูลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ข้างต้น แสดงลักษณะของการพรรณนาพระราชกรณียกิจที่เป็นไปในลักษณะของการทรงงาน คือ มีการศึกษาค้นคว้า การทดลอง การ

วิเคราะห์และสังเคราะห์ เมื่อได้ผลเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้วจึงพระราชทานแนวพระราชดำริแก่หน่วยงานหรือประชาชนที่ได้รับประโยชน์

ในปฏิญญาพัฒนบริหารศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ก็แสดงเนื้อหาที่เป็นพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ไว้ว่า

“ทรงริเริ่มโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนผู้ยากไร้ได้มีชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้ในระดับที่พออยู่พอกินและสามารถพึ่งตนเองได้ ทรงช่วยบรรเทาทุกข์ของประชาชนโดยพระราชทานทรัพย์สินและที่ดินส่วนพระองค์แก่เกษตรกรให้มีที่ดินทำกินของตนเอง ทรงชี้แนะทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน โดยทรงเสนอแนะให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานตามแนวพระราชดำริเสมอมา”

(ปฏิญญาพัฒนบริหารศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2531)

ลักษณะการพรรณนาพระราชกรณียกิจของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ คือการนำเสนอประโยชน์ของพสกนิกรที่ได้รับจากพระราชกรณียกิจ เช่น การพระราชทานทรัพย์สิน การชี้แนะแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เลือกนำเสนอพระราชกรณียกิจและผลประโยชน์แห่งพระราชกรณียกิจ

ในปฏิญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็นำเสนอพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับโครงการในพระราชดำริในการเริ่มพัฒนาพื้นที่เสี่ยงภัยไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริให้เริ่มดำเนินการโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2512 เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่น ค้าฝิ่น เป็นรายได้หลัก ทางเศรษฐกิจของชาวเขา ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของชาติ อันเป็นวิธีแก้ปัญหา สังคมที่สาเหตุทางสังคมและค่านึงถึงวัฒนธรรมด้วย”

(ปฏิญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)

ลักษณะคำประกาศของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ข้างต้น กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในด้านการพัฒนาพื้นที่ชาวเขาซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยด้านความมั่นคงของชาติ ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงหรือความยากลำบากเป็นราชกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาพื้นที่และผู้คน คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงกล่าวถึงพระราชกรณียกิจนี้ไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งปฏิญญาทางด้านสังคม

วิทยาฯ ที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และคุณภาพของประชากร ก็กล่าวถึงราชกิจการเสด็จฯ เยี่ยมประชาชนในพื้นที่ชนบทไว้ ดังเนื้อความที่ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชนบท การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย ตลอดเวลา 30 ปี ทำให้ทรงทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกรอย่างถ่องแท้”

(ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนาชุมชน, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530)

คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นข้างต้น กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกร ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจอันสำคัญตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การพรรณนาในด้านการเสด็จพระราชดำเนินเป็นพระราชกรณียกิจนั้น

นอกจากพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาชุมชนและประชาชนแล้ว ยังมีการนำเอาพระราชกรณียกิจในด้านอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับสาขาปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวายมากกว่าไว้ด้วย เช่น ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการพระราชทานนิพนธ์วรรณกรรม 2 เรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์และการแปล ซึ่งสอดคล้องกับปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“พระราชนิพนธ์ เรื่อง “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” และพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ติโต” เป็นพระราชนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถในการแปลและภาษาศาสตร์ประยุกต์ อันเป็นการนำพระปรีชาสามารถในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศมาประสานเข้าด้วยกันอย่างสละสลวย ก่อให้เกิดอรรถรสในทางภาษาและเนื้อหาได้อย่างดียิ่ง”

(ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542)

ลักษณะคำประกาศของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจที่มีความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพระราชภารกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับสาขาของปริญญา กิตติมศักดิ์

จากตัวอย่างของเนื้อความในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะพบว่าทุกเนื้อหากล่าวถึงโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ มีความสำคัญในแง่ของความรู้และการลงมือปฏิบัติจริงจนปรากฏอย่างเด่นชัด จึงมีความเหมาะสมในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา กิตติมศักดิ์

สรุปได้ว่า ในส่วนของพระราชกรณียกิจ แสดงให้เห็นลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) พรรณนาการเสด็จฯ เยี่ยมพสกนิกร เพื่อรับทราบปัญหา 2) โครงการในพระราชดำริ องค์ประกอบที่พบคือการศึกษาค้นคว้าจนได้ผลงานเป็นที่พอใจแล้วจึงส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ และ 3) พระปรีชาสามารถของพระองค์ ที่ส่งผลให้เกิดพระราชกรณียกิจอื่น ๆ ตามมา ลักษณะของพระราชกรณียกิจที่ปรากฏจึงมุ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของคำประกาศฯ ที่กำหนดแนวทางของการเชิดชูพระเกียรติคุณให้ออกมาในรูปแบบที่ต้องการ โดยการตั้งประเด็นที่เกี่ยวกับสาขาของการพระราชทานปริญญาบัตร แล้วนำพระราชกรณียกิจที่มีความเกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงเพื่ออธิบายถึงเหตุผลของการพระราชทานปริญญาบัตร

เมื่อพิจารณาส่วนเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ แล้ว จะเห็นได้ว่าส่วนเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นหัวใจที่สำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เพราะจะนำเอาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาถวายเป็นคำประกาศถวายราชสดุดีฯ อย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้ายกับส่วนเนื้อหาในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั้งหลายที่จะขยายความและอธิบายพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไว้อย่างละเอียด นอกจากนี้การเลือกนำพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจให้มีความสอดคล้องกับสาขาปริญญาบัตรยังเป็นลักษณะของการเลือกประกอบสร้างเนื้อหาของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั่วไปด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นส่วนเนื้อหาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

2.3 ส่วนสรุป คือการขมวดรวมเนื้อหาที่พรรณนาพระเกียรติคุณต่าง ๆ เพื่อที่จะยกย่องและมุ่งแสดงให้เห็นถึงคุณวุฒิที่เหมาะสมในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร เนื้อหาของส่วนสรุปจะแสดงให้เห็นถึงการประกาศพระเกียรติคุณ การลงมติของสภามหาวิทยาลัย การทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาหรือครุฑทิมศักดิ์ และการถวายพระพรชัยมงคล เพื่อเป็นเกียรติประวัติและเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัย ซึ่งโดดเด่นในเรื่องการเชิดชูพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัย ดังตัวอย่างปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้

“เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลแก่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเพิ่มพูนเกียรติคุณแก่คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ อีกทั้งเพื่อเป็นเครื่องยืนยันในความจงรักภักดีในพระกรุณา ในวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในวันที่ 2 กรกฎาคม พุทธศักราช 2531 นี้ สภามหาวิทยาลัยมหิดล ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และความเป็นเลิศในพระอัจฉริยะ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ให้ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยี

การบริหารสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหิดล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประทานพรชัยมงคล แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ในวโรกาสมหามงคลสมัยนี้ และวโรกาสมหามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก แห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บรรดาคณาจารย์ ข้าราชการ บัณฑิตใหม่ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล ตลอดจนผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ ที่นี้ ขอโน้มจิตตั้งสัตยาธิษฐาน ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย พระสยามเทวาธิราช และพระเดชพระคุณแห่งบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งสยามประเทศ ขอถวายพระพรชัยมงคล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ประทานพรชัยมงคล แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้สถิตสถาพรในมหิศววรรษราชสมบัติ ดำรงมั่นพันสรรพพิบัติอุปถัมภ์วันตราวย ทรงเจริญพระชนมายุ และสวัสดิมงคลตลอดนิตยกาล”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531)

ลักษณะส่วนสรุปของคำประกาศมหาวิทยาลัยมหิดล จะพบว่า มีการกล่าวถึงมติของสภามหาวิทยาลัยเป็นข้อสรุปของการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์ มีการให้เหตุผลการทูลเกล้าฯ ไว้ว่าเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่มหาวิทยาลัย และเพื่อเฉลิมฉลองในวาระสำคัญแห่งรัชกาล เนื่องจากการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร มีวาระสำคัญคือพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก จึงมีการถวายพระพรชัยมงคล ลักษณะการถวายพระพรชัยมงคลที่ปรากฏนี้เป็นลักษณะพิเศษที่ไม่ได้ปรากฏในทุกฉบับของคำประกาศฯ เมื่อนำปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จะพบความเหมือนกันที่เข้มข้มของสภามหาวิทยาลัยไว้เช่นเดียวกัน ดังนี้

“โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระปรีชาสามารถในการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อมมาใช้ในพระราชกรณียกิจนานัปการ ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนเป็นอเนกประการ ในการนี้สภามหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม เพื่อเทิดพระเกียรติในปรากฏและเป็นสวัสดิมงคลแก่มหาวิทยาลัยมหาสารคามสืบไป”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2537)

ลักษณะของคำประกาศมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จะพบว่ามีการใช้มติของสภามหาวิทยาลัยเป็นส่วนปิดท้ายของการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์ และการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาฯ นี้ด้วยเหตุผลคือเพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นสิริมงคลเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยมหิดล อีกทั้งการถวายปริญญาฯ นี้แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมหาสารคาม ขออยู่ภายใต้ร่มเกล้าฯ แห่งพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก็ระบุถึงมติของสภามหาวิทยาลัยไว้เช่นกันว่า

“ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมด้วยพระปรีชาสามารถอย่างก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เป็นคุณูปการยิ่งแก่พสกนิกรและประเทศชาติรวมทั้งมวลมนุษยชาติ สภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการประชุม ครั้งที่ 2/2550 เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์ในวงวิชาการวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมโดยทั่วกัน และเพื่อเป็น สิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สืบไป”

(ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550)

ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ก็ให้เหตุผลในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

“ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นอเนกประการจากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ซึ่งเป็นเพียงส่วนอันน้อยนิดในบรรดาพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ได้ทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง อันเป็นการแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงความเป็นเลิศแห่งพระปรีชาสามารถทางด้านนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม สภามหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและสนองพระมหากรุณาธิคุณเชิดชูพระปรีชาสามารถ อีกทั้งเพื่อเป็นเกียรติประวัติอันสูงสุด แก่มหาวิทยาลัยขอนแก่นสืบไป”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม,

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539)

ลักษณะคำประกาศของมหาวิทยาลัยขอนแก่นจะพบว่ามีการยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชกรณียกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมมากมาย โดยเหตุนี้จึงใช้อำนาจของสภามหาวิทยาลัยในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญา และใช้เหตุผลที่เหมือนกับทุกมหาวิทยาลัยคือเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและเป็นสิริมงคลของมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีมหาวิทยาลัยบางแห่งไม่ได้สรุปคำประกาศถวายราชสดุดีฯ โดยการกล่าวถึงมติของสภามหาวิทยาลัย เช่น ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศิลปากร มิได้กล่าวถึงมติของสภามหาวิทยาลัยแต่อย่างใด ดังนี้

“พระราชกรณียกิจที่หลากหลายและต่อเนื่องมาเป็นเวลานานดังกล่าวมานี้ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปรีชาสามารถทางวิชาการวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมเป็นอเนกอนันต์

มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอพระราชทานพระราชนุญาต ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อม ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ต่อองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2536)

ลักษณะคำประกาศของมหาวิทยาลัยศิลปากรข้างต้น พบว่าแตกต่างกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เนื่องจากแต่ละสถาบันระบุชัดเจนว่าใช้อำนาจของมติสภามหาวิทยาลัย แต่มหาวิทยาลัยศิลปากรไม่ใช้มติของสภามหาวิทยาลัย แต่ใช้ว่าในนามของมหาวิทยาลัย ซึ่งให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันไป แต่ทำให้เกิดความเข้าใจและรู้สึกว่าเป็นมติของมหาวิทยาลัยในทุกส่วนงานของมหาวิทยาลัยที่พร้อมใจกันทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาฯ ไม่ใช่เพียงเป็นการพิจารณาจากสภามหาวิทยาลัยตามกระบวนการเท่านั้น แต่เพราะทั้งมหาวิทยาลัยเห็นพ้องตกลงกันในการจะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตรเพราะเห็นว่าทรงเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถ เหมาะควรแก่ปริญญาดุษฎีบัณฑิต

สรุปได้ว่า ลักษณะส่วนสรุปของคำประกาศฯ พบว่ามีองค์ประกอบสำคัญคือมีการกล่าวอ้างถึงอำนาจแห่งสภามหาวิทยาลัยในการลงมติที่จะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญากิตติมศักดิ์ มาปิดท้ายของคำประกาศฯ เพื่อเน้นย้ำชัดถึงความตั้งใจของมหาวิทยาลัยในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร แตกต่างจากมหาวิทยาลัยบางแห่งที่แสดงให้เห็นปรากฏในคำประกาศฯแล้วว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจในสาขาที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตรมากมายอยู่แล้วจึงขอช่วยด้วยการทูลเกล้าฯ นอกจากนี้ หลายมหาวิทยาลัยใช้เหตุผลของการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาไว้ว่าเพื่อสดุดีพระ

เกียรติคุณและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัย ในกรณีที่มีวาระพิเศษแห่งการเฉลิมฉลอง ก็จะถวายพระพรชัยมงคลเพิ่มเติม

หากพิจารณาส่วนสรุปของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะพบว่าเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่าใครคือผู้ทำให้พระเกียรติคุณนี้ได้ถูกประกาศเผยแพร่ออกมาในวงกว้าง และกล่าวถึงเหตุผลที่ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตรนั้น ทั้งเพื่อการแสดงพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเพื่อให้ผู้ประกาศพระเกียรติคุณนี้ได้รับความเป็นสิริมงคลด้วย ลักษณะเช่นนี้มีส่วนคล้ายคลึงกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติด้วยเช่นกัน เพราะลักษณะสำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติคือการแสดงเหตุแห่งการเฉลิมพระเกียรติหรือบอกจุดประสงค์ของงานนั้น ดังเช่นในยวนพ่ายโคลงฉันท์และลิติตะเลงพ่าย ก็มีการแสดงจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ไว้ชัดเจนว่าต้องการสดุดีพระเกียรติให้เป็นที่เลื่องลือ ซึ่งการนำเอามติของสภามหาวิทยาลัยมาแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการประกาศเกียรติของพระมหากษัตริย์ให้กว้างไกลเช่นกัน รวมทั้งการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติบางชิ้นก็แสดงให้เห็นว่ามีอานุภาพอันทำให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้ประพันธ์ได้เช่นที่ปรากฏในยวนพ่ายโคลงฉันท์ที่ผลแห่งการประพันธ์คำประพันธ์อันเป็นเลิศนี้จะช่วยทำให้เรามีความสุขสวัสดิ์ในชีวิต คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็ทำให้เกิดผลสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยผู้สร้างสรรค์คำประกาศถวายราชสดุดีฯ นี้เช่นเดียวกัน

3.2 ภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดี

การใช้ภาษาในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีการเลือกใช้ภาษาที่สวยงามและมุ่งแสดงถึงการสดุดีพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ภาษาส่วนใหญ่มีลักษณะส่งเสริมและสอดคล้องกับจุดประสงค์หลักในการแต่งวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ทำให้ผู้อ่านเกิดความสำนึกในพระเกียรติคุณต่าง ๆ ของพระองค์ รวมทั้งความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ (ธงชัย ดิษโส, 2547, บทคัดย่อ) ดังนั้น ภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการประพันธ์วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการร้อยเรียงถ้อยคำกราบบังคมทูลในคำประกาศถวายราชสดุดีอีกด้วย การวิเคราะห์ภาษานี้ จะวิเคราะห์ให้เห็นว่ามีการใช้ภาษาที่แสดงพระลักษณะอันวิเศษของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ 1) การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ 2) การใช้คำราชาศัพท์ แสดงให้เห็นดังนี้

3.2.1 การใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์

สังคมไทยให้ความเคารพยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมือง และมีความเชื่อว่าพระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะพระชาติกำเนิดที่สูงส่งกว่าบุคคลทั่วไป ฉะนั้น การสนทนาหรือการเรียกบุคคลที่สูงส่งกว่าจึงไม่อาจกระทำได้ดังเช่นบุคคลทั่วไป

จะต้องมีการเลือกสรรคำเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์ให้เหนือกว่าผู้อื่น เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ และการนับถือ ดังความเห็นของ ม.ร.ว.แสงสุริย์ ลดาวัลย์ (2514, หน้า 139) ให้ความเห็นของการมีคำที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์ไว้ว่า “สังคมไทยมีวัฒนธรรมการให้เกียรติแก่ชนชั้นหัวหน้าหรือผู้ที่ชุมชนเคารพนับถือซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ บรรพบุรุษของคนไทยมีความรักและเคารพพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นประมุข ดังนั้นจึงคิดค้นคำที่เห็นว่าสุภาพและเป็นคำสูงมาใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เพื่อให้สมพระเกียรติ” และความเห็นที่สอดคล้องกับ ม.ล. ปีย์ มาลากุล (2507, หน้า 4) ที่ว่าเป็นความต้องการเคารพต่อบุคคลที่ควรแก่การเคารพสูงสุดและเพื่อแสดงว่าไม่ได้ละลابل้างบุคคลนั้น คำที่ใช้เรียกพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏ 2 แบบ คือ 1) การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธย 2) การใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ปรากฏดังนี้

3.2.1.1 การใช้คำเรียกด้วยพระปรมาภิไธย

พระปรมาภิไธย หมายถึง ชื่อของพระเจ้าแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นผู้วางแบบแผนการถวายพระปรมาภิไธยสมเด็จพระมหากษัตริย์ตั้งแต่แผ่นดินของพระองค์ไปว่าให้ขึ้นต้นพระปรมาภิไธยด้วยพระนามเดิมของพระมหากษัตริย์ แล้วลงท้ายด้วยพระนามแผ่นดินอันเป็นนามสำหรับให้ราษฎรกล่าวถึง ตามแนวคิดนี้มาจากคติเทวราชา ที่ว่าพระนามของพระมหากษัตริย์ศักดิ์สิทธิ์เกินกว่าจะเอ่ยพร่ำเพรื่อได้ นอกจากนี้ ยังทรงกำหนดให้ใช้คำว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทร” กับ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทร” นำพระปรมาภิไธย สลับรัชกาลกันไป (กษิติศ อนันตนาธร, 2562, ออนไลน์). พระปรมาภิไธยสมเด็จพระมหากษัตริย์ มี 3 อย่าง ดังนี้ (ภาवास บุญนา, 2537, หน้า 37-38)

1. อย่างเต็มๆ ประกอบด้วยถ้อยคำแสดงพระคุณลักษณะต่าง ๆ มากมายหลายวรรค จารึกลงพระสุพรรณบัฏเมื่อรับพระบรมราชาภิเษก
2. อย่างมัธยม ที่ตัดทอนคำตกแต่งออกเสียบ้างให้สะดวกแก่การนำไปใช้ในการต่าง ๆ
3. อย่างสังเขป ซึ่งมีแต่พระบรมนามาภิไธยกับพระนามแผ่นดิน หรือให้มีแต่พระนามแผ่นดินเพียงประการเดียว

เนื่องจากในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไม่มีการสถาปนาพระปรมาภิไธยอย่างเต็มๆ ดังรัชกาลก่อน เนื่องจากเปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย จึงคงใช้พระปรมาภิไธยอย่างมัธยมตลอดรัชสมัย

พระปรมาภิไธยอย่างมัธยมที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีคือ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร” ปรากฏทุกปริญญาในส่วนใดส่วนหนึ่งและปรากฏทุกมหาวิทยาลัย

พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีคือ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช” ปรากฏทุกปริญญาในส่วนใดส่วนหนึ่งและปรากฏทุกมหาวิทยาลัย

เนื่องจากคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นงานที่ทางการในระดับพิธีการมาก และต้องใช้สำหรับอ่านประกาศต่อหน้าพระพักตร์และเผยแพร่ในที่สาธารณะ ดังนั้นการใช้พระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเป็นสิ่งที่ปรากฏเด่นชัดในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ซึ่งในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั่วไปอาจไม่ปรากฏในลักษณะนี้

3.2.1.2 การใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่

พระมหากษัตริย์ของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติและบริหารปกครองบ้านเมืองด้วยคติธรรมราชา การปฏิบัติพระองค์ตามหลักธรรมราชามีหลักการโดยเฉพาะ อาทิ ราชสังคหวัตถุ และทศพิธราชธรรมเป็นหลักเบื้องต้นในการเสริมสร้างพระคุณลักษณะของผู้ปกครองที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา การมีธรรมของพระองค์ไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยส่งเสริมพระคุณสมบัติของพระมหากษัตริย์ หากแต่ยังส่งผลถึงความเป็นปรกติสุขของบ้านเมืองด้วย ดังนั้น ประชาชนในสังคมจึงมุ่งหวังให้พระมหากษัตริย์เป็นองค์ธรรมิกราชผู้ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม หากว่าพระมหากษัตริย์ได้บำเพ็ญพระบรมราชกิจตามแนวทางแห่งพระศาสนาจนบังเกิดผลแก่บ้านเมืองเป็นที่ประจักษ์แล้วย่อมเสริมความศรัทธาของปวงชนต่อพระองค์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ธรรมราชา หมายถึง พระมหากษัตริย์เป็นผู้รักษาธรรมและปฏิบัติธรรมด้วยการอยู่ในศีลในธรรมและทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทั้งปวง นอกจากนั้นแล้วทรงเป็นต้นแห่งความยุติธรรม คือ เป็นอำนาจตุลาการสูงสุดสำหรับตัดสินคดี (คึกฤทธิ์ ปราโมท, 2516, หน้า 19) ธัมมราชาสูตร ว่าด้วยธรรมราชา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2514, หน้า 214) กล่าวถึงคุณสมบัติของพระราชาที่เก่าแก่ที่สุดไว้ว่า “พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น ลักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เจิตชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายในโดยธรรม...” จากหลักการแห่งพระไตรปิฎกข้างต้น จึงแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการปกครองในแบบธรรมราชา

วิชณุ เครืองาม. (บรรยาย, 2557) กล่าวถึงคตินิยมการปกครองในแบบธรรมราชาว่าเกิดขึ้นมายาวนานก่อนสมัยสุโขทัย ดังเช่น พระยามังรายมหาราช ที่กล่าวถึงลักษณะของการปกครองธรรมราชาไว้ว่าผู้ปกครองนั้นเรียกว่าขุน ขุนนั้นมี 2 ประเภทคือขุนธรรมและขุนมาร ผู้ปกครองที่มีธรรมเรียกขุนธรรม ผู้ปกครองที่ไม่มีธรรมเรียกขุนมาร ครั้นเข้ามาถึงสมัยสุโขทัยพระยาลิไทได้นำอิทธิพลของแนวคิดธรรมราชามาใช้โดยการพระราชนิพนธ์เรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” และทรงปฏิบัติตนเยี่ยงธรรมราชา จนทรงได้รับการขนานพระนามว่า “พระมหาธรรมราชาลิไท” เมื่ออาณาจักรสุโขทัยล่ม

สลาย แนวคิดเรื่องธรรมราชาถูกลบเลือนหายไป ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่นำเอาการปกครองรูปแบบสมมติเทพเข้ามา กระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 จึงได้รื้อฟื้นคติการปกครองแบบธรรมราชาอีกครั้ง ในสมัย สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช หรือ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1 เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 17 แห่งอาณาจักรอยุธยา และปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2112 ถึง พ.ศ. 2133 และนำการปกครองนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิธีการปกครองของรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ก็ทรงนำรูปแบบการปกครองแบบธรรมราชามาเป็นหลักสำคัญในการปกครองเรื่อยมา

คำที่ใช้แสดงว่าเป็นตัวแทนสิ่งเคารพ ปรากฏอยู่ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การใช้คำที่มีความหมายถึง “พระพุทธเจ้า” ได้แก่คำว่า “**สมเด็จพระบรมธรรมิกราชา**” หมายถึง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระบรมมหาจักรพรรดิ ในที่นี้คือพระราชผู้ประพடுத்தธรรม เพื่อสร้างความยินดีพอใจแก่ประชาชน (พระครูสุนทรเขมาภินันท์, 2560, หน้า 480) ปรากฏในคำประกาศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2. การใช้คำที่มีความหมายถึง “พระจักรพรรดิราชา” ปรากฏจำนวน 2 คำ ได้แก่

2.1 “พระมหาธรรมิกราชา” หรือ สมเด็จพระมหาธรรมิกราช” หมายถึง พระราชา หรือ ผู้ปกครองที่ทรงธรรม ขณะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2514, หน้า 214) ปรากฏในคำประกาศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

2.2 “พระมหากษัตริราชา” หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่กว่ากษัตริย์ทั้งหลาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ออนไลน์) ปรากฏในคำประกาศของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การปรากฏของคำที่ใช้แสดงว่าเป็นตัวแทนสิ่งเคารพ ทั้ง 2 รูปแบบ คือคติการถือเอาพระมหากษัตริย์เปรียบประดุจตั้งพระพุทธเจ้า และ คติการเปรียบพระมหากษัตริย์เปรียบประดุจตั้งพระจักรพรรดิราชานั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เป็นพระมหากษัตริย์ที่มุ่งมั่นในการทำและสะสมความดี จึงทำให้พระองค์มีบุญมากคล้ายพระมหาจักรพรรดิราชา (ปัทมา ที่มประเสริฐกุล, 2547, หน้า 297) และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ยังประโยชน์และความพอใจให้แก่ประชาชน จึงส่งผลให้บ้านเมืองมีความสงบสุข จึงเข้ากับลักษณะของความเป็น “ธรรมิกราชา”

3.2.2 การใช้คำราชาศัพท์

ราชาศัพท์ถูกกำหนดให้ใช้อย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนครั้งแรกในกฎมณเฑียรบาลอันเป็นข้อบังคับในราชสำนักสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมัยกรุงศรีอยุธยา (ม.ล. ปีย์ มาลากุล, 2512, หน้า 63)

แม้ราชาศัพท์จะมีความหมายคำพูดของเจ้า แต่ผู้ที่เป็นเจ้าของก็ได้ใช้ถ้อยคำเหล่านี้เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของตนเอง แต่เป็นคำที่บริวารใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ และเจ้าในที่นี้ก็ได้หมายถึงเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น แต่ยังมีเจ้านายชั้นต่าง ๆ รวมถึงผู้มียศแต่ไม่ใช่เจ้าอีกด้วย (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาตำราสารานุกรม, 2515, หน้า 106-107) การใช้ราชาศัพท์และถ้อยคำกราบบังคมทูลนั้นเพื่อที่จะยกย่องผู้ปกครองแผ่นดินให้สูงกว่าคนอื่นและเพื่อเป็นเครื่องส่งเสริมเกียรติของบุคคลนั้น (พระวรเวทย์พิสิฐ, 2502, หน้า 97)

คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปรากฏการใช้คำราชาศัพท์อย่างถูกต้องตามแบบแผน ซึ่งนับว่าเป็นความพิเศษกว่างานวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอื่น ๆ เพราะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอื่น ๆ สามารถใช้คำอื่นแทนได้ เช่น สามารถใช้คำว่า “ท่าน” หรือ “พ่อ” แทนพระมหากษัตริย์ที่กล่าวถึง แต่คำประกาศราชสดุดีจะใช้คำอื่นตามที่กล่าวอ้างนั้นไม่ได้ เพราะเป็นการกราบบังคมทูลเฉพาะพระพักตร์ ฉะนั้น คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในคำประกาศราชสดุดีจึงเป็นเอกลักษณ์ของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติประเภทนี้ ด้วยเพราะคำประกาศราชสดุดีเป็นงานวรรณกรรมที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ในที่นี้คืองานพระราชทานปริญญาบัตรของแต่ละสถาบัน ฉะนั้น นอกจากถ้อยคำจะเป็นการกราบบังคมทูลแล้วยังต้องมีเนื้อหาที่สามารถอ้างอิงในเชิงประจักษ์ได้เสมือนงานวิชาการ

การใช้ราชาศัพท์ แสดงตัวอย่างจากปริญญาบัตรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนี้

“...ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ราชผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐสูงสุดแก่ประชาชาติไทย พระราชอัธยาศัย และพระราชจริยวัตรดำเนินอยู่อย่างมั่นคงในราชธรรมทศพิธ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานับประการในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ ทรงพระเมตตาอนุเคราะห์ความยุติธรรมในรัฐสีมาอาณาจักรให้เป็นโดยสม่าเสมอเที่ยงตรง ยิ่งกว่านั้นยังได้ทรงพระมหากรุณาพระราชทานแนวปรัชญาทางกฎหมายที่เหมาะสมแก่สังคมไทย เพื่อนักกฎหมายจักได้รับพระราชทานใส่เกล้าใส่กระหม่อมไว้ตรึกรองใคร่ครวญตามพระบรมราชบริหาร ทรงพระปรีชาเชี่ยวชาญในทางนิติศาสตร์อย่างลึกซึ้งเด่นชัดพระเกียรติคุณเป็นที่ชื่นชมสมนัสกันอยู่ทั่วไปทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ นับว่าเป็นเหตุพิเศษสมควร ได้รับการยกย่องเฉลิมพระเกียรติในวงวิชาการ เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ผู้อื่นเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทสืบไป”

(ปริญญาบัตรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

คำราชาศัพท์ที่ปรากฏในคำกราบบังคมทูลถวายราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติในที่นี้ ปรากฏคำว่า “ทรงเป็น” ในที่นี้คือคำกริยา การใช้คำว่า “ทรง” จะใช้สำหรับเจ้านายในการกระทำกริยาต่าง ๆ คำกริยาใดไม่เป็นราชาศัพท์ ถ้าจะให้ เป็นราชาศัพท์ต้องใช้ ทรง ปรากฏอีกคำที่ว่า “ผู้ทรงพระคุณ” หมายถึง ผู้มีพระคุณ ส่วนคำว่า “พระราชอัธยาศัย” หมายถึง พระราชประสงค์หรือความต้องการของพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้รับการยกเว้นจากกฎเกณฑ์ หรือระเบียบต่าง ๆ เป็นการทั่วไป “ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ” หมายถึง หน้าที่ที่พระราชอาพึงกระทำ “พระมหากษัตริย์” หมายถึง คุณอันยิ่งใหญ่ และคำว่า “พระราชทาน” หมายถึง ให้ นอกจากนี้ยังปรากฏธรรมเนียมของพระราชอาพที่ว่า “พระราชจรรยา นวัตกรรม” คือหลักราชสังคหวัด 4 เป็นธรรม 4 ประการที่ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน เป็นหลักการสงเคราะห์ประชาชน ประกอบด้วย

1. สสเมธิ์ ความสามารถในการบำรุงธัญญาหารให้บริบูรณ์ในพระราชอาณาเขต
2. บุริสมธิ์ ความสามารถในการสงเคราะห์บุรุษ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ
3. สมมาปาสิ มีอุบายเครื่องผูกคล้องน้ำใจประชาชนให้ยินยอมยินดี
4. วาจาเปยย มีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ รู้จักปราศรัยไพเราะนุ่มนวล สุภาพ ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ในทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีและนิยมนับถือ

นอกจากนี้ยังปรากฏคำว่า “ทรงพระเมตตาอนุกุล” “รัฐสีมาอาณาจักร” “รับพระราชทานใส่เกล้าใส่กระหม่อม” “พระบรมราชบริหาร” ถ้อยคำเหล่านี้แม้จะมีได้เป็นคำราชาศัพท์ตามที่บัญญัติไว้ แต่ก็ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะของการใช้ภาษาที่มีความประณีต งดงาม เมื่ออ่านออกเสียงจะทราบว่ามีสัมผัสรับทางเสียง ดังเช่นถ้อยคำที่ว่า “ทรงพระปรีชาเชี่ยวชาญในทางนิติศาสตร์อย่างลึกซึ้งเด่นชัด พระเกียรติคุณเป็นที่ชื่นชมโสมนัสกันอยู่ทั่วไป” สัมผัสทางสระที่ปรากฏคือระหว่างคำว่า “เด่นชัด” สัมผัสกับคำว่า “โสมนัส” มีสัมผัสสระเป็นต้น สามารถพบเห็นได้อีกหลายคำ

การใช้ถ้อยคำกราบบังคมทูลอย่างละเมียดละไมเช่นนี้จึงทำให้เกิดภาษาสละสลวย เป็นลักษณะของการเขียนมีสัมผัสคล้องจองคล้ายกับชนิดคำประพันธ์ประเภทร้อย โดย การเขียนประเภทนี้ ผู้เขียนต้องการให้เกิดการอ่านที่มีทำนองและจังหวะไพเราะ โดยเฉพาะเวลากราบบังคมทูลหน้าพระพักตร์ (ธงทอง จันทรางศุ, 2563: สัมภาษณ์)

ข้อสังเกตที่พบอีกประการหนึ่งของการศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีคือลักษณะการเรียบเรียงภาษาซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 คือการใช้ภาษาแบบวิจิตร เน้นการตกแต่งถ้อยคำอย่างละเมียดละไม ใช้คำขยายอยู่บ่อยครั้ง และใช้คำร้อยเรียงต่อกันอย่างวิจิตร ปรากฏเพียง 2 มหาวิทยาลัย ได้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ปรากฏตัวอย่างจากปริญญาบัตรของบัณฑิต

กิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชา
เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังนี้

“จำเดิมแต่สมัยที่แรกเสด็จขึ้นผ่านพิภพปกเกล้าปกกระหม่อมทวยนิกรชน
ชาวไทย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงใฝ่พระราชหฤทัย
ในการศึกษาวิชากฎหมายและการปกครองมาตั้งแต่ต้น ด้วยจกมีผลเป็น
คุณประโยชน์แก่พระราชภาระในวันข้างหน้า ได้ทรงพระราชอุตสาหะวิริยะศึกษา
วิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยโลซานน์ ทรงพระปรีชาเชี่ยวชาญในวิชากฎหมาย
อย่างบริบูรณ์มิได้บกพร่อง ตามครรลองนัยวิธีเนติศึกษาในอารยประเทศ ได้
ทอดพระเนตรเห็นความเป็นไปตามวิถีทางแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญในนานาชาติ
เป็นเหตุให้เพิ่มพูนพระวุฒิปรีชาสามารถในพระราชกรณียกิจให้ยิ่งยง ครั้นเมื่อเสด็จ
พระราชดำเนินกลับมาดำรงฉัตรเป็นรมเสวยราชไทยในกรุงสยาม ก็ได้ทรงบำเพ็ญ
พระราชกิจตามนัยแห่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมิได้เคลื่อนคลาด ทรงไว้ซึ่งพระ
ราชอำนาจ ในฐานะพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย”

(ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ทรงเผยแพร่พระ
มหากรุณาธิคุณบุญฤทธิ์ฤดาภิหาร เย็นศิระเพราะพระบริบาลทุกหย่อมย่านภูมิ
มณฑล พืชผล คน สัตว์ สมบูรณ์ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไร่นา ป่าไม้ สมดุล ผลพระคุณ ๘
รักษา เป็นที่ปรากฏ พระนงศ์อันจรดพื้นพสุธาในพระราชพิธีพืชมงคลแรกนาขวัญ
คือ มหาสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ประกาศ”

(ปริญญาวิศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์,

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540)

นอกจากการใช้ภาษาสละสลวยแล้ว ยังมีการใช้เพลงสรรเสริญพระบารมีในเนื้อร้องที่ว่า “*เย็น
ศิระเพราะพระบริบาล*” เข้ามาเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เพื่อที่จะให้
ความหมายของการเฉลิมพระเกียรติคุณให้เด่นชัด

รูปแบบที่ 2 คือการใช้ภาษาธรรมดาแต่บรรยายความที่ชัดเจน จะปรากฏในปริญญาทูกฉบับ
ของแต่ละมหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นว่าแต่ละมหาวิทยาลัยเลือกใช้ภาษาให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ
แต่ละที่นั่น ๆ สิ่งที่ถูกมหาวิทยาลัยมีความเหมือนกันคือการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์และการใช้คำ
ราชาศัพท์ ดังเช่นปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
แสดงเนื้อหาที่ใช้ภาษาธรรมดาแต่บรรยายความชัดเจนไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระปรีชาด้านปรัชญาหลายสถานดังที่ทรงแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์ ที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นของขวัญประเทืองปัญญาแก่ทวยราษฎร์ เนื่องในวโรกาสปีกาญจนาภิเษก คือ พระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ซึ่งได้รับการยกย่องกว้างขวางว่าเป็นงานนวัตกรรมใหม่ของการเรียบเรียงชาดก ทรงแปลและดัดแปลงเป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับสังคมไทยปัจจุบัน ทรงรักษาแก่นสำคัญของเรื่องไว้ ขณะเดียวกันได้ทรงเสริมแง่คิดเรื่องความเพียรอันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทุกคนควรมี”

(ปริญาปรัชญาดุสิตบัณฑิตศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญา,
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540)

เนื้อหาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ในการใช้ภาษาแบบวิจิตรนั้น ธงทอง จันทรางศุ (2565, สัมภาษณ์) อธิบายถึงสาเหตุที่เรียบเรียงให้เป็นภาษาวชิราวุฒิตระเจี๊ยะดละไมนั้น มีเหตุผลดังนี้

1) คำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นการกล่าวเฉพาะพระพักตร์ ผู้ที่อยู่ในสถานที่นั้นรับรู้การสื่อสารนั้นได้ด้วยการฟัง ฉะนั้นแล้ว ย่อมต้องเรียบเรียงเนื้อหาให้เสนาะหูเหมือนคำประพันธ์ประเภทร้อยสุภาพ

2) คำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นการเรียบเรียงพระราชกรณียกิจของพระองค์มาพรรณนาเป็นผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปริญาสาขานั้น ๆ การใช้ภาษาที่มีความละเมียดละไม ถือเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติในอีกทางหนึ่ง

3) คำประกาศถวายราชสดุดีฯ หลังจากเสร็จสิ้นงานพิธีพระราชทานปริญาบัตรแล้ว จะเป็นเกียรติประวัติและเป็นสิริมงคลที่สำคัญของมหาวิทยาลัยต่อไป และเป็นตัวอย่างการเขียนในปริญาบัณฑิตศึกษิตถ์ฉบับต่อไปด้วย จึงสามารถทำให้รุ่นถัดไปใช้เป็นแนวทางการเขียนได้

3.2.3 โวหาร

โวหาร คือ ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารด้วยการเรียบเรียงอย่างมีวิธีการ มีชั้นเชิงและมีศิลปะ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราว เกิดจินตภาพและความรู้สึกตรงตามกับผู้ส่งสารต้องการ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, วิวัฒน์ อินทรพร, 2556, หน้า 62) โวหารที่ปรากฏในคำประกาศฯ มีอยู่ 3 ประเภท คือ

1) บรรยายโวหาร 2) อธิบายโวหาร และ 3) พรรณาโวหาร

การใช้โวหารที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่า ปรากฏ “อธิบายโวหาร” มากที่สุด เนื่องจากเป็นโวหารที่มีจุดประสงค์จะนำประเด็นต่าง ๆ มาอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ชัดเจน ถูกต้อง ซึ่งจะนำมาใช้ในเนื้อหาที่ต้องการแสดงให้เห็นวิธีการดำเนินการพระราชกรณียกิจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้ง

3.2.3.1 บรรยายโวหาร

บรรยายโวหาร คือ โวหารเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน โดยชี้ให้เห็นถึงสถานที่เกิดเหตุการณ์ สาเหตุที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่เกิดจากเหตุการณ์นั้น (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, วิรุวัฒน์ อินทรพร, 2556, หน้า 62) ดังเช่น การกล่าวถึงการดำเนินวิถีชีวิตของชาวเขา ตามเนื้อหาในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนี้

“วัฒนธรรมหรือวิถีการดำรงชีพของชาวเขาที่เป็นไปตามแบบธรรมชาตินั้น ไม่เป็นผลดีทั้งต่อชาวเขาเองและต่อภูมิภาคอันเป็นถิ่นอาศัย ชาวเขายังมีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งสุขภาพอนามัยและการศึกษาถูกละเลย มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในชุมชนของตน การขาดความรู้ในการบำรุงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ทำให้ชาวเขาใช้วิธีการถากถางและเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยเคลื่อนย้ายไปตามที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่ยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็นต้น”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540)

ลักษณะของการบรรยายโวหารข้างต้น คือ การเล่าถึงผลเสียของการดำเนินชีวิตตามแบบธรรมชาติของชาวเขา ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงแสดงความห่วงใยสาเหตุเกิดจากการขาดความรู้ในการบำรุงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำของชาวเขา ทำให้มีการทำไร่เลื่อนลอยหรือการเผาป่าซึ่งส่งผลให้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินในพื้นที่

นอกจากนี้ยังมีการใช้บรรยายโวหารเกี่ยวกับการเล่าถึงจัดตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนาในชุมชนต่าง ๆ เพื่อใช้สำหรับทรงงานและให้ความรู้กับประชาชนแถบชนบทเกี่ยวกับทรัพยากรและวิธีการดำรงวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศในเขตนั้น ๆ ตามเนื้อหาในคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสพหุเกล้าฯ ถวายปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปีการศึกษา 2535 ดังนี้

“โครงการพระราชดำริที่เป็นหลักในทุกภูมิภาค คือ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา ซึ่งเน้นการศึกษา วิจัย ทดลอง ในลักษณะตัวอย่างที่สาธิตให้ประชาชนได้ศึกษาและทำตามต่อไป ขั้นตอนดังกล่าวแสดงว่าทรงมีลักษณะเป็นนักวิทยาศาสตร์ทางสังคมอย่างแท้จริง โดยที่การปฏิบัติงานต้องมิงงานวิจัยเป็นฐานกิจกรรมหลักของโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไปคือการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อเกษตรกรรม การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและป่าไม้ การศึกษาและ

อนุรักษ์ดิน การจัดสรรที่ทำกินรวมถึงสิ่งของพระราชทานและบริการแพทย์หลวง ซึ่งทั้งหมดนี้คือปัจจัยที่จำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีพของชาวชนบท”

(ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาดุสิตบัณฑิตศึกษาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)

ลักษณะของบรรยายโวหารข้างต้น คือ การเล่าถึงเหตุผลในการจัดตั้งโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่แสดงถึงความห่วงใยต่อประชาชน โดยโครงการเหล่านี้เน้นการสอนประชาชนให้มีความรู้ในการใช้ทรัพยากรน้ำ ดิน ป่าไม้ และการจัดสรรที่ดินสำหรับทำการเกษตร และการจัดตั้งทีมแพทย์ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้กับประชาชน

3.2.3.2 อธิบายโวหาร

อธิบายโวหารคือ โวหารที่ทำให้ความคิดเรื่องหนึ่งกระจ่างชัดเจนขึ้น โดยมีจุดประสงค์จะนำประเด็นที่สงสัยมาอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ชัดเจน ถูกต้อง ตรงตามที่ต้องการ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, วีรวัดน์ อินทรพร, 2556, หน้า 63) อธิบายโวหารในคำประกาศฯ ซึ่งจะนำมาใช้ในเนื้อหาที่ต้องการแสดงให้เห็นวิธีการดำเนินการพระราชกรณียกิจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้ง ดังเช่นในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนาที่มีพระมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรเป็นล้นพ้น ทรงปรารถนาให้พสกนิกรชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นเกษตรกรได้มีความอยู่ดีกินดี มีสุขตามสมควรแก่สภาพ จากการศึกษาที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในท้องที่ต่าง ๆ ทรงพบว่าเกษตรกรประสบความเดือดร้อนและปัญหามากมาย จึงทรงมุ่งมั่นพัฒนาการเกษตรของไทยให้เจริญก้าวหน้า และทรงเล็งเห็นว่าอุตสาหกรรมการผลิตสัตว์เป็นการเกษตรแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2547)

ลักษณะของการอธิบายโวหารคือ เล่าถึงวัตถุประสงค์ที่เกษตรกรจะได้รับความกินดีอยู่ดี โดยอธิบายว่าสาเหตุเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเพื่อสอดส่องปัญหาของเกษตรกรด้วยพระองค์เอง

“ด้านวิศวกรรมสำรวจและแผนที่ ทรงเป็นนักสำรวจและเชี่ยวชาญการใช้แผนที่อย่างแท้จริง ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทั่วภูมิภาคของประเทศ จะทรงนำแผนที่ไปด้วยทุกครั้ง แผนที่ดังกล่าวทรงจัดเตรียมตัดต่อด้วยพระองค์เอง แล้วศึกษาภูมิประเทศจากแผนที่อย่างละเอียด ในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินก็ทรงตรวจสอบแก้ไขโดยใช้ข้อมูลและอุปกรณ์เท่าที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้รายละเอียดอันถูกต้องสำหรับการวางแผนและกำหนดรูปแบบเบื้องต้น ...

นอกจากนี้ยังทรงสนพระทัยและใช้ประโยชน์จากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายทางดาวเทียมสำรวจทรัพยากร ดาวเทียมอุตุนิยม และข้อมูลสนามประกอบ เป็นการยากที่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือชาวต่างประเทศ จะได้ศึกษาและใช้ประโยชน์จากแผนที่ประเทศไทยอย่างสมบูรณ์เสมือนพระองค์ท่าน”

(ปริญญานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

ลักษณะของการอธิบายโวหารข้างต้น คือ การอธิบายการสำรวจและการจัดทำแผนที่ประเทศไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมุ่งมานะในการเดินทางสำรวจและจัดทำแผนที่ประเทศไทยอย่างละเอียด โดยพระองค์จะนำแผนที่ส่วนพระองค์ไปด้วยทุกครั้ง พระองค์ได้จดบันทึกข้อมูลลงบนแผนที่นั้น และสามารถนำแผนที่ส่วนพระองค์ฉบับนั้นอธิบายถึงสภาพภูมิอากาศและข้อมูลภาคสนามจากท้องที่แห่งนั้นได้

“ในด้านชลประทานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในเรื่องการจัดสรรน้ำและควบคุมปริมาณน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สำหรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านอุปโภค บริโภคและการเกษตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการชลประทานทั่วทุกภูมิภาค อีกทั้งได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรระบบชลประทานทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นเขื่อนกั้นน้ำขนาดใหญ่ ฝายน้ำล้นขนาดเล็ก อ่างเก็บน้ำ หรือจะเป็นคูคลองส่งน้ำ บางโครงการได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนดำเนินการส่วนหนึ่งด้วย”

(ปริญญานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

ลักษณะของการอธิบายโวหารข้างต้น คือ การยกตัวอย่างสถานที่การจัดสรรน้ำเพื่อประโยชน์ด้านอุปโภคและบริโภคของปวงประชาชนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระ

ราชดำเนินไปทอดพระเนตรระบบชลประทานทุกประเภทด้วยพระองค์เอง ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนกั้นน้ำขนาดใหญ่ ฝายน้ำล้นขนาดเล็ก อ่างเก็บน้ำ หรือจะเป็นคูคลองส่งน้ำ

อีกทั้งมีการใช้อธิบายโวหารยกตัวอย่างพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวให้กับประชาชนในแถบชนบทด้วยวิธีการ “แก้งดิน” ตามเนื้อหาในคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วิทยาศาสตร์คุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปฐพีวิทยา ดังนี้

“พระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการแก้ปัญหาดิน มีลักษณะเป็น ธรรมชาติและเรียบง่ายในทางปฏิบัติ แต่เฉียบคม เหมาะเจาะ และล้ำลึกในทางวิชาการอย่างน่าพิศวง เช่น ได้ทรงแนะนำให้ใช้วิธี “แก้งดิน” ในการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวจัด โดยทำให้ดินเปียกโชกและแห้งหมาด สลับกันพร้อมใส่ปุ๋ยในจังหวะและจำนวนที่เหมาะสม การทำให้ดินเปียกโชกด้วยการขังน้ำจะช่วยเร่งปฏิกิริยา ปลดปล่อยกรดและสารโลหะที่เป็นพิษต่อพืช ทำให้สามารถขจัดคราบและสารดังกล่าวออกไป จากดินได้ง่ายขึ้น เมื่อทำให้ดินแห้งหมาดโดยการระบายน้ำพร้อมกันนั้น การใส่ปุ๋ยจะทำให้ความเป็นกรด และความเป็นพิษของ บางส่วนที่คงเหลือของสารดังกล่าวลดลงอีกด้วย เป็นต้น”

(ปริญญาวิทยาศาสตรคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปฐพีวิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542)

ลักษณะของอธิบายโวหารข้างต้น คือ การยกตัวอย่างพระอัจฉริยภาพด้านการจัดการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวให้กับชาวบ้านในแถบชนบทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้คิดค้นวิธีการ “แก้งดิน” ขึ้นซึ่งสำนวนโวหารนี้ปรากฏคู่กับอธิบายโวหาร คือ การอธิบายว่าการแก้งดินเป็นการที่ช่วยแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวด้วยวิธีการใส่ปุ๋ยลงไปผสมกับดินด้วยจำนวนที่เหมาะสม และการขังน้ำไว้ในดินจะช่วยเร่งปฏิกิริยาทำให้ช่วยลดความเป็นกรดที่อยู่ในดินได้

อีกทั้งได้มีการใช้การอธิบายโวหารกล่าวถึงความรู้สึกของผู้เขียนที่มีต่อพระอัจฉริยภาพด้านการควบคุมจัดสรรทรัพยากร ธรรมชาติดินและน้ำให้กับประชาชนได้มีกินมีใช้อย่างเหมาะสม ตามเนื้อหาในคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วิทยาศาสตร์คุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปฐพีวิทยา ดังนี้

“เกษตรกรรมทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นต้นคิด และทรงนำออก เผยแพร่สู่ราษฎรในชนบท เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพอันลึกซึ้งและเป็นเลิศในด้านการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการอนุรักษ์ดินและน้ำในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างประหยัด ให้ผลที่คุ้มค่าและ

พอเพียงต่อการดำเนินชีวิตด้วยดีของแต่ละครอบครัว เกษตรกรรมทฤษฎีใหม่เต็มรูปแบบ มีองค์ประกอบ หลัก 3 ประการ คือ การใช้ที่ดินทำการเกษตรตามแนวทางผสมผสานที่เหมาะสม โดยมีแหล่งน้ำและที่อยู่อาศัยของตนเองภายในพื้นที่นั้นด้วยการรวมพลังของเกษตรกรเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อให้พอมีกิน มีใช้ ช่วยให้ชุมชนและสังคมดีขึ้น และการประสานกับแหล่งทุนและแหล่งพลังงาน เพื่อช่วยการลงทุนและพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปฐพีวิทยา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542)

ลักษณะของอธิบายโวหารข้างต้น คือ การพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก รัก เทิดทูน และสรรเสริญ จากมุมมองของผู้เขียนที่มีต่อพระอัจฉริยภาพด้านการจัดสรรทรัพยากรดินและน้ำ ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้คิดค้นขึ้นเพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีความรู้ในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่ตนมีอยู่อย่างเหมาะสม และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำที่ประชาชนมีอยู่อย่างยั่งยืน โดยยกตัวอย่างให้อ่านเข้าใจง่ายจากการที่ปฏิบัติตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแถบชนบทได้จริง

3.2.3.3 พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่ใช้กล่าวถึงเรื่องราว สถานที่ บุคคล สิ่งของ หรืออารมณ์อย่างละเอียด และอาจแทรกความรู้สึกของผู้เขียนลงไปด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ หรือเกิดอารมณ์คล้ายตาม (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, วีรวัฒน์ อินทรพร, 2556, หน้า 69) ดังเช่น การพรรณนาถึงความรู้สึกเคารพรักและเทิดทูนพระราชกรณียกิจที่ผู้เขียนมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ตามเนื้อหาในปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนี้

“พระราชกรณียกิจอันทรงคุณค่าและอำนวยความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่พสกนิกรทั้งหลายในผืนแผ่นดินไทย เป็นพระราชกรณียกิจอันเกิดจากความเข้าพระราชนิเวศน์ในธรรมชาติของมนุษย์และสังคมอย่างลึกซึ้ง จึงอำนวยประโยชน์แก่ประเทศชาติ สังคมไทย และพสกนิกรไทยอย่างหาที่สุดมิได้ ทรงเสียสละพระวรกายพระราชทรัพย์และเวลา เพื่อพัฒนาสังคมและประชาชนของพระองค์ในทุกวิถีทางอย่างไม่ทรงเหน็ดเหนื่อยตลอดเวลา พระกรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ที่เปรียบมิได้เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไป จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญา ดุษฎีบัณฑิต

กิตติมศักดิ์ทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ
พลอดุลยเดช ณ โอกาสนี้”

(ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาคุณูปกตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)

ลักษณะของการพรรณนาโวหารข้างต้น คือ การพรรณนาความรู้สึกของผู้เขียนที่มีต่อพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเสียสละพระราชทรัพย์ เสียสละพระวรกาย เสียสละเวลาส่วนพระองค์ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้ปวงประชาราษฎร์ของพระองค์ได้อยู่ดีมีสุข

จากการพิจารณาการใช้ภาษาของคำประกาศถวายราชสดุดี พบว่ามี 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือมีการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์ รูปแบบที่สองปรากฏคำราชาศัพท์ องค์ประกอบทั้งสองรูปแบบล้วนรวมกันเป็นจุดมุ่งหมายของการใช้ภาษาที่มีประการสำคัญคือเพื่อเรียบเรียงถ้อยคำถวายราชสดุดีต่อพระองค์ ยังมีจุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือการมุ่งเน้นสรรเสริญพระบารมีของพระองค์ ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ต่าง ๆ ที่จะปรากฏต่อมา และการใช้ภาษาเพื่อเฉลิมพระเกียรติในคำประกาศถวายราชสดุดียังสะท้อนให้เห็นภาพของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีความเหมือนกับบรรณคดียอพระเกียรติประเภทอื่น ๆ

ด้านการใช้สำนวนโวหาร ปรากฏการใช้สำนวนโวหาร 3 ประเภท ได้แก่ บรรยายโวหาร อธิบายโวหาร และพรรณนาโวหารในการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ การทรงงานด้านต่าง ๆ ดังเช่น การทำเขื่อนกันน้ำ การสำรวจแผนที่ประเทศไทย และพระอัจฉริยภาพในการจัดสรรทรัพยากร ดังเช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ การแก้ปัญหาดินเปรี้ยวด้วยวิธีการแก้ดิน การกล่าวถึงโครงการทั้งหมด ในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรของมหาวิทยาลัยดังกล่าว เป็นการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เขียนคำประกาศที่มีต่อพระองค์ที่ทรงเสียสละเวลา พระราชทรัพย์ และพระวรกาย ทรงงานหนัก เพื่อให้ปวงประชามีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นการยอมรับ ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และความซาบซึ้งที่ผู้เขียนคำประกาศได้กล่าวเอาไว้ถึงความอ่อนโยน ความห่วงใย และความใส่ใจของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย

การอธิบายโวหารที่เกิดขึ้นในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ นั้น แสดงให้เห็นว่าเนื้อความในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มุ่งแสดงการอธิบายอย่างลึกซึ้งถึงขั้นตอนของพระราชกรณียกิจ ดังเช่นวิธีการแก้ดินใน ปริญญา วิทยาศาสตร์ คุณูปกตกิตติมศักดิ์ สาขาปฐพีวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่อธิบายถึงขั้นตอนการทำที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงรู้จักจริงในเรื่องต่าง ๆ อย่างกระจ่างแจ้ง

ความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ที่แตกต่างจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติในเรื่องอื่น ๆ คือคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มุ่งเน้นการใช้อธิบายโวหารมากที่สุด ในขณะที่วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเรื่องต่าง ๆ นิยมใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารมากกว่า แต่ทั้งนี้ เนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็ยังนำบรรยายโวหารและพรรณนาโวหารเข้ามาผสมผสานด้วย เหตุที่เป็นดังนี้เนื่องจาก

1. คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ต้องมีความเชื่อมโยงกับงานวิชาการ จึงมุ่งเน้นในการใช้อธิบายโวหาร
2. คำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากกว่าลักษณะที่เป็นนามธรรม หากใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารมากกว่าจะส่งผลให้เนื้อหาเกิดความไม่หนักแน่นในเชิงวิชาการ จึงใช้อธิบายโวหารเพื่อมุ่งให้เกิดความชัดเจน โดยมีกรอบของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นแนววิชาการ
3. งานวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเรื่องอื่น ๆ ไม่นิยมใช้อธิบายโวหาร แต่เลือกใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารเพื่อให้ง่ายต่อการประพันธ์เพื่อเชิดชูพระเกียรติคุณ แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ มุ่งเน้นการใช้อธิบายโวหารเป็นประการสำคัญ แล้วแทรกบรรยายโวหารและพรรณนาโวหารมาสร้างสรรค์เนื้อหาให้มีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ลักษณะเช่นนี้จึงส่งผลให้คำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ โดยใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์

3.2.4 การกล่าวอ้างถึงหลักธรรมในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ นั้นพบว่ามีกรกล่าวอ้างถึงหลักธรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่างในปริญญาสาปตยกรรมศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กล่าววักย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชด้วยหลักธรรมที่ว่า

“นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้เสด็จขึ้น เถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา ได้ทรงดำรงมั่นคงในทศพิธราชธรรม 10 สังคหัตถุ 4 และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ ทรงมีพระราชอุตสาหะ ในพระราชกิจใหญ่ไหญ่เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ และความสุขสมบูรณของอาณาประชาราษฎร์ทุกหมู่เหล่า ไม่เสื่อมคลาย”

(ปริญญาสาปตยกรรมศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531)

จากข้อความในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ข้างต้น แสดงหลักธรรมสำคัญสำหรับพระมหากษัตริย์ที่พึงปฏิบัติในการที่จะให้บ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น ได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ สังคหัตถุ 4 ประการ และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ

ทศพิธราชธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต (2545, หน้า 240) ให้ความหมายของ ทศพิธราชธรรมไว้ว่า ราชธรรม 10 หรือ ทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ, คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง, ธรรมของนักปกครอง — virtues or duties of the king; royal virtues; virtues of a ruler)

1. ทาน (การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ — charity; liberality; generosity)

2. ศील (ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน — high moral character)

3. ปริจาคะ (การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง — self-sacrifice)

4. อาชวะ (ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไรร่มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน — honesty; integrity)

5. มัททวะ (ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีที่ริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดี แต่มีชาติยาเกรง — kindness and gentleness)

6. ตปะ (ความทรงเดช คือ ผัดเผือกเสลดค้นหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญมุ้งมันแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์ — austerly; self-control; non-indulgence)

7. อักโธระ (ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง — non-anger; non-fury)

8. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือ เกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง — non-violence; non-oppression)

9. ชันติ (ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมัดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม — patience; forbearance; tolerance)

10. อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ตีร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณฺ์ อนิฏฐารมณฺ์ใดๆ สติมั่นในธรรม ทั้งส่วน

ยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป — non-opposition; non-deviation from righteousness; conformity to the law)

ส่วนจักรวรรดิวัตร เป็นข้อปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มี 12 ประการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต (2545) และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2516) อธิบายไว้ ได้แก่

1. อนโตนสุมิ พลกายสุมิ (ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนักและคนภายนอกให้มีความสุขไม่ปล่อยให้พลละเลย)
2. ขตติเยสุ (ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น)
3. อนุยุนเตสุ (ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์)
4. พราหมณคหปติเกสุ (ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คฤหบดีและคฤหบดีชน คือเกื้อกูลพราหมณ์และผู้คนที่อยู่ในตัวเมือง)
5. เนคมชานปะเทสุ (ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท)
6. สมณพราหมณเส (ควรอุปการะสมณพราหมณ์ผู้มีศีล)
7. มิคปะกชีสุ (ควรจัดรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์)
8. อธมมการปฏิบัติโกโป (ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรมและชักนำด้วยตัวอย่างให้อยู่กุศลสุจริต)
9. อธนานิ ธนานุปปทานิ (ควรเลี้ยงดูจนเพื่อมิให้ประกอบกรทุจริตเป็นภัยต่อสังคม)
10. สมณพราหมณ อุปสงกมิตวา ปญหาปุจฉานิ (ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศลและอกุศลให้แจ้งชัด)
11. อธมมราคัสส ปทานิ (ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ ๆ พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ)
12. วิสมโลกัสส ปทานิ (ควรดับความโลภมิให้ปรารถนาลาภที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรจะได้)

หลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์คือ “ราชสังคหวัตถุ” คือธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนหรือเป็นการหลักการสงเคราะห์ประชาชนของผู้ปกครอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2545) ได้แก่

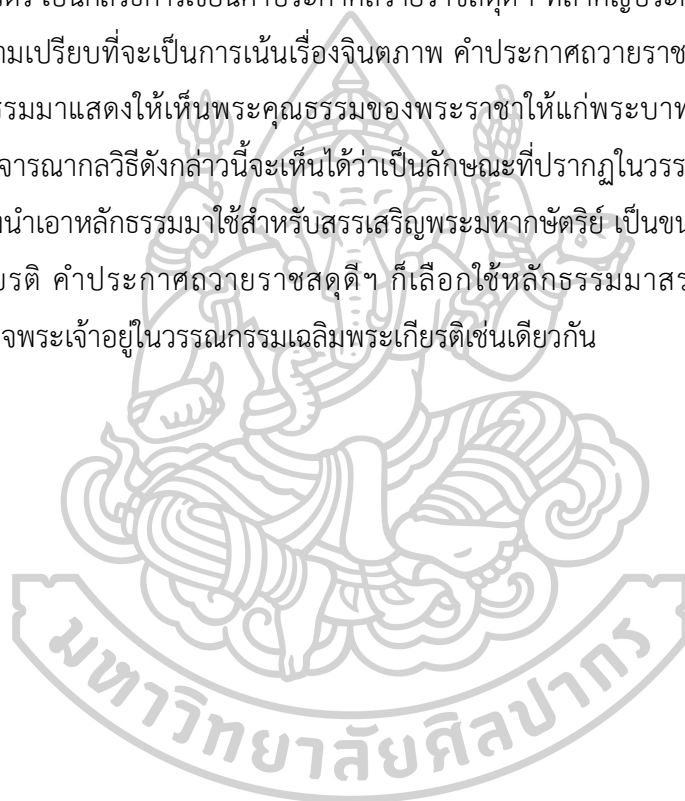
1. สัสสมณะ (ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร - shrewdness in agricultural promotion)
2. บุริสมณะ (ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ - shrewdness in the promotion and encouragement of government officials)

3. สัมมาปาสะ (ความรู้จักผูกพันสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพาณิชยกรรม เป็นต้น - 'a bond to bind men's hearts'; act of doing a favor consisting in vocational promotion as in commercial investment)

4. วาชเปยยะ หรือ วาจาเปยยะ (ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัยไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ - affability in address; kindly and convincing speech)

การกล่าวอ้างถึงหลักธรรมสำหรับพระราชอาผู้ปกครองแผ่นดินทั้งทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร เป็นกลวิธีการเขียนคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ที่สำคัญประการหนึ่ง แทนที่จะใช้การอุปมาหรือความเปรียบที่จะเป็นการเน้นเรื่องจินตภาพ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ กลับใช้การกล่าวอ้างถึงหลักธรรมมาแสดงให้เห็นพระคุณธรรมของพระราชอาให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ชัดเจน หากพิจารณากลวิธีดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะที่ปรากฏในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั้งหลายที่ต้องนำเอาหลักธรรมมาใช้สำหรับสรรเสริญพระมหากษัตริย์ เป็นชนบสำคัญในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็เลือกใช้หลักธรรมมาสรรเสริญพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเช่นเดียวกัน

บทที่ 4

ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญา กิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ใน ฐานะวรวงกรมเฉลิมพระเกียรติ โดยจะวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ปรากฏผ่านคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เมื่อวิเคราะห์คำ ประกาศถวายราชสดุดีฯ ทั้งหมดแล้ว จะเห็นภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหา ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สามารถจัดกลุ่มให้อยู่ภายใต้หัวข้อ 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ
- 2) ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี
- 3) ด้านการปกครอง
- 4) ด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม
- 5) ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

ในแต่ละด้านปรากฏภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม หาราช บรมนาถบพิตร ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ

จากการศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดี พบว่าคำประกาศถวายราชสดุดี ปรากฏภาพลักษณ์ ด้านวิทยาศาสตร์ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ บพิตร ทรงสนพระราชหฤทัยในด้านวิทยาศาสตร์มาแต่ยังพระเยาว์ ทรงเห็นประโยชน์ของ วิทยาศาสตร์อันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็วิทยาศาสตร์พื้นฐานในการเป็นหลักคิด รวมถึงวิทยาศาสตร์ สุขภาพที่จะส่งเสริมร่างกายและจิตใจให้เกิดประโยชน์ในภายหน้า พระราชกรณียกิจเกือบทั้งรัชกาล จึงทรงเกี่ยวข้องกับด้านวิทยาศาสตร์ สามารถแสดงตัวอย่างภาพลักษณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ ดังนี้

4.1.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงสนพระราชหฤทัยทางด้าน วิทยาศาสตร์มาแต่ครั้งทรงพระเยาว์ โดยทรงศึกษาจากมหาวิทยาลัยโลซาน แผนกวิทยาศาสตร์ (Université de Lausanne, Faculté des Sciences) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2488 (อุดมศึกษา, 2559, หน้า 5) เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นทรงราชย์แล้วก็ทรงนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นหลักในการ

แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความว่า

“ทรงใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และทรงใช้เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เป็นหลักคิด ประกอบกับพระบรมราชวินิจฉัยที่ได้ทรงไตร่ตรองดีแล้ว เพราะทรงรู้จักเมืองไทยและคนไทยแจ่มแจ้งยิ่งกว่าผู้อื่นผู้ใด โครงการตามพระราชดำริเหล่านั้น จึงสัมฤทธิ์ผลและอำนวยประโยชน์แก่มหาชนชาวสยามไม่เลือกหน้า”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์ ทรงใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ และทรงใช้เนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์เป็นหลักคิด ในการทรงงานโดยเฉพาะงานในโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้โครงการเหล่านั้นประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในลักษณะของการสะท้อนวิถีคิดและวิธีดำเนินงานของพระองค์ในหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ส่งผลให้เกิดโครงการในพระราชดำริที่สำคัญต่อมา

4.1.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์การกีฬา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงสนพระราชหฤทัยด้านกีฬาและทรงเชี่ยวชาญกีฬามาแต่ครั้งทรงพระเยาว์ ดังถ้อยความในจดหมายที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกราบบังคมทูลสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าที่ว่า “...นั่นทักกับเล็กก็หลายหน ทำเก่งกันทั้งคู่ เล็กยิ่งทำดีกว่านั้นท ทำน่าเอ็นดู ใคร ๆ เห็นเข้าก็งวยเพราะเล็กนิดเดียว ทำได้ดีมาก” (กัลป์ยาณวิวัฒนา, 2538 หน้า 272) จากที่ทรงฝึกฝนกีฬาประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่ครั้งทรงพระเยาว์ จึงส่งผลให้พระองค์สนพระราชหฤทัยด้านการออกกำลังกายอยู่ตลอด ดังปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนพระราชหฤทัยด้านการกีฬา และการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ ด้วยทรงเล็งเห็นว่ากีฬาและการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคคลและประเทศชาติ

ทรงสนพระราชหฤทัยในกีฬาประเภทเรือใบ ทรงต่อเรือใบด้วยพระองค์เอง โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์การกีฬามาประยุกต์ใช้ในการต่อเรือใบ

นอกจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงสนพระราชหฤทัยกีฬา เพื่อการแข่งขันแล้ว ยังสนพระราชหฤทัยด้านการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โดยได้ทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ตามหลักวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬาทุกชั้นตอน”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2550)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักกีฬา ด้วยการที่ทรงต่อเรือใบด้วยพระองค์เอง และทรงให้ความสำคัญต่อการออกกำลังกาย การให้แพทย์ตรวจความเปลี่ยนแปลงทางวรกาย แสดงให้เห็นทั้งทรงให้ความสำคัญกับสุขภาพ และวิถีคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์คือ เชื่อมโยงเชิงประจักษ์จากการตรวจด้วยแพทย์ สามารถแสดงภาพลักษณ์การทรงกีฬาของพระองค์ในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยมหิดล ไว้ว่า

“ตลอดเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงทุกวันนี้เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า พระราชกิจอย่างหนึ่งในตอนค่ำ คือการทรงกีฬา และการบริหารพระวรกาย ทุกวันมิได้ขาด ทุกครั้งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้แพทย์และนักวิทยาศาสตร์ตรวจวัดความเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาในพระวรกายเป็นประจำ ได้ทรงศึกษาในเรื่องวิทยาศาสตร์การกีฬาเป็นการส่วนพระองค์มาโดยต่อเนื่อง นอกจากนี้จะทรงมีพระสุขภาพอนามัยแข็งแรง ทรงเป็นตัวอย่างแก่บรรดาพสกนิกรแล้ว ยังทรงพระเมตตาพระราชทานความคิดและแนวทางปฏิบัติในเรื่องวิทยาศาสตร์และการกีฬาตลอดมา ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ทั้งในด้านความสมบูรณ์ของร่างกาย และการพัฒนาอุปนิสัยที่ดีงามในส่วนรวมอีกด้วย”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทรงใส่พระราชหฤทัยในการกีฬาทุกวัน ทำให้พระองค์มีพระพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง โดยทรงมุ่งเน้นการเชื่อมโยงทางหลักการวิทยาศาสตร์ที่มีการบันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงโดยตลอด และพัฒนาพระวรกายด้วยหลักการทางกีฬาอย่างเป็นรูปธรรม ผลแห่งการปฏิบัติพระองค์เช่นนี้จึงส่งผลให้เกิดข้อมูลทางวิทยาศาสตร์การกีฬาอย่างประจักษ์แจ้ง ซึ่งสามารถปรากฏเป็นตัวอย่งให้พสกนิกรได้นำไปเป็นแบบอย่างในการรักษาสุขภาพ

4.1.3 พระมหากษัตริย์ผู้สนพระราชหฤทัยทางการแพทย์และงานอนามัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยประชาชนชาวไทยในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งพระองค์ทรงถือว่าปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนนั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ถ้าคนเรามีสุขภาพเสื่อมโทรม ก็จะไม่สามารถพัฒนาชาติได้ เพราะทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ ก็คือ พลเมือง นั้นเอง” (ปริญญา เพิ่มลาภ, ม.ป.ป., หน้า 22) ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามท้องที่ต่างๆ พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีคณะแพทย์ที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาจากโรงพยาบาลต่างๆ และแพทย์อาสาสมัคร โดยเสด็จพระราชดำเนินไปในขบวนอย่างใกล้ชิด พร้อมด้วยเวชภัณฑ์และเครื่องมือแพทย์ครบครัน พร้อมทั้งจะให้การรักษาพยาบาลราษฎร ผู้ป่วยไข้ได้ทันที นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงได้ริเริ่มหลายโครงการด้านการแพทย์และสาธารณสุข ดังปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในการศึกษา การค้นคว้าวิจัยเพื่อการพัฒนา ในทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และวิทยาศาสตร์ชีวภาพ ทรงใฝ่รู้และทรงศึกษาในวิชาที่สนพระทัย โดยลึกซึ้ง เป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการทั้งหลายว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักวิชาการโดยแท้จริง ได้ทรงศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ ทั้งโดยพระองค์เองและจากแพทย์ โดยเฉพาะในวิชาที่เกี่ยวกับกายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา เกสัชวิทยา และวิชาอื่น ๆ ในขอบเขตที่สามารถจะพระราชทานความคิดเห็นในทางปฏิบัติได้อย่างดีเยี่ยม ดังที่ทราบกันดีในหมู่แพทย์ที่สนองพระมหากรุณาธิคุณใกล้ชิดพระกรุณา”

(ปริญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2530)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ว่าทรงสนพระทัยในการศึกษาค้นคว้าในทางวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์การแพทย์ จนเป็นที่ยกย่องของนักวิชาการแพทยศาสตร์ การที่ทรงสนพระทัยทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เน้นการศึกษาอย่างมีหลักการและเป็นขั้นตอนกับทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ นั้นก่อให้เกิดการเข้าใจในกระบวนการทางร่างกายที่ชัดเจน กระทั่งพระราชทานแนวความคิดเห็นทางปฏิบัติได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังปรากฏในปริญญาทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงภาพลักษณ์น้การอนามัยของพระองค์ไว้ว่า

“เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเรือยนต์ “เวชพาหน์” ให้สภากาชาดไทย เพื่อเปิดบริการ รักษาพยาบาลทางการแพทย์ และทันตกรรมแก่ราษฎรในชนบท ซึ่งตั้ง บ้านเรือนอยู่สองฝั่งแม่น้ำลำคลอง เมื่อมีความทุกข์จากการเจ็บไข้ได้ป่วย และ เดินทางไปรับการรักษาที่สถานีอนามัยในเขตเมืองได้ลำบาก”

(ปริญญากันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,

มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538)

ภาพลักษณ์ที่ปรากฏนี้คือการพระราชทานเรือยนต์เพื่อการรักษาทันตอนามัยตามลำคลอง สะท้อนภาพลักษณ์ของพระองค์ที่ทรงใส่พระราชหฤทัยในด้านงานอนามัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชประสงค์สนับสนุนงานอนามัย ดังเช่น ปริญญา สาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่กล่าวถึงพระปรีชาสามารถทางด้าน งานอนามัยไว้เช่นเดียวกันว่า

“พระปรีชาสามารถด้านการสาธารณสุข ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่มหาชน ทั้งในและต่างประเทศว่า ได้ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่อณาประชาราษฎร์เป็นที่ ยิ่ง อาทิ โครงการอบรมแพทย์และโครงการหน่วยแพทย์อาสา ที่ได้ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง โครงการอบรมหมอหมู่บ้าน โครงการแพทย์ หู คอ จมูก และโรคภูมิแพ้ หน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่พระราชทาน หน่วยแพทย์ พระราชทาน โครงการสัณห์แพทย์อาสา และโครงการในด้านพระบรมราชาูปถัมภ์ ที่เกี่ยวกับโรงพยาบาลต่าง ๆ อีกหลายโครงการ อีกทั้งยังทรงพระกรุณาโปรด เกล้าฯ ให้มีการป้องกันและขจัดโรคร้ายแรงต่าง ๆ เช่น อหิวาตกโรค วัณโรค โรคเรื้อน และโรคไขสันหลังอักเสบหรือโปลิโอ ซึ่งทุกโครงการพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิม และ ได้มีผู้โดยเสด็จพระราชกุศลเป็นจำนวนมากอย่างพร้อมเพรียงกัน”

(ปริญญาด้านสาธารณสุขศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,

มหาวิทยาลัยบูรพา, 2542)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ว่าทรงส่งเสริมและจัดตั้งโครงการต่าง ๆ ที่ เกี่ยวเนื่องกับงานอนามัย โดยทุกโครงการพระองค์ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุน แรกเริ่มเพื่อให้โครงการในพระราชดำรินั้นไปได้ลุล่วง

จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านวิทยาศาสตร์ในคำประกาศ ถวายราชสดุดีฯ แสดงให้เห็นภาพพระองค์ท่านทั้งในลักษณะทรงมีความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ และ

การนำความรู้วิทยาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในราชกิจต่าง ๆ รวมทั้งการใส่พระราชหฤทัยในการพัฒนา งานทางด้านวิทยาศาสตร์สุขอนามัยของประชาชน ทำให้ภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อยู่บนพื้นฐานข้อมูลพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระองค์เป็นสำคัญ อันเป็นลักษณะ สำคัญของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

4.2 ด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงสน พระราชหฤทัยในด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี เพราะทรงเห็นว่าจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ของพสกนิกรให้เป็นผลดีต่อราษฎรของพระองค์ในอนาคต สามารถแสดงตัวอย่างภาพลักษณ์ ทางด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีได้ ดังนี้

4.2.1 พระมหากษัตริย์ผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรม

เมื่อแรกในการเลือกศึกษาชั้นระดับปริญญา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราชทรงสนพระราชหฤทัยในการเข้าศึกษาหลักสูตรสาขาวิศวกรรม ด้วยความสนพระราชหฤทัย มาแต่เดิมจากการที่พระองค์ได้ทรงรับการปลูกฝังเมื่อทรงพระเยาว์ ถึงแม้ว่าเมื่อพระองค์ขึ้นทรงราชย์ และจำเป็นต้องเปลี่ยนสาขาการศึกษา แต่ความที่ทรงโปรดงานด้านวิศวกรรมก็สามารถยังประโยชน์ให้แก่ พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในรัชสมัยของพระองค์ โดยเฉพาะการเสด็จเยี่ยมราษฎรในท้องที่ต่าง ๆ พระองค์ได้ทรงนำหลักการทางวิศวกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้หลากหลายกิจการ ดังเนื้อหาจาก ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงภาพลักษณ์ พระมหากษัตริย์ผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรมไว้ว่า

“ทรงเป็นนักสำรวจและเชี่ยวชาญการใช้แผนที่อย่างแท้จริง ในการเสด็จ พระราชดำเนินไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จะนำแผนที่ไปด้วยทุกครั้ง แผนที่ ดังกล่าวทรงจัดเตรียมติดต่อด้วยพระองค์เอง...นอกจากนี้ยังทรงสนพระทัยและใช้ ประโยชน์จากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายทางดาวเทียมสำรวจทรัพยากร ดาวเทียมอุตุนิยม และข้อมูลสนามประกอบ เป็นการยากที่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือชาวต่างประเทศ จะได้ศึกษาและใช้ประโยชน์จากแผนที่ประเทศไทย อย่างสมบูรณ์เสมือนพระองค์ท่าน

ในด้านวิศวกรรมทางเรือ ทรงสนพระราชหฤทัยในเทคโนโลยีการต่อเรือ อย่างมาก ได้ทรงส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการต่อเรือขึ้นใช้เองในราชการของ กองทัพเรือ โดยการนำเอาเทคโนโลยีการต่อเรือที่ทันสมัยและขั้นสูงมาใช้ในการ ต่อเรือ...ในด้านส่วนพระองค์ ทรงพระปรีชาสามารถในการออกแบบเรือใบ เพื่อ

ทรงใช้ในการแข่งขันกีฬาเรือใบ ซึ่งก็ได้รับการยกย่องในวงการกีฬาทั้งในและนอกประเทศ ดังเป็นที่ทราบกันโดยทั่วกัน

ในด้านวิศวกรรมไฟฟ้าและสื่อสารนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ทรงสนพระทัยศึกษาทดลองมาเป็นเวลาช้านาน จนทรงมีความชำนาญส่วนพระองค์ สามารถประกอบวิทยุเครื่องแร้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง สามารถรับฟังวิทยุกระจายเสียงจากประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปได้...พระปรีชาสามารถอันสูงส่งในด้านวิศวกรรมสื่อสารนี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปอย่างกว้างขวางแก่ผู้ที่อยู่ในวงการสื่อสารของประเทศโดยถ้วนหน้า

(ปริญญานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

จากคำประกาศถวายเป็นราชสดุดีข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรม กล่าวคือ ทรงใช้หลักการทางวิศวกรรมมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ อาทิ ทรงจัดทำแผนที่ด้วยพระองค์เองเพื่อศึกษาข้อมูลของพื้นที่นั้น ๆ ทรงนำเทคโนโลยีการต่อเรือมาใช้ในราชการ และต่อเรือใบส่วนพระองค์ในการแข่งขันกีฬา และประกอบวิทยุจนสามารถใช้งานได้

“ด้านวิศวกรรมทางเรือ ทรงส่งเสริมให้กองทัพเรือต่อเรือไว้ใช้ในราชการ ทำให้มีการพัฒนาบุคลากรระดับต่าง ๆ ในกองทัพเรือ ทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการต่อเรือ ในส่วนพระองค์เองได้ทรงออกแบบและสร้างเรือใบมดขึ้นเพื่อการแข่งขัน พระปรีชาสามารถด้านกีฬาเรือใบเป็นที่ประจักษ์ทั้งในและต่างประเทศ”

(ปริญญานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531)

จากคำประกาศถวายเป็นราชสดุดีข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ทางด้านวิศวกรรมการต่อเรือ ให้กองทัพเรือต่อเรือไว้ใช้ในราชการ จึงมีเรือ ต.91 ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ไทยสามารถออกแบบและสร้าง “เรือตรวจการณ์ใกล้ฝั่ง” เองได้ และได้พระราชทานคำแนะนำจนถึงทรงร่วมทดลองเรือในทะเลด้วย อีกทั้งพระองค์เองทรงรอบรู้ในการประกอบโครงสร้างเรือ ทิศของลม ส่งผลให้พระองค์ได้รับรางวัลเหรียญทองจากการแข่งขันกีฬาเรือใบ

4.2.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช นอกจากจะทรงถือแผนที่ไว้แล้ว อีกหนึ่งเครื่องมือที่ทรงพกพาไปด้วยคือวิทยุสื่อสาร เมื่อใดที่

ท้องที่ไหนเกิดปัญหาใด ๆ ก็จะต้องใช้วิทยุสื่อสารในการสื่อสารอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังทรงใช้วิทยุสื่อสารในวาระโอกาสพิเศษต่าง ๆ อาทิ ทรงพระราชทานพรปีใหม่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน และทรงให้กำลังใจข้าราชการตำรวจผ่านวิทยุสื่อสาร พระราชจริยวัตรของพระองค์ผ่านวิทยุสื่อสาร แสดงให้เห็นการสื่อสารระหว่างบุคคลได้อย่างชัดเจน ดังเนื้อหา ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไว้ว่า

“ในส่วนที่เกี่ยวกับ “มหาวิทยาลัยมหิดล” นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำโครงการพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาพระไตรปิฎก และชุดอรรถกถา นับเป็นโครงการที่นำวิทยาการระดับสูงมาประยุกต์ใช้กับข้อมูลเนื้อหาทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์นี้ด้วยพระองค์เอง และมีพระบรมราชวินิจฉัยและพระราชวิจารณ์ในการออกแบบโปรแกรม BUDSIR IV สำหรับใช้ในการสืบค้นพระไตรปิฎก และอรรถกถาฉบับคอมพิวเตอร์นี้ นอกเหนือจากการพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสนับสนุนโครงการจนเป็นผลสำเร็จด้วยดี ปรากฏเป็นพระเกียรติคุณก็ก้องอยู่ในวงการวิทยาการด้านคอมพิวเตอร์ในปัจจุบัน”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535)

จากข้อความข้างต้นแสดงลักษณะภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในทางเทคโนโลยีได้ว่าทรงนำหลักการศึกษาทางพระไตรปิฎกมาบรรจุในโปรแกรมทางคอมพิวเตอร์เพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว การที่ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการจัดเก็บข้อมูลของพระไตรปิฎก ส่งผลให้เกิดความง่ายในการสืบค้นข้อมูลทางพระไตรปิฎกที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ช่วยให้อ่านเร็วและง่ายต่อการสืบค้น อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นในการจัดเก็บข้อมูลจำนวนมากให้เข้ามาอยู่ในระบบของสารสนเทศ ทั้งนี้ ในปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ก็แสดงให้เห็นการใช้เทคโนโลยีในการทำ ส.ค.ส. และเผยแพร่ไว้ว่า

“ในการเลือกช่องทางการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดสาระไปยังผู้รับสาร อันได้แก่ พสกนิกรทั่วประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร อาทิ คอมพิวเตอร์ และการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม ดังที่ทรงใช้คอมพิวเตอร์เพื่อออกแบบและสร้าง ส.ค.ส. เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนเพื่อทรงอวยพรปวงชน

ชาวไทยแทนการทรงใช้เทเล็กซ์ ซึ่งข้อความและภาพใน ส.ค.ส. ล้วนแฝงไว้ด้วยสาระอันสำคัญยิ่ง ส่วนในด้านการสื่อสารทางไกลผ่านดาวเทียม ทรงใช้ดาวเทียมเพื่อสื่อสารสาระเพื่อการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยกระจายความรู้จากโรงเรียนไกลกังวล ซึ่งเป็นแม่ข่ายไปยังโรงเรียนชนบททั่วประเทศ”

(ปริญญาวิทยาการสารสนเทศศษุภีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานิติศาสตร์”
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2549)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของพระองค์ทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ว่า ทรงเลือกช่องทางด้านเทคโนโลยีเพื่อกระจายข่าวสารที่พระองค์ต้องการสื่อ คือ บัตรอวยพรพระราชทาน ที่ส่งสารไปได้รวดเร็ว และทรงนำวิทยาการดาวเทียมมาใช้ในการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน วิทยาการทางเทคโนโลยีที่พระองค์ทรงใช้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถในเรื่องเทคโนโลยี การสื่อสารสมัยใหม่ในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ มาโดยตลอด พระองค์ทรงใช้ความรู้ทางวิศวกรรมและเทคโนโลยีในการพัฒนาบ้านเมือง ส่งผลให้คำประกาศถวายเป็นราชสดุดีฯ แสดงภาพลักษณ์ดังกล่าวออกมาอย่างชัดเจน

4.3 ด้านการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงถือหลักการปกครองตามที่มีพระบรมราชโองการเมื่อคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษกไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ตลอดรัชสมัยของพระองค์ทรงใช้หลักการทั้งนิติศาสตร์และโบราณราชประเพณีควบคู่กันไป อีกทั้งทรงพัฒนาการปกครองต่าง ๆ เพื่อจะพัฒนาและสรรค์สร้างให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า การปกครองบ้านเมืองเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระมหากษัตริย์และเกี่ยวโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลาย ดังนั้นภาพลักษณ์ทางด้านการปกครองที่ปรากฏในคำประกาศถวายเป็นราชสดุดีฯ จึงมีปรากฏหลายลักษณะที่แสดงถึงการบริหารจัดการปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความเจริญมากขึ้น สามารถแบ่งเป็น 6 ภาพลักษณ์ ได้แก่ พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย พระมหากษัตริย์ผู้มุ่งขจัดและแก้ไขปัญหา พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมในการปกครอง พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และพระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์

4.3.1 พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย

ความรู้ด้านกฎหมายเป็นความรู้ที่สำคัญประการหนึ่งในการบริหารปกครองบ้านเมือง พระมหากษัตริย์ในอดีตก็ต้องเรียนหลักนิติศาสตร์ไว้สำหรับการปกครอง พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงใส่พระราชหฤทัยต่อการกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในพระราชดำรัสเนื่องในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ได้วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 33 ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2524 (ทีวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล, 2560, ออนไลน์) ไว้ว่า

“กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง สำหรับใช้ในการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรมไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดิน ก็มีได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่ว่าขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรยาตลอดจนเหตุและผลตามความเป็นจริงด้วย”

ภาพลักษณ์ของพระองค์ทางด้านกฎหมายปรากฏชัดเจนในปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านกฎหมายไว้ว่า

“ทรงใช้อำนาจสูงสุดในการปกครองทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และพระราชกระแสแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ประเพณีการปกครองของบ้านเมือง บรรดารัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติทุกเรื่องตลอดจนพระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา ก็ได้อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ ทรงขึ้นไว้เป็นหลักยุติธรรมของแผ่นดิน กระทรวงศาล ทั้งสิ้นต่างก็ได้พิพากษาในพระปรมาภิไธย

ทรงเป็นต้นแบบที่ดำริสร้างแนวปรัชญากฎหมายที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ทรงย้ำเตือนไว้ในที่หลายแห่งว่า กฎหมายนั้นเป็นแต่เพียงเครื่องมือสำหรับเสาะแสวงหาความยุติธรรม แต่กฎหมายทั้งปวงจะอ้างความถูกต้องเที่ยงตรงเปี่ยมประสิทธิภาพได้ ขึ้นอยู่กับการใช้กฎหมายให้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ เป็นสำคัญ”

(ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระองค์ในฐานะผู้มีความรู้ทางกฎหมายไว้ว่า ทรงรอบคอบในระเบียบของบ้านเมืองในการที่จะทรงใช้อำนาจอธิปไตย พระราชทานแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมาย และทรงแสดงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้เกิดผลประสงคต่อกฎหมายที่ตราขึ้นเป็นสำคัญ พระองค์ไม่เพียงมีความรู้ทางกฎหมาย หากแต่เข้าใจธรรมชาติของกฎหมายโดยเฉพาะการนำไปบังคับใช้อย่างถูกต้องตามเจตจำนงแห่งกฎหมาย ดังนั้น คำ

ประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงได้แสดงให้เห็นพระราชหัตถ์ของพระองค์ที่เกี่ยวข้องกับทางกฎหมายไว้ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ข้างต้น

4.3.2 พระมหากษัตริย์ผู้มุ่งจัดและแก้ไขปัญหา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงพระปรีชาสามารถในหลากหลายศาสตร์ ในยามที่บ้านเมืองเกิดปัญหาต่าง ๆ พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการ รวมถึงผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อรับพระราชทานข้อแก้ไขปัญหา โดยการแก้ไขปัญหของพระองค์ล้วนเกิดจากการที่ทรงศึกษาปัญหานั้น ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ แล้วจึงพระราชทานแนวทางแก้ไข ด้วยพระราชกุศโลบายของพระองค์จึงส่งผลให้ปัญหาต่าง ๆ ถูกแก้ไขอย่างเป็นระบบ อีกทั้งสามารถแก้ไขปัญหาระยะยาว ปรากฏจากปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักจัดการแก้ไขปัญหาไว้ว่า

“พระราชวิจารณ์ญาณอันลึกซึ้งถึงแก่นสารของปัญหาแต่ละด้าน และพระราชปณิธานอันแน่วแน่ ที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ในแต่ละท้องถิ่น จึงทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับวิธีการและแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตรงจุด”

(ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้มุ่งจัดและแก้ไขปัญหาไว้ว่า ปัญหาแต่ละด้าน พระองค์จะมีพระราชดำริอย่างรอบคอบ แล้วพระราชทานแนวทางแก้ไขปัญหาลู่วงไปได้ด้วยดี ตัวอย่างที่ปรากฏชัดเจนคือการก่อสร้างทางคูขนานลอยฟ้าบรมราชชนนี ที่มุ่งจัดแก้ไขปัญหการจราจรในปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ดังนี้

“ในส่วนของกรุงเทพมหานคร ทางคูขนานลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี ที่เชื่อมต่อกับสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและสะพานพระราม 8 ซึ่งเป็นเส้นทางที่เกิดจากพระราชดำริ เมื่อพุทธศักราช 2538 เพื่อแก้ปัญหการจราจร จากปลายถนนวิสุทธิกษัตริย์ ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมต่อไปยังทางแยกต่างระดับฉิมพลี โดยเป็นเส้นทางในลักษณะนี้เพียงเส้นทางเดียว ที่มีได้จัดเก็บค่าบริการจากผู้ใช้เหมือนตั้งโครงการถนนลอยฟ้าหรือทางด่วนสายอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ที่ใช้เส้นทางนี้สัญจรไปมาต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเสมอมา”

(ปริญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาวิศวกรรมโยธา,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทรงรอบคอบและพิจารณาอย่างกระจ่างชัดในการแก้ไข
ปัญหาจราจร และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้สัญจรไปมาระหว่างกรุงเทพฯ และปริมณฑล
พระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และมีประชาชนสรรเสริญยกย่องย่อมต้องมุ่งแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่
ประชาชน ต้อง “จัดทุกข์และบำรุงสุข” ให้แก่ประชาชนได้สามารถใช้ชีวิตในแผ่นดินนี้อย่างเกษม คำ
ประกาศถวายราชสดุดีฯ ได้พยายามแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ดังกล่าวไว้ด้วยเช่นกัน

4.3.3 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมในการปกครอง

คำว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพแห่งความดีงามในจิตใจ ซึ่งทำให้เคยชินกับการประพฤติ
ปฏิบัติดี บุคคลผู้มีความดี คือ ผู้มีความเคยชินในการประพฤติดี ภายใต้อำนาจสติปัญญา และตาม
มาตรฐานของสังคมที่เกี่ยวข้องกับหลักของศีลธรรม ส่วนคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง หลักแห่งความ
ประพฤติที่ดีงาม ทั้งกาย วาจา ที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของศาสนา และยังรวมถึงขนบธรรมเนียม
ประเพณี ที่ยอมรับกันว่าดีงามของสังคมโดยรวม เพื่อให้ตนเองและสังคมรอบข้างมีความสุข สันติสุข
ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี (สถาพร วิชัยรัมย์, 2554, ออนไลน์) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเป็นต้นแบบตามนัยแห่งความหมายนั้นครบถ้วน ดังจะเห็นได้จาก ปริญาสถาปัตยกรรมศาสตร
ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กล่าวถึงคุณธรรมและจริยธรรมไว้ ดังนี้

“นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้
เสด็จขึ้น เถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา ได้ทรงดำรงมั่นคงในทศพิธราชธรรม 10
สังคหัตถ์ 4 และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ ทรงมีพระราชอุตสาหะ ในพระราชกิจ
ใหญ่น้อยเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ และความสุขสมบูรณ์ของอาณา
ประชาราษฎร์ทุกหมู่เหล่า ไม่เสื่อมคลาย ทรงอุปถัมภ์ยกย่องผู้มีความดีคุณธรรมความรู้ ยัง
ความปลื้มปิติโสมนัส แก่ผู้ได้สนองพระมหากษัตริย์คุณโดยใกล้ชิดเบื้องพระยุคล
บาท เป็นที่ประจักษ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ”

(ปริญาสถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ตอกย้ำความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรง
คุณธรรมในการปกครอง คือทรงดำรงในธรรมแห่งผู้ปกครอง ปฏิบัติพระองค์ตามโบราณราชประเพณี
ทั้งยังทรงห่วงใยในราษฎรของพระองค์ ข้อความที่ว่า “ทรงอุปถัมภ์ยกย่องผู้มีความดีคุณธรรมความรู้” ก็
สอดคล้องในหลักราชสังคหัตถ์ 4 คือ ปุริสเมธะ หมายถึงความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จัก

ส่งเสริมคนดีมีความสามารถ และสอดคล้องกับปรัชญาแพทยศาสตร์ดุष्ฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้กล่าวยกย่องของการมีพระคุณสมบัติทางคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า

“นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้ เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา ได้ทรงดำรงมั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 สังคหวัตถุ 4 และจักรวรรดิวัตร 12 ประการ อย่างครบถ้วนบริบูรณ์มาโดยตลอด ทั้งยังทรงตั้งมั่นอยู่ในธรรมแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงมีพระราชอุตสาหะในพระราชกิจใหญ่น้อยเพื่อความเจริญของประเทศชาติ และความ สุขสมบูรณ์ของประชาชน ทรงตั้งอยู่ในชาติเดียวราชประเพณีไม่ประพฤตินิตินิตจากราช จรรยาวัตร นิตินิตศาสตร์ ราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤตินิตินิตจากความยุติธรรม ทรงอุปถัมภ์ยกย่องคนมีคุณความชอบควรอุปถัมภ์ยกย่อง ยิ่งความปลื้มปิติโสมนัส แก่บรรดาผู้ที่ได้สนองพระมหากรุณาธิคุณโดยใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท นับเป็นที่ ประจักษ์ชัดเจนแก่ชนทั่วไปทั้งในประเทศ และต่างประเทศว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยเอื้ออาทรในสุขและทุกข์ของประชาชนทุกหมู่เหล่า”

(ปรัชญาแพทยศาสตร์ดุष्ฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2530)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ต่อกัยความเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็น ต้นแบบผู้มีคุณธรรม จริยธรรม คือทรงดำรงในธรรมแห่งผู้ปกครอง ปฏิบัติพระองค์ตามโบราณราช ประเพณี ทั้งยังทรงห่วงใยในราษฎรของพระองค์ ข้อความที่ว่า “ความสุขสมบูรณ์ของประชาชน” จึง เป็นการดำเนินตามหลักการของหลักจักรวรรดิวัตร “อนโตชนสมิ พลกายสมิ” คือการสงเคราะห์ชน ภายใน และพลกายกองทหารให้มีความสุขสำราญ การที่ “ไม่ทรงประพฤตินิตินิตจากความ ยุติธรรม” เป็นหลักทศพิธราชธรรมในด้าน “อาชชวะ” คือความซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติ ภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน ทั้งยัง “ทรงอุปถัมภ์ยกย่องคนมีคุณความชอบ ควรอุปถัมภ์ยกย่อง” ก็สอดคล้องในหลักราชสังคหวัตถุ 4 คือ ปุริสเมธะ หมายถึงความฉลาดในการ บำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ

4.3.4 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์

คำว่า “ปราชญ์” มีความหมายเดียวกับ “บัณฑิต” ซึ่งแปลว่า “ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา” ความหมายเดิมในบาลีมิได้หมายถึงผู้มีความรู้วิชาการเท่านั้น แต่มุ่งถึงผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี มี วิจารณ์ญาณ เว้นทางผิด ดำเนินทางถูก มั่นคงในคุณธรรม สามารถยึดถือเป็นแบบแผนในการวางตัว และดำเนินชีวิตของคนทั้งหลายได้ (ทองย้อย แสงสินชัย, 2557) เมื่อผู้ปกครองดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ที่ถูกต้อง ทั้งในทางวิชาการและทางคุณธรรม ประชาชนก็ย่อมอยู่เป็นสุข พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยความสุขุมคัมภีรภาพอยู่เสมอ จึงดำรงพระองค์ในฐานะปราชญ์แห่งแผ่นดิน ดังเนื้อความที่ปรากฏดังนี้

“ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สนพระทัยใฝ่รู้ และทรงศึกษาอย่างจริงจัง ลึกซึ้ง ในการค้นคว้าวิจัยเพื่อการพัฒนาในทางวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ การเกษตร การชลประทาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีต่าง ๆ ทรงพบปะกับนักวิชาการที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการประยุกต์ใช้วิทยาการให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และในพระราชกรณียาวัตรที่สำคัญนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงเป็นนักศึกษาดลอดกาลยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ พระเกียรติคุณข้อนี้เป็นที่ประจักษ์ชัด จนเป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการทั้งหลายว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักวิชาการที่แท้จริง”

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์พระผู้ทรงเป็นนักปราชญ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือทรงรอบรู้ในสรรพวิทยาการต่าง ๆ และทรงศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อทรงนำความรู้ที่ได้รับอย่างเด่นชัดมาพัฒนาประเทศ และสะท้อนให้เห็นถึงการใฝ่ศึกษาที่เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้เจริญรอยตามได้

4.3.5 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในพระบรมราชวงศ์จักรีล้วนตั้งพระทัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการปกครองคือการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ อยู่เสมอมา เพราะทรงถือว่าทุกศาสนา ล้วนสั่งสอนให้ศาสนิกทุกชีวิตดำเนินกิจวัตรด้วยความสงบสุข พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ก็ทรงเป็นพุทธมามกะที่ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ในฐานะองค์พุทธศาสนูปถัมภก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามราชประเพณี ทรงเป็นเอกองค์อัครศาสนูปถัมภก ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่นทุกศาสนาในแผ่นดินไทย (หน่วยราชการในพระองค์, 2565, ออนไลน์) ดังคำประกาศถวายสดุดีดังนี้

“ทรงสนพระราชหฤทัยและตั้งพระทัยบำรุงงานทางพระพุทธศาสนา และสถาปตยกรรมไทย อันเป็นสมบัติล้ำค่าของประเทศไทย เช่น วัดวาอารามต่าง ๆ โดยทรงรับเป็นวัดหลวงในพระบรมราชูปถัมภก ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างมาก ที่วัดใดกราบถวายบังคมทูลอัญเชิญเสด็จ เพื่อตัด

ลูกนิมิต หรือยกข้อฟ้า จะทรงมีพระเมตตาคุณเสด็จทุกหนแห่ง แต่ถ้างานใดพ้อง
กันกับทรงมีพระราชกิจประการอื่น จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ให้พระบรมราชวงศ์เสด็จแทนพระองค์อยู่เนื่องนิจ”

(ปริญาสถาปัตยกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,

มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
ทรงบำรุงวัดและกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ทรงเสด็จพระราชดำเนินตามวัดต่าง ๆ สอดคล้องกับการเป็น
ศาสนูปถัมภกที่ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ยอยก
พระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ อย่างมิได้แบ่งแยกเด็ดฉันทน์ ยิ่งความปลาบ
ปลื้มปิติแก่ศาสนิกชนทุกลัทธิศาสนา ทรงศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา
อย่างลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากที่ทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีพุทธศาสนา เรื่องพระ
มหาชนก ซึ่งทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของความเพียร เป็นพุทธปรัชญาที่สะท้อน
พระราชกรณียกิจ และพระราชจริยวัตรของพระองค์อย่างแจ่มชัด”

(ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา,

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550)

ภาพลักษณ์ที่ปรากฏคือทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาโดยทั่วกัน และทรงศึกษาหลักธรรมในพุทธ
ศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังเช่นปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น แสดงภาพลักษณ์ทางศาสนาไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ ทรงสนพระราช
หฤทัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาชน
ขององค์ได้รับธรรมะโดยพระบรมราโชวาทกระแสพระราชดำรัสที่
พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ พระองค์ทรงแก้ไขสถานการณ์ให้ทุกฝ่ายได้หยุดคิด
และพิจารณาหาทางออกที่เหมาะสม และประสมประสานบันดาลให้เกิดความ
ปรองดอง สมานฉันท์ ภายในชาติ”

(ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาปรัชญา,

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ทางศาสนาว่าทรงสนพระทัยทาง
หลักธรรมของศาสนา โดยเฉพาะพระราชดำรัสต่าง ๆ ที่พระราชทานเนื่องในวาระโอกาสต่าง ๆ ก็ล้วน

มาจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา พระราชดำรัสเหล่านี้จึงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชาติในหลากหลายวิกฤต

การเป็นพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่ในอดีตจะเห็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คือการเป็นอัครศาสนูปถัมภก เป็นผู้ดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว คำประกาศถวายเป็นราชสดุดีฯ ก็แสดงภาพลักษณ์การเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกไว้อย่างเด่นชัดเช่นกัน

4.3.6 พระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีพระอัจฉริยภาพในทางเศรษฐกิจและทรงเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความสามารถในการประยุกต์เอาหลักวิชาการมาปรับใช้กับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมได้อย่างดียิ่ง แม้พระราชกรณียกิจและพระราชดำรัสของพระองค์ส่วนใหญ่มุ่งจะเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชน เศรษฐกิจชนบท และการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศ แต่พระองค์ก็ทรงได้แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐกิจมหภาค อีกทั้งยังได้พระราชทานแนวความคิดเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจไทย (พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย, 2559, ออนไลน์) ในปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยบูรพา แสดงให้เห็นการเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ที่นำเสนอแนวความคิดเศรษฐศาสตร์ทางเลือกใหม่ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังตัวอย่างเนื้อความที่ว่า

“แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ องค์การสหประชาชาติจึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัล ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พุทธศักราช 2549 เนื่องจากเล็งเห็นว่าเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตั้งแต่ในระดับบุคคลไปจนถึงในระดับประเทศ ทั้งยังได้สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกทั้ง 166 ประเทศ ยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย”

(ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2550)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ การได้รับทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลจากสหประชาชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวพระราชดำริของพระองค์ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ นอกจากนี้ ในปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังกล่าวถึงแนวพระราชดำริทางเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า

“ทั้งพระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาประเทศ โดยมีแนวทางในการดำเนินการอย่างมีขั้นตอน ด้วยการสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน และ

พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ให้มั่นคงเป็นเบื้องต้น เพื่อให้ราษฎรสามารถพึ่งตนเองได้ และเมื่อมีความเจริญมั่นคงแล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นไปตามลำดับ”

(ปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ในการริเริ่มโครงการต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงศึกษาข้อมูลโดยรอบถึงผลได้ผลเสียหากจะทำโครงการ และปฏิบัติอย่างมีหลักการ เป็นขั้นตอน

หลักทางเศรษฐศาสตร์มีส่วนสำคัญในการทำให้เศรษฐกิจและการคลังของประเทศมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ย่อมต้องมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงและมั่นคงให้แก่บ้านเมือง คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงแสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ไว้ ซึ่งสัมพันธ์กับการเป็นนักปกครองในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั่วไปที่พระมหากษัตริย์ต้องทำให้บ้านเมืองมีความมั่งคั่ง เพราะจะส่งผลให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุข

4.4 ด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเอาพระทัยใส่ในความเป็นอยู่ของพสกนิกรตลอดรัชกาล หลากหลายพระราชกรณียกิจล้วนยังประโยชน์แก่อาณาราษฎร ทรงสั่งสอนข้าราชการและประชาชนเสมือนพ่อปกครองลูก ทั้งยังทรงส่งเสริมนาฏดุริยศิลป์อันเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงในด้านศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ก็ทรงเชี่ยวชาญและทรงสนพระราชหฤทัยมาแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ ภาพลักษณ์ของพระองค์จึงปรากฏดังนี้

4.4.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระองค์ในฐานะครูแห่งแผ่นดิน พระบรมราชาโสภา และพระราชดำรัสต่าง ๆ ของพระองค์ล้วนเป็นคำสอนที่เป็นแบบอย่างของความดีงาม และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อไปได้ ปรากฏเนื้อหาจากปริญญาเศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษา เป็นผู้ทำหน้าที่สั่งสอนผู้คนให้ดำเนินชีวิตตามครรลองที่ดี ดังเนื้อความที่ว่า

“พระบรมราชานุกูลอีกสถานหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องการศึกษา คือข้อที่ทรงเป็นผู้สั่งสอนและทรงสถิตอยู่ในฐานะที่เป็นครูฐานียบุคคลอันเลิศ ไม่มีผู้ใดเสมอสอง พระบรมราชาโสภาและพระราชดำรัสที่พระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ เป็นครรลองอันควร

ดำเนินตามรอยพระบาทบุคคล เพราะเป็นผลจากการที่ได้ทรงใคร่ครวญไตร่ตรองมาแล้วด้วยดี โดยทรงเพ่งเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนพระองค์ ทรงดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นแบบอย่างของความดีความงาม และความถูกต้องในทุกกรณี มิได้มีแม้สักขณะใดขณะหนึ่งที่พึงสงสัยว่า พระบรมราชาวาทและพระราชดำรัสที่พระราชทานนั้นสามารถปฏิบัติได้จริงหรือไม่ เพราะได้ทรงปฏิบัติให้เห็นประจักษ์ชัดกันอยู่ทั่วไปแล้วว่า สามารถกระทำได้จริง”

(ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษาที่มุ่งหวังจะสอนผู้คนผ่านพระบรมราชาวาท และทรงดำรงในฐานะพระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน จนได้รับพระราชสมัญญานามตั้งเนื้อความในปริญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ว่า

“ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาหลายพระนาม และพระนามหนึ่งคือ “พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน” จากการศึกษาที่ทรงมุ่งมั่นทรงงานหนักเสียสละพระองค์เองอย่างใหญ่หลวงเพื่อพัฒนาการศึกษาของทรัพยากรมนุษย์ของประเทศชาติ”

(ปริญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษาจากการที่ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญานาม แสดงให้เห็นการยกย่องเทิดพระเกียรติในฐานะผู้ทรงมีคุณฐานียะทางการศึกษา

“พระราชปณิธานด้านการศึกษาที่สำคัญยิ่งคือการพัฒนาให้ผู้ศึกษาเป็นผู้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม สังคมและบ้านเมืองจะได้มีพลเมืองที่มีคุณภาพ เพื่อบุคคลเหล่านั้นจะสามารถพัฒนาและธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของชาติบ้านเมืองสืบไป”

(ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์จากพระราชปณิธานของพระองค์ที่มุ่งพัฒนาความเจริญทางการศึกษาควบคู่ไปกับคุณธรรม เพื่อให้ประเทศเกิดความมั่นคง

4.4.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักอักษรศาสตร์

พระปรีชาสามารถอย่างหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทรงเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาอย่างเรียบง่าย ถูกต้อง ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท และกระแสพระราชดำรัสต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากปริญญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดลไว้ว่า

“การเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมทรงเยี่ยมราษฎรในภาคต่าง ๆ ทุกคราว ในการตรวจรักษาคนไข้ บางครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงฉายพระหัตถ์ในใบสั่งยาทรงอธิบายการใช้ยา แก่ชาวชนบท ด้วยภาษาหรือความหมายง่าย ๆ ในบางครั้งก็ทรงป้อนยาแก่เด็กป่วยด้วยพระองค์เอง”

(ปริญญญาแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2530)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ก็ทรงอธิบายการใช้ยาด้วยภาษาง่าย ๆ เพื่อให้พสกนิกรเข้าใจ เพราะภาษาที่ดีคือภาษาที่สื่อสารได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังทรงห่วงเรื่องการใช้ภาษาไทย ดังความในปริญญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ว่า

“กระแสพระราชดำริเรื่องปัญหาการใช้คำไทย ในการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ทรงเน้นเรื่องการออกเสียง ภาษาไทยเพื่อให้บริสุทธิ์ในด้าน การออกเสียง การรักษาภาษาไทยให้บริสุทธิ์ในด้านวิธีใช้ และการบัญญัติศัพท์ เพื่อใช้ในภาษาไทย”

(ปริญญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542)

ภาพลักษณ์การเป็นนักอักษรศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสัมพันธ์กับเรื่องการใช้ภาษาไทยโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกเสียง และการเขียน ซึ่งภาษาเป็นตัวกำหนดการสื่อสารที่ดีระหว่างบุคคล คนที่สามารถสื่อสารผ่านภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ย่อมทำให้เกิดประโยชน์ในการสื่อสาร คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ได้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถในทางด้านภาษา อันนับได้ว่าทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ที่มีความเข้าใจธรรมชาติภาษาได้เป็นอย่างดี

4.4.3 พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศิลปิน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระปรีชาญาณในงานศิลปะหลายแขนง เช่น การทรงแซ็กโซโฟนและเครื่องดนตรีเปาชนิดต่าง ๆ ดังเช่นที่ปรากฏจากคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ที่แสดงภาพลักษณ์ของพระองค์ได้อย่างชัดเจนไว้ว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นคีตกวีและนักดนตรีที่มีความสามารถยิ่ง ทรงศึกษาและฝึกฝนการดนตรีอย่างสม่ำเสมอจนเชี่ยวชาญตั้งนักดนตรีอาชีพ ทรงเริ่มศึกษาการดนตรีเมื่อพระชนมายุ 13 พรรษา ขณะประทับอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยทรงแซ็กโซโฟนในแนวดนตรีคลาสสิก ต่อมาจึงเริ่มฝึกดนตรีแจ๊สและดนตรีสากลด้วยความสนพระราชหฤทัย ทำให้ทรงเครื่องดนตรีได้ดีหลายชนิด ทั้งแซ็กโซโฟน คลาริเน็ต ทรัมเปต เปียโน และกีตาร์ เป็นต้น”

(ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550)

ภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปรากฏทางด้านดนตรีคือทรงมีความสามารถทางด้านดนตรีมาแต่พระเยาว์ และทรงเครื่องดนตรีได้หลากหลายชนิด ทั้งยังทรงนำดนตรีมาช่วยเหลือวิกฤตต่าง ๆ ดังความในปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาดนตรีสากล มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไว้ว่า

“ในคราวเกิดมหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อพุทธศักราช 2505 นั้น ได้ทรงพระกรุณาดีบทุกข์ของผู้ประสบภัย โดยทรงดนตรีออกอากาศ ตามคำกราบบังคมทูลขอพระราชทานเพลงของบรรดาผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์และสิ่งของ อันเป็นต้นกำเนิด “มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์” ในเวลาต่อมา”

(ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาดนตรีสากล, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544)

ภาพลักษณ์ทางดนตรีที่ปรากฏคือทรงเล่นดนตรีเพื่อรวบรวมเงินบริจาคและสิ่งของต่างๆ ช่วยเหลือผู้ประสบภัย จึงส่งผลให้เกิดมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ต่อมา นอกจากด้านดนตรี บรรดานาฏศิลป์ทั้งปวงก็ทรงชุบอุปถัมภ์งานดั้งเดิมเพื่อมิให้เลือนหายไป ดังเช่น ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นถึงการต่อลมหายใจของเหล่าบรรดานาฏศิลป์ไว้ว่า

“ที่สำคัญยิ่งเหนือสิ่งอื่นใด คือ พระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานแก่วงการนาฏศิลป์ไทยมาโดยสม่ำเสมอ แรก

ที่เดียวได้ทรงแสดงความสนพระราชหฤทัยในนาฏศิลป์แบบประเพณีให้ปรากฏ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดทำภาพยนตร์ส่วนพระองค์ บันทึกท่วงท่าลีลาท่าร่าของศิลปินชั้นครูอาวุโส เพื่อเก็บรักษาให้เป็นต้นฉบับ แบบอย่างสำหรับผู้สนใจในอนาคต เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ผู้ที่ต่อ หน้าพาทย์องค์พระพิราพ อันเป็นเพลงหน้าพาทย์ศักดิ์สิทธิ์และสูงสุดของวิชา นาฏศิลป์ไทย มีน้อยตัวและกำลังใกล้จะสูญ ก็ได้มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้า เหนือกระหม่อม ให้จัดพระราชพิธีครอบครุผู้รำเพลงพระพิราพ พระราชทานแก่ ศิลปินของกรมศิลปากร ณ โรงละครพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อ พุทธศักราช 2506 คราวหนึ่ง และที่ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อพุทธศักราช 2528 อีกคราวหนึ่ง เป็นพระบรมราชูปถัมภ์พิเศษตามโบราณราช ประเพณี ทุกครั้งที่มิพระราชอาคันตุกะมาเยี่ยมเยียนในพระราชสำนัก ก็มิได้ทรงละ เว้นโอกาสที่พระราชทานเกียรติยศแก่คณะนาฏศิลป์ไทย ให้ได้มีช่องทางสนอง พระเดชพระคุณและเผยแพร่ความงามของกระบวนรำอันประณีตอ่อนช้อยอย่างของ ไทย ให้ปรากฏแก่สายตาของผู้มาเยือน พระมหากษัตริย์คุณเหล่านี้ ย่อมกระดุน เตือนให้วงการนาฏศิลป์ยกย่องเฉลิมพระเกียรติให้ในฐานะที่ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ อันมีมีผู้ใดจะเสมอเหมือน”

(ปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงส่งเสริมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ทรงอุปถัมภ์เหล่าศิลปินและนักดนตรีโดยเสมอ ทรงรวบรวมสรรพวิทยาการทาง ศิลปวัฒนธรรมไว้ และพระราชทานเกียรติยศให้ศิลปินได้ออกแสดงตามวาระโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของ ประเทศ

4.5 ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เจริญด้วยกิจการกสิกรรมเป็นหลักมาเนิ่นนาน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงเข้าพระทัยและมุ่งหวังที่จะ พัฒนาประเทศในด้านกสิกรรมเป็นสำคัญ ควบคู่ไปกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงแสดงให้เห็นว่าตลอดรัชสมัยของพระองค์จึงทรงนำกระบวนการและเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์มา ประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กสิกรรมมากเป็นพิเศษ ภาพลักษณ์ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม แสดงตัวอย่างดังนี้

4.5.1 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทาน

ประเทศไทยเป็นประเทศแห่งกสิกรรมมาแต่ครั้งอดีต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีพระราชปรารภว่าประเทศไทยจะเจริญรุ่งเรืองได้ ก็ต้องมีการจัดการทรัพยากรทางเกษตรให้ได้ผล และสิ่งที่ทำให้งานกสิกรรมทั้งปวงจะลุล่วงนั้น ต้องมีน้ำเป็นองค์ประกอบอันสำคัญทั้งสิ้น พระองค์จึงสนพระราชหฤทัยที่จะพัฒนาการเกิดแหล่งน้ำ เพื่อให้สามารถรองรับกับทุกสถานการณ์ของประเทศได้ ดังปรากฏจากปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แสดงภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทานไว้ว่า

“ในด้านชลประทานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในเรื่องการจัดสรรน้ำและควบคุมปริมาณน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สำหรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านอุปโภค บริโภคและการเกษตร”

(ปริญญาวิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทาน ทรงให้ความสนใจในด้านการจัดสรรน้ำ และทรงมุ่งมั่นจะพัฒนาการชลประทานให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคามไว้ว่า

“จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในชนบท ทำให้ทรงทราบถึงความลำบากอันเกิดจากปัญหาขาดแคลนน้ำ จึงทรงทุ่มเทพระราชหฤทัยในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้ราษฎรมีน้ำเพียงพอสำหรับการอุปโภค บริโภค และการเกษตรกรรมได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาแหล่งน้ำ และเมื่อมีการดำเนินการแล้ว ทรงติดตามผลงานตลอดจนช่วยแก้ไขอุปสรรคอยู่เนือง ๆ ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ สะดวกสบายขึ้น มีน้ำใช้อุปโภค บริโภคไม่ขาดแคลน

(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2537)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทาน ทรงพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้บริโภคและอุปโภคได้ไม่ขาดแคลน

4.5.2 พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการเกษตร

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แม้กระทั่งพระมหากษัตริย์ก็ทรงใส่พระราชหฤทัยอยู่เสมอ ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนาบนพื้นที่ท้องสนามหลวง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2559. ออนไลน์) ส่วนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในปี พ.ศ. 2504 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมการข้าวดำเนินการจัดทำแปลงนาใน บริเวณสวนจิตรลดา และนำพันธุ์ข้าวต่าง ๆ มาปลูกทดลอง เพื่อทำการศึกษา โดยในครั้งแรกทรงขับรถไถนาเตรียมแปลง หว่านข้าว และทรงเกี่ยวข้าวด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ ยังทรงส่งเสริมและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้านการเกษตร ดังปรากฏตัวอย่างในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ความว่า

“ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในท้องที่ต่าง ๆ ทรงพบว่าเกษตรกรประสบความเดือดร้อนและปัญหามากมาย จึงทรงมุ่งมั่นพัฒนาการเกษตรของคนไทยให้เจริญก้าวหน้า”

(วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2547)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการเกษตร ทรงให้ความสนใจปัญหาด้านการเกษตรของไทยที่เกษตรกรประสบอยู่ และทรงมุ่งมั่นจะพัฒนาการเกษตรของประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้นไป ดังเช่นปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่กล่าวถึงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการเกษตรไว้ว่า

“การพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกร โดยการให้การศึกษา ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีนั้น มีทั้งวิธีโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง ได้แก่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ข้อเสนอแนะเกษตรกร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ด้วยพระองค์เอง โดยอ้อม ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้สู่เกษตรกร โดยมีโครงการตามพระราชดำริที่กระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไปสู่เกษตรกรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ จึงเป็นเสมือนห้องเรียนขนาดใหญ่ที่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ สามารถเข้าไปแสวงหาความรู้ได้อย่างไม่รู้จบสิ้น ดังที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้”

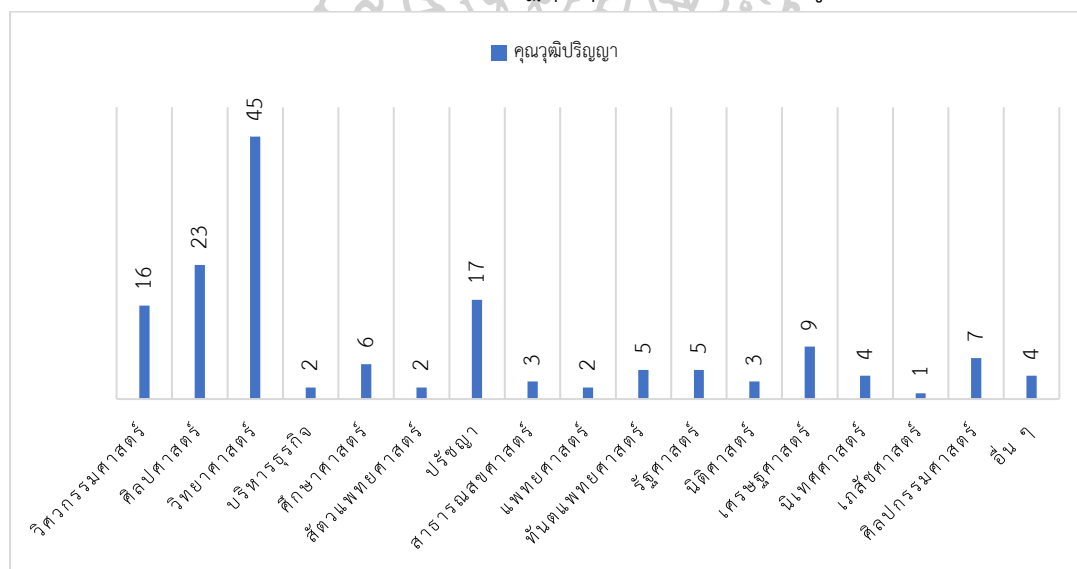
(ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร,

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการเกษตร คือทรงถ่ายทอดความรู้ ชี้แนะนำให้แก่เกษตรกร และจัดตั้งโครงการในพระราชดำริเพื่อพัฒนาการเกษตร และเป็นความรู้ที่ให้ทุกคนสามารถศึกษาได้

การศึกษาภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ในคำประกาศถวายเป็นพระราชกุศลปีปฏิญญาภิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ผลการศึกษาพบว่า ในเนื้อหาของคำประกาศฯ ถวายเป็นราชกุศลฯ ได้นำเสนอภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ 2) ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี 3) ด้านการปกครอง 4) ด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม และ 5) ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม จากปฏิญญาที่นำมาศึกษาทั้งหมดจำนวน 154 ฉบับ ของ 15 มหาวิทยาลัย ปรากฏคุณวุฒิปฏิญญาตามแผนภูมิดังนี้

ภาพที่ 1 จำนวนคุณวุฒิปฏิญญาที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย

จากแผนภูมิข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคุณวุฒิทางปฏิญญาภิตติมศักดิ์ที่ทูลเกล้าฯ ถวายจำนวนมากที่สุด ได้แก่คุณวุฒิทางวิทยาศาสตร์ที่มีถึง 45 ปฏิญญา แสดงให้เห็นว่าคณะวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์เล็งเห็นพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในด้านวิทยาศาสตร์อย่างมาก จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายปฏิญญาบัตรมากที่สุด หากพิจารณาเชิงสถิติแล้วภาพลักษณ์ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดคือด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ แต่หากพิจารณาในแง่ความหลากหลายในแต่ละด้านแล้ว ภาพลักษณ์ด้านการปกครองปรากฏภาพลักษณ์ที่หลากหลายมากที่สุด โดยปรากฏถึง 6 ภาพลักษณ์ในด้านการปกครอง หากศึกษา

เทียบเคียงกับภาพลักษณ์ในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติอื่น ๆ แล้วจะพบว่าภาพลักษณ์นักปกครอง เป็นภาพลักษณ์ที่ปรากฏอยู่เสมอในวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็ นำเสนอภาพลักษณ์การปกครองได้สอดคล้องกับลักษณะของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

อย่างไรก็ตาม ความโดดเด่นของการนำเสนอภาพลักษณ์ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ คือ การเชื่อมโยงและนำเอาพระอัจฉริยภาพ พระจริยวัตร พระราชกรณียกิจ รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดรัชสมัยของพระมหากษัตริย์มาร้อยเรียงด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่งดงาม เพื่อให้เกิด ความสัมพันธ์กันระหว่างพระราชกรณียกิจและคุณวุฒิทางปัญญาที่แต่ละมหาวิทยาลัยทูลเกล้าฯ ถวาย ในการสดุดีพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความเคารพศรัทธา รวมถึงการยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นเอกอัครราชผู้ประเสริฐ แสดงให้เห็นว่าคำประกาศ ถวายราชสดุดีฯ เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา ภาษา และภาพลักษณ์ในคำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ โดยนำคำประกาศปริญญากิตติมศักดิ์จำนวน 154 ฉบับ จำนวน 15 มหาวิทยาลัยเป็นกลุ่มตัวอย่างการศึกษา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

คำประกาศถวายราชสดุดีปริญญากิตติมศักดิ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นงานเขียนที่มีขนาดไม่ยาวมากนัก ปรากฏขนาด 1 – 2 หน้ากระดาษเอสี่ แม้ว่าจะมีขนาดไม่ยาว แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็มีลักษณะงานที่น่าสนใจ คือมีลักษณะสอดคล้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และกลวิธีการประพันธ์

ในด้านรูปแบบและเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ามีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากว่ารูปแบบนั้นจะเป็นโครงสร้างในการกำหนดเนื้อหาที่จะพรรณนาถึงพระเกียรติคุณ รูปแบบของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนสรุป เนื้อหาในองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้มีดังนี้ ในส่วนนำนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ โดยลักษณะที่ 1 จะมีการกล่าวถึงมติของสภามหาวิทยาลัยในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญากิตติมศักดิ์ และลักษณะที่ 2 จะเป็นการยกย่องพระเกียรติคุณในเบื้องต้น ส่วนเนื้อหาจะประกอบไปด้วยการนำพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาขยายความอธิบายให้เห็น ทั้งนี้จะมีการกล่าวอ้างถึงโครงการในพระราชดำริ รวมถึงพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจมาช่วยแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ชัดเจนขึ้น ส่งผลให้ส่วนเนื้อหามีความหนักแน่นที่มหาวิทยาลัยควรจะทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตร และเป็นหัวใจสำคัญของคำประกาศถวายราชสดุดี ส่วนสุดท้าย คือส่วนสรุป ในส่วนนี้จะขมวดรวมเนื้อหาพระเกียรติคุณต่าง ๆ เพื่อแสดงการยกย่อง โดยการขมวดรวมนี้จะแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ โดยลักษณะที่ 1 คือการเชิดชูว่าเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติคุณในทางวิชาการ ลักษณะที่ 2 คือเพื่อเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัย และลักษณะที่ 3 ที่ปรากฏในบางฉบับคือหากตรงกับเหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยก็มีการถวายพระพรชัยมงคลเพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นว่ามีการเลือกเนื้อหาให้มีความเหมาะสมโดยมุ่งที่จะสวดติเฉลิมพระเกียรติคุณ โดยได้เลือกสรรถ้อยคำทางภาษามาใช้เพื่อให้คำประกาศถวายราชสดุดีมีความพิเศษมากขึ้นในเชิงภาษา

เมื่อศึกษาลักษณะของภาษาที่ใช้ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ามีการใช้คำเรียกพระมหากษัตริย์อยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ โดยรูปแบบที่ 1 คือการเรียกด้วยพระปรมาภิไธย ซึ่งในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ นี้ มีการใช้พระปรมาภิไธยใน 2 แบบ คือแบบมัยยมและแบบสังเขป เหตุที่ไม่ได้มีการใช้พระปรมาภิไธยอย่างเต็มที่เนื่องจากว่าในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มิได้มีการตั้งจารึกพระนามอย่างเต็มที่ถึงพระสุพรรณบัฏเมื่อรับพระบรมราชาภิเษก จึงมีเพียงแต่พระปรมาภิไธยในแบบมัยยมและอย่างสังเขปเท่านั้น นอกจากการเรียกด้วยพระปรมาภิไธยแล้วยังพบว่ามีการใช้คำเรียกแสดงความเป็นธรรมราชาและพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ กล่าวคือ มีการใช้คำที่มีความหมายถึงพระพุทธเจ้า คือคำว่า “สมเด็จพระบรมธรรมิกราช” และคำที่มีความหมายถึงพระจักรพรรดิราช คือคำว่า “พระมหารธรรมิกราช” และ “พระมหากษัตริราช” โดยพบว่าคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ยังพบการใช้คำราชาศัพท์ที่ถูกต้องตามแบบแผนปรากฏแทรกอยู่ตลอดทุกฉบับ และการพรรณนาพระเกียรติคุณนั้น ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการใช้ภาษาที่มีความละเอียดละไมกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพื่อแสดงความประณีตในการใช้ภาษา อีกทั้งเพื่อให้เกิดการไหลื่นขณะฟังการอ่านคำประกาศถวายราชสดุดีฯ และพบว่ามีการใช้ข้ออธิบายโวหารในการพรรณนาคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มากที่สุด เนื่องจากเป็นการอธิบายถึงลักษณะของการทรงงานอย่างละเอียดแจ่มแจ้ง ทั้งยังกล่าวถึงหลักธรรมที่สำคัญของการปกครองสำหรับพระมหากษัตริย์อีกทางหนึ่ง โดยเนื้อหาเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชสามารถจัดกลุ่มให้อยู่ภายใต้หัวข้อ 5 ด้าน

ในด้านภาพลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ พบว่ามี 5 ด้านซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี ด้านการปกครอง ทั้งยังปรากฏด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม ด้านสุดท้ายคือด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ในแต่ละด้านทั้ง 5 ด้านนี้ มีปรากฏภาพลักษณ์ที่หลากหลาย ดังนี้

ด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ พบภาพลักษณ์ 3 ภาพลักษณ์ คือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์ พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักวิทยาศาสตร์การกีฬา และพระมหากษัตริย์ผู้สนพระราชหฤทัยทางการแพทย์และงานอนามัย

ด้านวิศวกรรมและเทคโนโลยี พบ 2 ภาพลักษณ์ คือพระมหากษัตริย์ผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรม และพระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ด้านการปกครอง พบภาพลักษณ์ 6 ภาพลักษณ์ คือพระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย พระมหากษัตริย์ผู้มุ่งขจัดและแก้ไขปัญหา พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมในการปกครอง พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นนักปราชญ์ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และพระมหากษัตริย์ผู้มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์

ด้านการศึกษา ภาษา และศิลปวัฒนธรรม พบภาพลักษณ์ 3 ภาพลักษณ์ คือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการศึกษา พระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักอักษรศาสตร์ และพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นอัครศิลปิน

ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม พบภาพลักษณ์ 2 ภาพลักษณ์ คือพระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักชลประทาน และพระมหากษัตริย์ผู้เป็นนักการเกษตร

จะเห็นได้ว่าในด้านการปกครองมีปรากฏภาพลักษณ์ที่หลากหลายมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นนักปกครองมีจริยวัตรที่หลากหลายที่ต้องแสดงพระองค์ เพื่อจะดูแลสุขทุกข์และปกครองบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อยและเจริญรุ่งเรือง ปริญญาบัตรที่เกี่ยวข้องกับการปกครองได้ทูลเกล้าฯ ถวายอย่างหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากสถิติปริญญาบัตรที่มีการทูลเกล้าฯ ถวาย จะพบว่าปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวายมากที่สุด คือปริญญาทางด้านวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ดังนั้นภาพลักษณ์ด้านวิทยาศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็นับเป็นภาพลักษณ์ที่โดดเด่นมาก เพราะมหาวิทยาลัยจำนวนมากและหลักสูตรทางด้านวิทยาศาสตร์เล็งเห็นลักษณะโดดเด่นทางด้านวิทยาศาสตร์ของพระองค์จึงทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาบัตรจำนวนมาก ทำให้ภาพลักษณ์นี้ได้รับการเน้นย้ำมากที่สุด

เมื่อศึกษาในด้านรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และภาพลักษณ์ที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ แล้วจะพบว่ามิโครสร้างและเนื้อหาที่เชื่อมโยงถึงกันอย่างเป็นระบบระเบียบตามแบบแผนของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือการมีโครงสร้างที่เป็นส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนส่งท้าย เนื่องจากเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นโครงสร้างและรูปแบบจึงต้องมีระเบียบแบบแผนการจัดวางอย่างดี ส่วนเนื้อหาก็นำเอาเรื่องพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจมากล่าวแสดงไว้เช่นเดียวกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่มีเนื้อหาหลักดังกล่าว หากอาจมีความแตกต่างกันที่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะเลือกพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สัมพันธ์กับสาขาของปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวาย และนำเสนออย่างกระชับมากกว่าเพื่อให้เหมาะสมกับขนาดของงานเขียนที่ไม่ยาวมาก

ภาษาที่เลือกใช้ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็มุ่งแสดงให้เห็นพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญเช่นเดียวกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ แต่ลักษณะของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เป็นงานที่ใช้ในพิธีการและถวายการอ่านต่อหน้าพระพักตร์ ดังนั้นภาษาที่เลือกใช้จะอยู่ในระดับพิธีการ ซึ่งมีความเป็นทางการมากกว่าวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่จะเน้นภาษาสร้างจินตภาพเป็นสำคัญ นอกจากนี้ โวหารที่ปรากฏใช้ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มากที่สุด คืออธิบายโวหาร ที่เป็นโวหารที่มัก

ปรากฏใช้ในงานทางวิชาการ แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ มุ่งจะอธิบายพระปรีชาสามารถให้เป็นที่ประจักษ์อย่างชัดเจนและกระชับ ดังนั้นการใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารจึงมีปรากฏใช้น้อยกว่า แต่ก็ยังนับว่ามีการใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหารบางจุด ซึ่งเป็นไปตามธรรมเนียมแบบแผนของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ส่วนภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็มีความหลากหลายตามสาขาวิชาของปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวาย และมีความทันสมัยในปัจจุบัน แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็ยังสืบทอดความคิดเรื่องการนำเสนอภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ตามแบบวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ โดยเฉพาะภาพลักษณ์ด้านการปกครองที่มุ่งแสดงให้เห็นการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมหรือธรรมราชา ไม่ว่าจะทรงปฏิบัติราชกิจใดจนโดดเด่นและได้รับปริญญาบัตรเพื่อประกาศเกียรติคุณ ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มักจะนำเอาประเด็นเรื่องพระราชผู้ทรงธรรมหรือธรรมราชามากกล่าวไว้เสมอ ดังนั้นความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมราชาจึงสืบทอดความคิดมาจากวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติที่มีปรากฏความคิดเรื่องนี้เสมอ

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาคำประกาศถวายราชสดุดี พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีรูปแบบ เนื้อหาและภาษาคลายกัปลักษณ์ของวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแสดงการสดุดีพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีและยกย่องเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ สอดคล้องกับเสาวณิต วิงวอน (2530) และรัชนิกร รัชตะกรตระกุล (2561) ระบุไว้ว่าวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติหรือวรรณคดีของพระเกียรติจะต้องแสดงวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการแต่งในตัวบทอย่างชัดเจน คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะแสดงวัตถุประสงค์ไว้ตั้งแต่ในส่วนนำของงานเขียน และแสดงให้เห็นขั้นตอนที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์การประกาศพระเกียรติยศในครั้งนั้นว่าเกิดจากการประชุมของสภามหาวิทยาลัยและการเป็นมติของสภามหาวิทยาลัยหรือของมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจจะแตกต่างกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั่วไปที่กวีหรือผู้เขียนจะแสดงเพียงวัตถุประสงค์ว่าต้องการเฉลิมพระเกียรติและเป็นการเฉลิมพระเกียรติจากตัวกวีหรือผู้เขียนเท่านั้น แต่ในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ แสดงให้เห็นเป็นมติของกลุ่มบุคคลที่ตกลงร่วมกัน ทำให้เห็นความหนักแน่นและยอมรับกันในวงกว้างที่จะประกาศพระเกียรติคุณครั้งนี้

นอกจากนี้ รูปแบบและเนื้อหาของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ยังมีลักษณะทั้งสอดคล้องกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ และลักษณะเฉพาะของตนเองที่สร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับขนาดของงานและวาระของการนำไปใช้ คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระ

ราชกรณียกิจ เพื่อแสดงให้เห็นพระชาติวุฒิ พระคุณวุฒิ พระราชจริยวัตร รวมถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์มาร้อยเรียง พรรณคดีของพระเกียรติหรือวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติมักจะมีการศึกษาแบ่งเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น เสาวณิต วิงวอน. (2530). ที่กล่าวถึงองค์ประกอบ 3 ส่วนของวรรณคดีของพระเกียรติ คือ ส่วนประณามพจน์ เนื้อเรื่อง และสรุป รัชนิกร รัชตะกตรตระกูล (2561) กล่าวถึงเรื่องเล่าพระมหากษัตริย์ที่มีลักษณะของวรรณคดีของพระเกียรติ 4 ส่วน ได้แก่ บทประณามพจน์ การแสดงจุดมุ่งหมายว่าแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ การบรรยายพระราชกรณียกิจและบทสรุป ส่วนงานวิจัยนี้พบว่ารูปแบบคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะมีเพียงเนื้อเรื่องและสรุปที่สอดคล้อง โดยแตกต่างกันที่ส่วนประณามพจน์ เนื่องจากว่าวรรณคดีของพระเกียรติเรื่องอื่น ๆ จะมีประณามพจน์ หมายถึงถ้อยคำที่กล่าวเป็นการน้อมไหว้ครูบาอาจารย์เป็นต้น เป็นบทเริ่มของคำประพันธ์ที่แต่งเป็นเรื่องราว ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550). แต่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะเริ่มต้นด้วยส่วนนำที่เป็นการกล่าวถึงมติของสภามหาวิทยาลัยหรือพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเป็นส่วนนำที่จะเชื่อมโยงเข้าสู่เนื้อเรื่องและสรุปต่อไป

สิ่งหนึ่งที่ที่น่าสนใจในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็คือกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ไม่ปรากฏการใช้ความเปรียบเทียบในการแสดงพระเกียรติยศ ซึ่งแตกต่างกับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเรื่องอื่น ๆ ที่กลวิธีเรื่องความเปรียบเทียบเป็นกลวิธีที่โดดเด่นอย่างมากและมีปรากฏเสมอ กลวิธีทางวรรณศิลป์ของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จะแสดงเรื่องภาษาที่เน้นภาษาระดับพิธีการ เพื่อให้สอดคล้องกับวาระโอกาสที่คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ถูกนำไปใช้ รวมทั้งโวหารที่โดดเด่นในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็เป็นอธิบายโวหาร ซึ่งแตกต่างไปจากที่วรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติทั่วไปนิยมใช้บรรยายโวหารและพรรณนาโวหาร เพื่ออรรถาธิบายพระเกียรติยศได้เกิดจินตภาพมากกว่า ทั้งนี้กลวิธีทางวรรณศิลป์ของคำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงนับเป็นลักษณะใหม่สำหรับวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ

ส่วนภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ เมื่อศึกษาบทความของ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2542) และปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล (2547, 2556) พบว่าภาพลักษณ์ที่ปรากฏในคำประกาศถวายราชสดุดีฯ มีความคล้ายคลึงกับภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีของพระเกียรติ คือทรงเป็นผู้ทรงมีศรัทธา คำจุนพระพุทธรักษา และทรงเมตตาต่อคนทั้งปวง ลักษณะของการเป็นพระมหากษัตริย์ที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาและทรงธรรมเป็นลักษณะสำคัญของพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติหรือวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งคำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็มีปรากฏเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม คำประกาศถวายราชสดุดีฯ ก็มีการนำเสนอภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ที่หลากหลายประการ ซึ่งขึ้นอยู่กับสาขาวิชาปริญญาบัตรที่ทูลเกล้าฯ ถวาย ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์คำประกาศถวายราชสดุดีฯ จึงมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นวิชาการค่อนข้างมาก

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาเปรียบเทียบคำประกาศถวายราชสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ของสถาบันและองค์กรต่างประเทศ เพื่อพิจารณาว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกับคำประกาศถวายสดุดีฯ ในแบบของไทย

2. ศึกษาเปรียบเทียบคำประกาศถวายราชสดุดีฯ กับงานเขียนประเภทคำประกาศอื่น ๆ ของราชสำนัก ซึ่งจะช่วยให้เห็นลักษณะของประเภทงานคำประกาศได้ชัดเจนขึ้น

รายการอ้างอิง

- กนกวลี ชูชัยยะ. (2549). “การเสด็จประพาสต่างประเทศ : รัชกาลที่ 9”. *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย เล่ม 1 อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- กนกวลี ชูชัยยะ. (2554). “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช”. *นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- กรมการศาสนา. (2557). *พระบรมราชูปถัมภ์กิจการศาสนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรฯ.
- กรมศิลปากร. (2559) *นพรีชบรมราชจักรีวงศ์*. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- กษิดิศ อนันท์นาธร. (2562). *พระปรมาภิไธยสมเด็จพระมหากษัตริย์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/name-of-the-king/>
- กัลยาณีวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า. (2538). *เจ้านายเล็ก ๆ - ยุวกษัตริย์*. กรุงเทพฯ : วงศ์จร.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (2551.) *สารานุกรมพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรอบ 60 ปี แห่งการครองราชย์*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- คณะองคมนตรี. (2550). *ประมวลคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ของสถาบันและองค์กรต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2558). *พลังแห่งแผ่นดิน นวมินทรมหาราช*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- คณิดา หอมทรัพย์. (2560). *พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานะเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติของไทย*. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 (กรกฎาคม 2560). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- คริส เบเกอร์ และคณะ, มนันยา, แพล. (2556). *กลางใจราชฎี : พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทบทวนระชนแห่งการทรงงาน King Bhumibol Adulyadej : A Life's Work*. จีน : ซิลค์เวอร์ม เชียงใหม่.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, พล.ต. ม.ร.ว., (2516). *พื้นฐานทางวัฒนธรรม เรื่อง สถาบันพระมหากษัตริย์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จตุพร มีสกุล. (2556). *การศึกษา “วรรณคดีโคกาลัย” ในสมัยรัตนโกสินทร์ในฐานะวรรณคดีเฉพาะประเภท*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร. (2556) *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2528). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2529). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2530). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2532). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2537). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2541). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2542). *สุจิตร์พีธีพระราชทานปริญญาบัตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยรัตน์ พลมุข. (2552). *วรรณคดีประกอบพระราชพิธีสมัยรัตนโกสินทร์ : แนวคิดธรรมราชากับกลวิธีทางวรรณศิลป์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิษฐ์ บุญธรรม. (2555) *พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ทวีศักดิ์ อุ่ณจิตติกุล. (2560). 'คำสอนของพ่อ' รอให้ลูกยึดมั่นในนิติรัฐและนิติธรรม. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://d.dailynews.co.th/article/614343/>
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2552). *กรณีศึกษา, บาลีวันละคำ*. ออนไลน์.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2555). *ทศพิธราชธรรม. บาลีวันละคำ*. ออนไลน์.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2557). *บาลีวันละคำ*. กรุงเทพฯ: สำเนา.
- ธงชัย ดิษฐ์ไส. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- งทอง จันทรางศุ. (2559). *บุญเหลือเมื่อได้เกิดแผ่นดินนี้*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- งทอง จันทรางศุ. (2562). “พระปรมาภิไธย” *มติชนสุดสัปดาห์*. ฉบับวันที่ 19-25 เมษายน 2562.
- งทอง จันทรางศุ. (2563). สัมภาษณ์.
- ธานีรัตน์ จัตตะหะศรี. (2555). *ลิลิตกระบวนพยุหยาตราสถลมารคและชลมารค: จากพระราชพิธีสู่วรรณคดีเฉลิมพระเกียรติ*. วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2555) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวง. (2560) *เจ้านายเล็ก ๆ – ยุวกษัตริย์*. กรุงเทพฯ : สำนักพระราชวัง กรมราชเลขาในการในพระองค์.
- นริศรานุกัณฑ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า กรมพระยา, ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. (2506). *สารนสมเด็จ* เล่ม 4. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- นริศรานุกัณฑ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า กรมพระยา, ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. (2515). *สารนสมเด็จ* เล่ม 4. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- นิพัทธ์ แยมเดช. (2560). “ความเชื่อของกวีในการสดุดีกษัตริย์ที่สะท้อนจาก “กวีสมยะ” : ศึกษาจากจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศไทย” *วารสารดำรงวิชาการ*. ฉบับประจำเดือน ม.ค.-มิ.ย. 62 ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 .
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2542). *ภาพพระมหากษัตริย์ไทยจากวรรณคดีของพระเกียรติ*. ปรีทรรศน์วรรณกรรมพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการ รองศาสตราจารย์ ดร.ประคองนิมมานเหมินท์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราโมทย์ สุกุลรักความสุข. (2554). *ความเปรียบเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในวรรณคดีของพระเกียรติสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปราโมทย์ สุกุลรักความสุข. (2561). *บทอาศรัยวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะบันทึกประวัติศาสตร์*. วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2561) หน้า 55-67 มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ปริญญา เพิ่มลาภ. (ม.ป.ป.) *โครงการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่, แรงแบบดาลใจจากพระราชชา*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.).
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ. (2558). *สถาบันพระมหากษัตริย์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล. (2547). “*ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยในวรรณคดีสมัยอยุธยา*” ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ปัทมา ทิมประเสริฐกุล. (2556). *ยวนพ่ายโคลงคั่น : ความสำคัญที่มีต่อการสร้างขนบและพัฒนาการของวรรณคดีประเภทยอพระเกียรติของไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ คัมภีร์รักษา. (2555). *ราชสกุลมหิดล*. กรุงเทพฯ : บริษัท บุญรอดบิวเวอรี่ จำกัด และบริษัท สิงห์ คอร์เปอเรชั่น จำกัด.
- ปีย์ มาลากุล, หม่อมหลวง. (2507). *มารยาทไทย*. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- ปีย์ มาลากุล. (2512). *ระเบียบสำนักพระราชวังที่เกี่ยวกับข้าราชการและประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์.
- พรทิพย์ พิมลสินธุ์. (2551). *การวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูสุนทรเขมาภินันท์, พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร (พรธรรณา) และ สมิตธิพล เนตรนิมิต. (2560). *รูปแบบธรรมราชาในสังคมไทย*. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.
- พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย. (2559) ในหลวงกับแนวคิดด้านเศรษฐกิจมหภาค, *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กับเศรษฐกิจศาสตร์*. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.pier.or.th/abridged/2016/23/>
- ภาวาส บุญนาค. (2537). *พระปรมาภิไธยสมเด็จพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2539). *พระมหาชนก*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.
- มนูญ มุกประดิษฐ์. (2539). *ประทีปแห่งแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ : ไทยประกันชีวิต.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2514). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 22 พระสูตรตันตปิฎก เล่ม 14 อังคุตตรนิกาย ปุจฉก-ฉกกนิบาต*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2550). *พระมหากษัตริย์คุณอันไฉราชฎี*, (ประมวลคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดีจักรีนฤเบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร) กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2512). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2531). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2544). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2540). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2547). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2549). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.

- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2550). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2526). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2536). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2540). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2542). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2542). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2549). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยบูรพา. (2550). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2537). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2550). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2554). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2530) สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2531) สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2534) สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2535) สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2538) สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). ศิริราชเปิดนิทรรศการ “ศิระกรานพระภูบาลนวมินทร์”. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2566 เข้าถึงได้จาก https://www.si.mahidol.ac.th/th/hotnews/detail.asp?hn_id=2141
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2518). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2540). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2536). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2550). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2551). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2529). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2531). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2536). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2538). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2548). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2553). สัจจิบัตรพิธีพระราชทานปริญญาบัตร. สำเนา.

- มารศรี สอทิพย์ และอาทีย์ ดรุณัยธร. (2560). *บรมนาถบพิตร ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2554). *นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- แม่น้ำสาส ขวลิขิต, คุณหญิง, และคณะ. (2550). “พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจสำคัญ”. *สารานุกรมไทย ฉบับกาญจนาภิเษก*. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- รัชนิกร รัชตกรตระกูล. (2561). *เรื่องเล่าที่ดัดแปลงจากบทพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช: การศึกษาในฐานสวรรคตเฉลิมพระเกียรติ*. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 26 ฉบับที่ 51 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2489). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63 ตอนที่ 30.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562) *ประกาศเรื่องพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล*.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *ประกาศเรื่องพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย คำอ่าน และสรรพนาม คำขึ้นต้น คำลงท้าย ในการกราบบังคมทูล กราบทูล*. (2562, 10 พฤษภาคม).
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่พิเศษ 117 ง. หน้า 1.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550) ประณาม. *บทวิหุบายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”*. สถาบันวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. ออนไลน์.
- วรเวทย์พิสิฐ, พระ. (2502). *หลักภาษาไทย*. พระนคร : โรงพิมพ์วิทยาลัยเทคนิค.
- วัชร รมยะนันท์. (2535). *วิวัฒนาการวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ.
- วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. (2533) *ภาพลักษณ์ของผู้ปกครองในบทธระครรามเกียรติ์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี*. *ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- วิเชษฐชาย กมลสังจะ. (2561). *บทอาศรวาทเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช: ภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์และกลวิธีการนำเสนอ*. การศึกษาค้นคว้าอิสระหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการพัฒนาอาชีพ ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิชญ์ เครื่องงาม. (2557). การแสดงปาฐกถานำ เรื่อง “ธรรมราชา : คุณธรรมผู้ปกครองกับสังคมไทย”. 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ณ โรงแรมรามาร์คเด็นส์ กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2566

เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=JhzXGtMfCh8>

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2554) “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล”. *นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2531). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2553). *สุจิตร์พิธีพระราชทานปริญญาบัตร*. สำเนา.

สถาพร วิชัยรัมย์. (2554). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม*. สืบค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2566.

เข้าถึงได้จาก <https://pa.bru.ac.th/2021/08/15/ethics01/>

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต. (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ: สือตะวัน.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2561) *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2553). *พระมิ่งขวัญของชาวไทย ผู้ทรงเป็นพลังพัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2551). *พระฉัตรทองของแผ่นดิน สมุดภาพพระราชกรณียกิจ*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). *ราชาศัพท์*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

สำนักราชเลขาธิการ. (2552). *ประมวลพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2489 – 2510*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2559). *วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน*. กรุงเทพฯ : นานาแอสก.

สุธีร์ ธีระปัญญาพงศ์. (2540). *พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุมาลี บำรุงสุข และคณะ. (2541). *พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2559). *สถาบันพระมหากษัตริย์กับอนาคตประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ไม่ชานรับ.

สุวคนธ์ จงตระกูล. (2513). *กษัตริย์ในวรรณคดีไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสรี วงษ์มณฑา. (2540). *การประชาสัมพันธ์เชิงปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: เอ.เอ็น. การพิมพ์.

เสาวณิต วิงวอน. (2530). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมยอพระเกียรติ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงสุรีย์ ลดาวัลย์. (2514). *ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ของไทย*. พระนคร : คณะกรรมการหน่วย

ค้นคว้าเผยแพร่ศิลปและวัฒนธรรมไทย ของสำนักพระราชวัง.

หน่วยราชการในพระองค์. (2565). *พระราชประวัติ*. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2565 เข้าถึงได้จาก

<https://shorturl.asia/4hc8p>

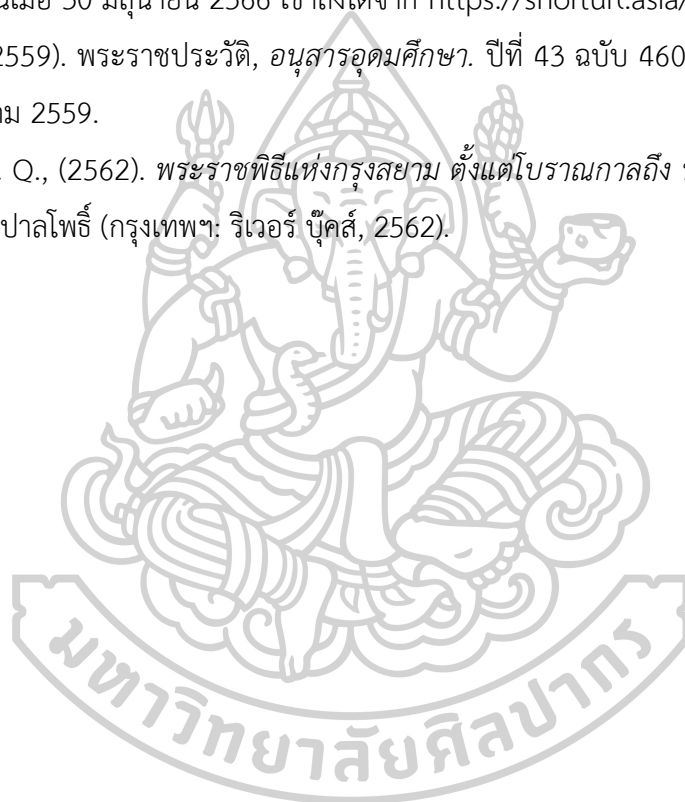
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2564). *จดหมายเหตุงานพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดลราชเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรม
นาถบพิตร*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2552). *พิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกแห่งกรุงสยาม*.

สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2566 เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/QUgM9>

อุดมศึกษา. (2559). *พระราชประวัติ, อนุสารอุดมศึกษา*. ปีที่ 43 ฉบับ 460 (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือน
ตุลาคม 2559.

Wales, H. G. Q., (2562). *พระราชพิธีแห่งกรุงสยาม ตั้งแต่โบราณกาลถึง พ.ศ. 2475*. แปลโดย สุทธิ
ศักดิ์ ปาลโพธิ์ (กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์, 2562).

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2542

ปรัชญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยะในด้านภาษาศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์นั้น พระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยะในด้านสรวทยา วจิวิภาค วากยสัมพันธ์ อรรถศาสตร์ การเรียบเรียง การแปล และภาษาศาสตร์เชิงสังคม ปรากฏอย่างเด่นชัด

กระแสพระราชดำริเรื่องปัญหาการใช้คำไทย ในการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ทรงเน้นเรื่องการออกเสียง ภาษาไทยเพื่อให้บริสุทธิ์ในด้านการออกเสียง การรักษาภาษาไทยให้บริสุทธิ์ในด้านวิธีใช้ และการบัญญัติศัพท์ เพื่อใช้ในภาษาไทย กระแสพระราชดำรินี้ แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพอันสูงส่งในทาง สรวทยา วจิวิภาค และวากยสัมพันธ์ในภาษา ซึ่งยากที่จะหาบุคคลใดเสมอเหมือน

ถ้อยคำ วลี หรือประโยคที่ปรากฏในพระราชปรารภในโครงการ และแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทานแก่พสกนิกรในวโรกาสต่างๆ ล้วนแต่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพทางอรรถศาสตร์ กล่าวคือ ทรงสามารถเลือกใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่มีความชัดเจนและมีความหมายลึกซึ้งชวนให้คิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ ภาษาที่ทรงใช้ยังเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาได้อย่างสมบูรณ์ เป็นต้นว่า “โครงการโรงเรียนพระดาบส” “อธรรมปราบอธรรม” “โครงการแก้มลิง” “ป่าสามอย่างสี่ประโยชน์” “แก่งดิน” “ก่อกวน เลี้ยงให้อ้วน โจมตี” “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” “สีน้ำ สามรส” “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” “ขาดทุนคือกำไร” “รู้รักสามัคคี”

ความไพเราะลึกซึ้งในพระราชดำรัสในวโรกาสต่าง ๆ ย่อมปรากฏอยู่เสมอเป็นต้นว่า

- การที่จะทำโครงการอะไรจะต้องทำด้วยความรอบคอบและอย่าตาโตเกินไป
- หากว่าเราทำโครงการที่เหมาะสม ขนาดที่เหมาะสม อาจจะไม่หุหุระ แต่ว่าจะไม่ล้ม หรือถ้าล้ม มีอันตราย ก็ไม่เสียมาก
- มีความจำเป็นที่จะถอยหลังเพื่อจะก้าวหน้าต่อไป
- ต้องสามัคคีกัน ต้องอย่าปิดขากันมากเกินไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในการทรงพระราชนิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์มาตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ พระราชนิพนธ์ล้วนมีความสำคัญ และทรงคุณค่า ตัวอย่างเช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง “เมื่อข้าพเจ้าจากสยามมาสู่สวิทเซอร์แลนด์” “พระราชนุกิจ รัชกาลที่ 8” และ “พระมหาชนก” ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงคุณค่ายิ่ง

พระราชนิพนธ์ เรื่อง “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” และพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ติโต” เป็นพระราชนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถในการแปลและภาษาศาสตร์ประยุกต์ อันเป็นการนำพระปรีชาสามารถในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศมาประสานเข้าด้วยกันอย่างสละสลวย ก่อให้เกิดอรรถรสในทางภาษาและเนื้อหาได้อย่างดียิ่ง

พระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” เป็นพระราชนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพ ในการทรงพระราชนิพนธ์ โดยทรงสอดแทรกพระสัทธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น วิริยะ อุตสาหะ และขันติ เป็นต้น เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ได้ลิ้มรสพระสัทธรรม และนำมาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ และฟันฝ่าอุปสรรคปัญหาในการดำเนินชีวิตให้ผ่านพ้นไปอย่างมีความสุข ทรงแปลพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้พระราชนิพนธ์เรื่องนี้มี 2 พากย์ คือ พากย์ภาษาไทย และพากย์ภาษาอังกฤษ พระอัจฉริยภาพในการแปลจะเห็นได้จากส่วนหนึ่งในพระราชนิพนธ์ที่ได้ อัญเชิญมา ดังนี้

“ในอดีตกาลอันพันคนนาวิสัยครั้งหนึ่ง พระราชาพระนามว่า มหาชนก ครองราชย์สมบัติอยู่ในกรุงมิถิลาแคว้นวิเทหะ พระเจ้ามหาชนคนั้น มีพระราชโอรสสองพระองค์ พระนามว่าอริฏฐชนก และโปลชนก พระราชาพระราชทานตำแหน่งอุปราชแก่องค์ที่ และตำแหน่งเสนาบดีแก่องค์น้อง กาลต่อมา พระมหาชนกกราชสวรรคต พระอริฏฐชนกได้ครองราชสมบัติ และทรงตั้งพระโปลชนกเป็นอุปราช”

"Once upon an uncomputable time past, there was a king bearing the name of Mahajanaka who reigned in the city of Mithila in the land of Videha. King Mahajanaka had two sons named respectively Aritthajanaka and Poljanaka. The elder son was invested by the King as Viceroy, and the younger one, Chief Minister. In the course of time, the King passed away to Heaven. Prince Aritthajanaka acceded to the throne and invested his brother as Viceroy."

โครงการสารานุกรมสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นโครงการที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถทางภาษาศาสตร์ และแสดงให้เห็นสายพระเนตรอันยาวไกล ที่ทรงมุ่งหวังให้ประชากรชาวจังหวัดทุกระดับชั้น ได้มีความรู้ในวิชาการสาขาต่าง ๆ ด้วยสื่อภาษาที่เหมาะสมแก่วัย โดยทรงกำหนดหลักการทำคำอธิบายเรื่องต่าง ๆ เป็นสามระดับ สำหรับเยาวชนรุ่นเล็ก เยาวชนรุ่นกลาง และเยาวชนรุ่นใหญ่รวมทั้งผู้ใหญ่ นับเป็นพระอัจฉริยภาพทางภาษาศาสตร์เชิงสังคมอย่างแท้จริง

ด้วยพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางภาษาศาสตร์ และพระปรีชาสามารถที่ทรงเป็นแบบอย่างในการใช้ภาษาอย่างเรียบง่าย ถูกต้อง ชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ พระบรมราโชวาท และกระแสพระราชดำรัส ดังที่กล่าวมา สภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในการประชุมครั้งที่ 2/2542 เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรขอ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ประยุกต์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติให้เป็นที่ประจักษ์โดยทั่วกัน และเป็นสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และวงวิชาการ ภาษาศาสตร์ประยุกต์สืบไป

มหาวิทยาลัยมหิดล พุทธศักราช 2531

ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติปกครองแผ่นดินโดยธรรมมาตลอดระยะเวลา 42 ปีเศษ จะยืนยาวกว่าพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในอดีตทุกพระองค์ไปอีก 2 วันข้างหน้านี้ ตลอดเวลาอันยาวนานนี้ ทรงมีพระราชอุตสาหะในพระราชกิจน้อยใหญ่เพื่อความเจริญของประเทศชาติและความสุขสมบูรณ์ของประชาชนในชาติ พระราชทานพระราชดำริเป็นอเนกประการเกี่ยวกับการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร ณ จังหวัดต่าง ๆ ก็ยังได้พระราชทานความรู้ในภาคปฏิบัติเกี่ยวกับเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่ายิ่ง ทั้งแก่ข้าราชการฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติการ และประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทรงมีพระปรีชาสามารถเป็นอย่างยิ่งในการพระราชทานพระราชดำริการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ควบคู่กับการอนุรักษ์เสมอ ด้วยการทรงจัดใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ปวงพสกนิกรให้มากที่สุด โดยมีผลกระทบกระเทือนต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โครงการตามพระราชดำริดังกล่าวนี้ มีมากมายทุกแห่งหนทุกภาคของประเทศ พอสรุปได้ 3 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ ด้านทรัพยากรที่ดิน และด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยแต่ละโครงการจะมีแนวทางพัฒนาอย่างเป็นระบบสัมพันธ์ที่สอดคล้อง และเหมาะสมต่อศักยภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่เป็นอย่างดี

ในด้านพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ ตามภาคต่าง ๆ เพื่อขจัดปัญหาความแห้งแล้งทรมานดาร อันเนื่องมาจากสภาพของป่าไม้ ต้นน้ำลำธารทรุดโทรมในเขตจังหวัดภาคเหนือ ลักษณะดินเป็นดินปนทรายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือการขาดแหล่งน้ำจืดในภาคใต้ เช่นโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยจี่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยขี้หิน จังหวัดสกลนคร โครงการพัฒนาห้วยแม่เพรียง อำเภอกำแพง จังหวัดเพชรบุรี โครงการพัฒนาลุ่มน้ำคลองหอยโข่งและคลองจำไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสงขลา เป็นต้น

ในด้านการพัฒนาทรัพยากรที่ดิน ได้พระราชทานพระราชดำริโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการกินดีอยู่ดีของประชาชนในชาติ เช่นโครงการวิจัยพืชเมืองหนาว สถานีดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ โครงการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชดำริทุ่งลุยลาย จังหวัดชัยภูมิ โครงการพัฒนาเกษตรกรรมเบ็ดเสร็จ และศูนย์ศิลปาชีพพิเศษบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โครงการหมู่บ้านเกษตรกรรมตัวอย่างหุบกะพง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบุรี โครงการพัฒนาการเกษตรที่ดินชายฝั่งทะเล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดชุมพร ศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพ

ทอง เพื่อทำการศึกษาวิจัยดินพรุ และฝึกอบรมราษฎรในเรื่องการเกษตรและอาชีพอื่นอย่างเบ็ดเสร็จที่บ้านพิบูลทอง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

ในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชีวิตของปวงพสกนิกร ได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการตามภาคต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น “ศูนย์ศึกษาพัฒนาพื้นที่ห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้เป็นศูนย์กลางในการศึกษา เพื่อหารูปแบบการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำที่เหมาะสม และเผยแพร่ให้ราษฎรนำไปปฏิบัติกับพื้นที่ต้นน้ำอื่นต่อไป การอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำดังกล่าวใช้ระบบชลประทานเข้าเสริมการปลูกป่า 3 อย่าง 3 วิธี คือ การปลูกป่าไม้ใช้สอย ป่าไม้ผลและป่าไม้พิน โดยใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำที่สร้างโดยอาศัยน้ำฝน ปลูกพืชตามแนวร่องหุบเขา และทำฝายต้นน้ำลำธารเพื่อรักษาความชุ่มชื้น ทำให้พื้นที่ตอนบนเหนืออ่างเก็บน้ำเป็นพื้นที่สำหรับการปลูกป่า พื้นที่ตอนล่างทำการประมง และพื้นที่ตอนกลางทำปศุสัตว์และกสิกรรม เป็นต้น

โครงการน้ำพระราชหฤทัยจากในหลวง หรือที่ทุกคนทราบกันดีในชื่อโครงการอีสานเขียว ที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ก็เป็นหนึ่งในโครงการที่ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชดำริ ในอันที่จะพัฒนาพื้นที่ราบสูงกว้างใหญ่ไพศาลของอีสานที่มีสภาพแห้งแล้งทุรกันดาร ขาดความสมบูรณ์และขาดน้ำให้พัฒนาทั้งในด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ ด้านทรัพยากรที่ดิน และด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงมุ่งมั่นที่จะบรรเทาหรือบำบัดปัญหาความทุกข์ร้อนของประชาชนในต่างจังหวัดเท่านั้น ยังทรงเอื้ออาทรห่วงใย ในความเดือดร้อนของคนกรุงเทพมหานครอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย เมื่อเกิดปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพฯ อันก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องอีกมากมาย เช่น ปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย ขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ปัญหาการคมนาคม ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาโรคระบาด เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจสอบสภาพปัญหาที่แท้จริงด้วยพระองค์เอง โดยไม่มีหมายกำหนดการ ได้ทรงแนะนำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการขุดลอกทางระบายน้ำที่ตื้นเขินในจุดสำคัญ ๆ ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การระบายน้ำเป็นไปโดยถูกวิธีและเสียค่าใช้จ่ายน้อย ช่วยให้ปัญหาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมบรรเทาลง ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจสอบสภาพภูมิประเทศที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดอยุธยา เพื่อทรงพิจารณาหาทางระบายน้ำมิให้เข้ามาท่วมกรุงเทพมหานคร เป็นแผนการแก้ปัญหาน้ำท่วมระยะยาวอีกด้วย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นหาที่เปรียบมิได้ ชาวกรุงเทพฯ ทุกคนเป็นสุข ปราศจากภัยจากน้ำท่วมจวบจนปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานพระราชดำริให้ปรับปรุงบึงมักกะสัน เพื่อแก้ปัญหาน้ำเสีย กำจัดมลภาวะของกรุงเทพมหานคร และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้างสวนหลวง ร.9 ให้เป็น “ปอด” ของคนกรุงเทพฯ อีกด้วย

ผลสำเร็จของโครงการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ ทรัพยากรที่ดินและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ดังพรรณนามาโดยสังเขปข้างต้นนี้ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเป็นเลิศในด้านเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เนื่องด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมอันประเสริฐยิ่ง ทรงมุ่งมั่นที่จะจัดทุกข์ของคนไทยในการที่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติผันแปรไป นับว่ายังไม่สายเกินไปที่ประเทศไทยยังสามารถคงไว้ซึ่งสภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อันบรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้ เป็นด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้พระองค์เดียวโดยแท้

เพื่อความป็นสวัสดิมงคลแก่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเพิ่มพูนเกียรติคุณแก่คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ อีกทั้งเพื่อเป็นเครื่องยืนยันในความจงรักภักดีในพระกรุณา ในวโรกาสหมามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในวันที่ 2 กรกฎาคม พุทธศักราช 2531 นี้ สภามหาวิทยาลัยมหิดลด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และความเป็นเลิศในพระอัจฉริยะ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ให้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหิดล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

ในวโรกาสหมามงคลสมัยนี้ และวโรกาสหมามงคลพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกแห่งใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท บรรดาคณาจารย์ ข้าราชการ บัณฑิตใหม่ และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลตลอดจนผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ ณ ที่นี้ ขอน้อมจิตตั้งสัตยาธิษฐาน ด้วยอาณูภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย พระสยามเทวาธิราชและพระเดชพระคุณแห่งบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งสยามประเทศ ขอถวายพระพรชัยมงคล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ขอจงอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้สถิตสถาพรในมโหศวรรย์ราชสมบัติดำรงมั่นพันสรรพพิบัติอุปัชฌาย์พรชัยและสวัสดิมงคลตลอดนิตยกาล

มหาวิทยาลัยขอนแก่น พุทธศักราช 2530

ปรัชญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนาชุมชน

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นต้นมา ได้ทรงดำรงมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงร่วมทุกข์สุขกับพสกนิกรและทรงนำประเทศชาติให้พ้นวิกฤตการณ์ด้วยดีมาโดยลำดับ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ได้ทรงอุทิศพระวรกายบำเพ็ญพระราชกรณียกิจด้วยพระวิริยะอุตสาหะเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ โดยได้ทรงแสดงพระราชปณิธานอย่างแน่วแน่ว่า ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุข พสกนิกรของพระองค์ให้มีความอยู่ดีกินดีโดยทั่วหน้า

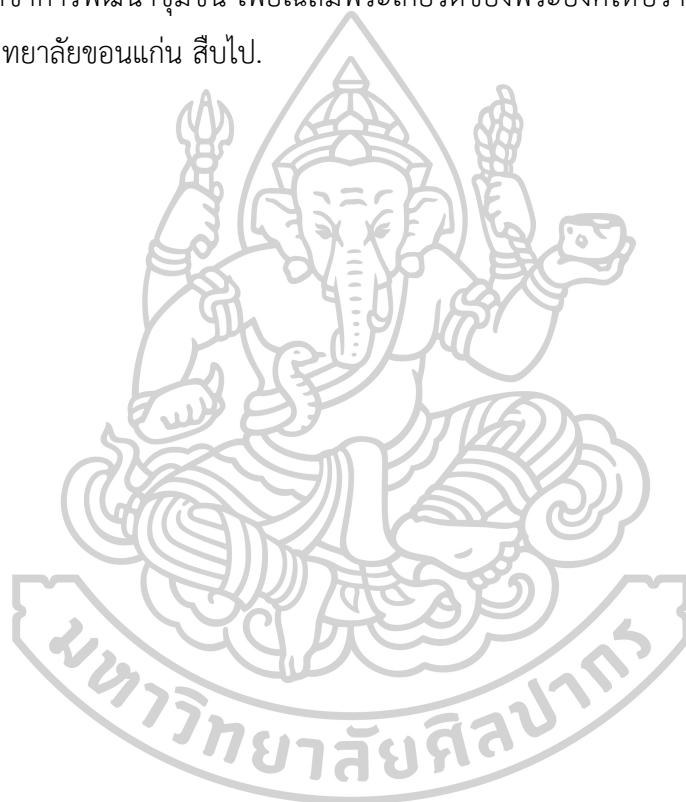
เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ชนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาชนบท การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย ตลอดเวลา 30 ปี ทำให้ ทรงทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของพสกนิกรอย่างถ่องแท้ ด้วยน้ำพระทัยอันเปี่ยมล้น ด้วยพระเมตตา พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แก่ราษฎรในรูปแบบของ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 5 ศูนย์ อันได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพื้นที่ห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทออันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัด นราธิวาส นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานที่ดิน พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืช พันธุ์ไม้ ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่มให้แก่พสกนิกรที่ยากไร้ในชนบทอยู่เสมอมา

โครงการพัฒนาชนบทและโครงการวิจัยนานาประเภทที่โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำเนินอยู่ในสวนจิตรลดาและศูนย์ศึกษาการพัฒนาดังกล่าว ล้วนแสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาอย่างผสมผสาน และมีระบบต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า หลักการที่ทรงกระทำนั้น เป็นหลักการพัฒนาชนบทที่มั่นคงและมีประสิทธิภาพ พระองค์ท่านทรงเน้นการทำงานกับประชาชน โดยแสวงหาความคิดเห็นของประชาชนและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะทรงเน้นวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร ด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการเมืองและการปกครอง ซึ่งเน้นความเจริญทั้งทางวัตถุและทางจิตใจควบคู่กันไปด้วย

แนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนี้ เป็นแนวทางที่ทรงคุณประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่การพัฒนาประเทศ ซึ่งรัฐบาลได้ยึดถือเป็นเสมือนนโยบายของชาติ โดยเฉพาะตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ห้า เป็นต้นมา ผลที่ปรากฏก็คือความสำเร็จน่านับการในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อันยังความชื่นชมโสมนัสแก่พสกนิกรทั่วหน้า

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงวางรากฐานแนวทางการพัฒนาประเทศ และด้วยพระปรีชาสามารถอันล้ำเลิศในด้านการพัฒนาชุมชน สภามหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงได้ มีมติเป็นเอกฉันท์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนาชุมชน เพื่อเฉลิมพระเกียรติของพระองค์ให้ปรากฏ และเพื่อเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่มหาวิทยาลัยขอนแก่น สืบไป.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

เกริกพล ศุภเสรีภาพ

วุฒิการศึกษา

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

